

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ

ЖАЙЫҚ ӘДІСКЕРІ

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№3 (46) 2025

**Батыс Қазақстан облысы Білім басқармасының
Әдістемелік орталығы
Методический центр
Управления образования Западно-Казахстанской области
Ғылыми-әдістемелік журнал
«Жайық әдіскері»
Научно-методический журнал**

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде 25.02.2025 жылы тіркеліп, №KZ13VPY00113382 куәлігі берілді.	Бас редактор	Кубашева Гүлмира Камалқызы – Әдістемелік орталық директоры
	Жауапты хатшылар	Қуатова Альбина Женисовна – Білім беру сапасын басқару және менеджмент бөлімінің қазақ тілі пәнінің әдіскері Ажикенова Ұлпан Мәлікқызы – Білім беру сапасын басқару және менеджмент бөлімінің ағылшын тілі пәнінің әдіскері
Редакциялық алқа		
Қолжазба авторға қайтарылмайды. Жарияланған мақала авторларының көзқарастары редакция пікірін білдірмейді. Таралымы 100 дана Жылына 4 рет шығады. Мақалалар қазақ, орыс тілдерінде басылады. Выходит 4 раз в год, материалы публикуются на казахском, русском языках. Редакцияның мекен-жайы: Орал қаласы, С.Есқалиев көшесі, 72 үй, телефондар: 24-08-03, 24-12-04, 24-12-07, 26-04-77, 26-04-64 E-mail: batys-adis@itc.edu.kz	Боранбаева Бақтылы Сансызбаевна	М.Өтемісов ат. Батыс Қазақстан университетінің "Тарих, экономика және құқық" факультетінің оқытушысы, тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор
	Ергалиева Гүлжан Алғазықызы	Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, М.Өтемісов ат. БҚУ-дың педагогика және психология кафедрасының деканы
	Кажымуратова Жаннат Санкибаевна	М.Өтемісов ат. БҚУ, ЖГФ, биология, география, химия мұғалімдерін дайындау БББ (білім беру бағдарламасы) аға оқытушысы
	Зулкашева Шынар Мулқайевна	Дарынды балаларға арналған С.Сейфуллин атындағы №11 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернатының директоры
	Бисенғалиева Асыл Макымовна	Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің аға оқытушысы, техника ғылымдарының магистрі
	Ізмұханбетова София Салахиденқызы	Педагогика ғылымының кандидаты, «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы «БҚО ПКБАИ» ректоры
	Искалиева Айгуль Бисенбаевна	Орал «Сервис» технологиялық колледжінің директоры
	Еришова Эльмира Айдынгалиевна	Орал қаласы №47 «Бәйтерек» бөбекжайының меңгерушісі
	Бексұлтанова Айымгүл Жұмаханқызы	БҚО әдістемелік орталығы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту және шағын жинақты мектеп бөлімінің басшысы
	Нариқова Женискул Мырзабековна	БҚО әдістемелік орталығы білім беру менеджменті және сапасын басқару бөлімінің басшысы
	Ерментаева Асел Сатқанқызы	Абай атындағы мектеп гимназиясы директорының оқу-ісі жөніндегі орынбасары, «Үздік педагог-2021», педагог-шебер
	Қуаншалиева Райгүл Тілекқабылқызы	БҚО әдістемелік орталығы техникалық және кәсіптік білім беру бөлімінің басшысы
	Рамазанов Орынбек Жұмабайұлы	БҚО әдістемелік орталығы медиа-сүйемелдеу бөлімінің басшысы

Корректорлар:

1. Қудашева Даурия Төлегенқызы – мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие жұмысы бойынша әдіскері
2. Карманова Жанар Сәбитқызы – кәсіптік оқыту бойынша әдіскері
3. Рамазанов Орынбек Жұмабайұлы - медиа сүйемелдеу бөлімінің басшысы

Құрметті автор!

«Жайық әдіскері» республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Қазақстан Республикасы педагогтерінің озық педагогикалық тәжірибесін таратуға және алмасуға бағытталған.

Журнал Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңының 5-бабының 36-2) тармақшасына, «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Заңына, Ақпарат, кітапхана ісі және баспа ісі бойынша мемлекетаралық стандарт жүйесіне сәйкес бекітілген ғылыми қызмет нәтижелерін жариялауға ұсынылатын басылымдардың тізбесіне қосу үшін ғылыми басылымдарға қойылатын талаптар негізінде әзірленген тәжірибелермен бөліседі.

Мақалаға қойылатын талаптар мен жариялану шарттары:

Жариялауға «Білім берудегі менеджмент, сапа және бағалау», «Ғылыми ізденіс», «Тұлғаны әлеуметтендіру және тәрбие», «Пәндерді оқыту әдістемесі: тәжірибе және инновация», «Техникалық және кәсіптік білім берудегі өзекті мәселелер» тақырыптық айдарларында қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Авторлар үшін жариялану тегін. Мақала келесі талаптарға сай болуы керек:

- тақырыптың өзектілігі;
- тақырыптың анықтығы мен дәлдігі;
- мақала мазмұнының журнал басылымының тақырыбына сәйкестігі;
- педагогикалық зерттеудің әдістері мен нәтижелерін сипаттау;
- мақала тек сипаттама түрінде емес, аналитикалық сипатта болуы тиіс;
- нақты практикалық мысалдарды сипаттау және оларды тақырыпты таңдаумен және мәселенің өзектілігімен салыстыру;
 - зерттеу нәтижелеріне негізделген ұсыныстар;
 - әдебиеттер тізімі;
 - аңдатпа және түйінді сөздер (егер мақала орыс тілінде жазылса, онда аңдатпа және түйінді сөздер қазақ тілінде жазылады)

Қабылданатын мақалаға қойылатын талаптары, мақалалардың түрлері, мақаланы бағалау парағы туралы толығырақ ақпаратты әдістемелік орталықтың ресми сайтында bko.edu.kz, «Жайық әдіскері» журналы бөлімінде табуға болады.

** Мақалалар екі деңгейлі шолудан өткізіледі. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмитін мақалалар (Қысқа мерзімді жоспар) жариялауға қабылданбайды. Сонымен бірге редакциялық алқа авторларға кері байланыс бермеу құқығын өзіне қалдырады.*

Техникалық рәсімдеуге қойылатын талаптар:

1. Мақала мәтіні Microsoft Word бағдарламасында теріледі.
2. Мақаланың көлемі (кестелерді, әдебиеттер тізімін, суреттер атауын жазуларды, сурттерді қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс
3. Қағаз өлшемі – А4 (портреттік бағдар, барлық жағынан 2,5 см)
4. Сурет кескіндердің көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы керек.
5. Негізгі мәтіннің қарпі –Times New Roman, өлшемі –14, өрістер: сол жағы - 30мм, оң жағы – 15 мм, жоғарғы жағы – 20 мм, төменгі жағы – 20 мм
6. Жоларалық интервал – 1
7. Қысқартулар тек жалпы қабылданған өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т.б. қолдануға рұқсат етіледі.

Авторлар туралы мәлімет:

- тегі, аты, әкесінің аты (толық);
- ғылыми дәрежесі (бар болса), лауазымы, біліктілік санаты, педагог өтілі, жұмыс орнын көрсету;
- байланыс телефоны және e-mail;
- автордың (-лардың) jpeg форматындағы сапалы 1 фотосуреті (300 dpi).

Мақаланың құрылымы:

Тақырып. Автор(лар)дың ТАӘ құжаттың ортасында орналасуы керек.

Аңдатпа (100 сөзден аспайды).

Түйінді сөздер (4-7 сөз).

Кіріспе: тақырыппен таныстырады, зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдайды, тақырыптың өзектілігін сипаттайды.

Зерттеу әдістемесі: зерттеуде қолданылатын әдістердің сипаттамасы.

Нәтижелер: алынған мәліметтерді ұсыну және оларды талдау.

Талқылау: нәтижелерді түсіндіру, өткен зерттеулермен салыстыру, заңдылықтарды анықтау.

Қорытынды: қорытындылау, зерттеу перспективалары. Зерттеуді қаржыландыру туралы ақпарат (бар болса).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Барлық материалдарды batys-adis@itc.edu.kz электрондық поштаға жіберуіңізге болады. Журнал жылына 4 рет (әр тоқсан сайын) шығады.

М А З М Ы Н Ы

БІЛІМ БЕРУДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ, САПА ЖӘНЕ БАҒАЛАУ

ТИІМДІ МЕНЕДЖМЕНТ – САПАЛЫ БІЛІМ КЕПІЛІ Г.К.Кубашева.....	6
МЕКТЕПТІ БАСҚАРУДАҒЫ САПА МӘДЕНИЕТІ Л.К.Кастуганова.....	9
ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНЫҢ РӨЛІ А.А.Мусакулова.....	13

ТҰЛҒАНЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕ

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАРЫ МЕН ҚАҒИДАЛАРЫ У.Б.Турсаева.....	19
ТУРИЗМ САБАҒЫНДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР А.Ж.Күркембаева.....	23
МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ ЖӘНЕ ӨМІРЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАР ҮЙЛЕСІМІ А.Т.Утегенова.....	26
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВОЙ ЛОГОПЕДИИ В КОРРЕКЦИИ РЕЧЕВЫХ НАРУШЕНИИ Н.К. Байкуанышова.....	31
«ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ ЮНОГО МУЗЫКАНТА – ОСНОВНАЯ ЗАДАЧА ПЕДАГОГА ДМШ» И.В.Мезина.....	37
ӘР БАЛАҒА ТЕҢ МҮМКІНДІК: ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАҢНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ Ш.Н.Шарипова.....	42

ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯ

ГРАФИКАЛЫҚ ОРГАНАЙЗЕРЛЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДАҒДЫСЫН ДАМУ Н.М.Козыбаева.....	45
ҰЛЫ МҰРА – ҰЛЫ ДАЛА ӘЛЕМІ: ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ РӨЛІ Ж.Т.Еншалла.....	47
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРАЕВЕДЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ Л.Н.Хвалова.....	51

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМА ТҮРЛЕРІ Б.А.Жанахметова.....	57
«СИНЕРГИЯ ПЕДАГОГА И ЦИФРОВОГО ПОМОЩНИКА: МОТИВАЦИЯ К ИЗУЧЕНИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА» Н.И.Батаргалиева.....	60
ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІНДЕ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ А.Ж.Валиуллєва.....	63
ҚАЗАҚСТАН МЕН ШЕТЕЛДІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ПЛАТФОРМАЛАР А.Ж.Акмуқанова.....	65
ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕР – КӘСІБИ ӨСУ ЖӘНЕ БОЛАШАҚТЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫНА МОТИВАЦИЯ З.И.Акишева.....	68
СТЕМ-БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІНІҢ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ А.Е.Кажиақпарова.....	72
КИБЕРҚАУІПТЕН ЖЕКЕ ДЕРЕКТЕРІМІЗДІ ҚОРҒАЙ АЛЫП ЖҮРМІЗ БЕ? Г.С.Сисєнова.....	75
ҒЫЛЫМИ ІЗДЕНІС	
«АҚ ЖАЙЫҚ ӨЛКЕСІНІҢ АҚЫНДАРЫ» ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАНЫҢ ТИІМДІЛІГІ Д.А.Сұлтанғалиева.....	78
ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КЕЗДЕСЕТІН ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР Г.Ж.Дүйсєнғалиева.....	81
ЧЕСТЬ, ВОЛЯ, НАРОД: ЖУМАБЕК ТАШЕНЕВ И ЕГО ЭПОХА Ю.Г.Баранова.....	87
ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР	
ҚҰЗЫРЕТТІ МАМАНДАР ДАЯРЛАУ – ҚОҒАМ БОЛАШАҒЫ М.М.Скєндирова.....	91
ДИЗАЙН ШАШ ҚИЮ ҮЛГІЛЕРІ Г.К.Уразова.....	94
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ И ПРИЁМЫ РАБОТЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В КЛАССЕ ФОРТЕПИАНО Г.А.Кажғалиева.....	98

ТИІМДІ МЕНЕДЖМЕНТ – САПАЛЫ БІЛІМ КЕПІЛІ

Г.К.Кубашева,
БҚО, Орал қаласы
әдістемелік орталығының директоры

Аңдатпа:

Бұл мақалада заманауи білім беру жүйесіндегі басшының рөлі мен тиімді басқару тетіктері кеңінен баяндалады. Мұнда білім беру ұйымдарын басқару тек әкімшілік жұмыс емес, педагогикалық үдерістерге негізделген ұжыммен серіктестікте даму екені алға тартылады. Сонымен қатар, басшының стратег, ментор, инноватор, психолог ретіндегі рөлдері мен Әбу Насыр әл-Фарабидің кемел басшы жайлы көзқарасы өзара сабақтастырыла талданған. Сондай-ақ білім сапасын арттырудағы әдістемелік орталықтың, соның ішінде «Өсу векторы» жобасының маңызы сипатталады. Тиімді менеджмент – сапалы білімнің кепілі екенін негіздей отырып, басшы мен педагогтің үйлесімді жұмысы ғана табысты нәтижеге жеткізетіні айтылады.

Түйінді сөздер: Тиімді менеджмент, білім беру ұйымы, басшы/мектеп директоры, әл-Фараби, ментор/инноватор/психолог, әдістемелік орталық, «Өсу векторы» жобасы.

Білім саласы – ел дамуының негізі. Үздіксіз өзгеріс білім саласын айналып өтпеді. Білім бағдарламаларынан бастап цифрландыру, инклюзивті білім беру және халықаралық стандарттар білім беру ұйымдарынан жаңа тәсілдерді меңгеруді талап етуде. Мұндай жағдайда басшының міндеті қандай болмақ? Білім беру ұйымын басқару дегеніміз әкімшілік жұмыс емес, ол – педагогикалық үдерістерге терең бойлай отырып, ұжыммен бірлесе даму, бағыт беру және серіктестік құру дегенді білдіреді.

Басшы – білім беру ұйымындағы (мектеп, колледж, ЖОО) басты тұлға. Ол заманауи білім жүйесін басқара отырып, педагогтің кәсіби дамуына және шығармашылық орта қалыптастыруға

басымдық беруі керек. Сондықтан білім саласындағы менеджмент – жетекшілік ету болса, оның миссиясы – шабыттандыру, бағыт беру. Білім беру ұйымдарының басшылары төмендегідей негізгі рөлді қатар атқара алады:

•**Стратег** – болашақты болжай білуге, дамудың бағыт-бағдарын нақтылауға жауапты;

•**Ментор** – ұжымды қолдап, үйретіп, бағыттайды;

•**Инноватор** – жаңа технологиялар мен тәсілдерді меңгеріп, енгізеді;

•**Психолог** – әріптестердің ішкі күйін түсініп, қолайлы моральдық орта қалыптастырады.

Әлемнің екінші ұстазы Әбу Насыр әл-Фараби «Қайырымды қала

тұрғындарының көзқарастары» атты еңбегінде кемеңгер басшының (қала басшысының) қасиеті туралы кеңінен жазған. Ойшыл философиясында «Қала басшысы кім? Оның бойында қандай қасиеттер болуы керек?» сауалдарына жауап қарастырады. Әйгілі ғалымның пікірінше, идеалды қоғамның басында тұратын басшы – кемел адам, әрі философ болуы керек. Сондай-ақ зияткерлік қабілеті жоғары, жаратылыстану мен діни білімді меңгерген, моральдық тазалық, жетекшілік және шешім қабылдау қабілеті, дене және рухани саулық сынды қасиеттерді тізбектеген. Әл-Фарабидің осы бір тұщымды пайымын мектеп директорының қызметімен байланыстырып көрелік. Жоғарыда басшының 5 бірдей рөлді қатар атқара алатынын айтсақ, ойшылдың көзқарасымен келесідей тұжырым жасауға болады:

- Ақыл-парасаты биік – стратегиялық ойлау, өзгерістерді түсіну және енгізе білу;

- Әділдік – мұғалімдер мен оқушыларға әділ болу, тең жағдай жасау;

- Білімділік – педагогика, менеджмент, психология салаларынан хабары болу;

- Рухани тазалық – парасаттылық, ұстамдылық, үлгі болу;

- Көшбасшылық – ұжымды біріктіру, мақсатқа жетелеу.

Әл-Фарабише айтсақ, мектеп – қоғамның білім мен тәрбие беретін ордасы, ал директоры – сол қоғамның жетекшісі. Бүгінде мектеп директоры – менеджер. Ол оқу ордасының жұмысын жоспарлайды, ұжымға басшылық етеді, іс-шараларды үйлестіреді, оқу сапасын бақылайды. Міне, білім беру ұйымдары басшыларының қызметі заманауи менеджмент талаптарына толық сәйкес келеді. Олар тек оқу үдерісін ғана емес, бүкіл білім беру ұйымының тиімді жұмысын

қамтамасыз ететін тұлға болып табылады. Осыған байланысты білім беру ұйымдарының басшыларына нағыз менеджер деген атау қосарланып айтылады. Білім саласындағы менеджмент білім беру мекемелерінде оқу процесін оңтайландыруды көздейді. Осы ретте, менеджмент ұғымының анықтамасына зер салсақ. **Менеджмент** — ұйымның мақсатына жету үшін адам ресурстарын, қаржыны, ақпаратты және технологияны тиімді пайдалана отырып, жоспарлау, ұйымдастыру, басшылық жасау және бақылау процесі. Ағылшын тіліндегі management сөзі латынша «**manus**» – «қол» және итальянша «**maneggiare**» – «басқару, бағыттау» сөздерінен шыққан. XX ғасырдың басында Фредерик Тейлор, Анри Файоль, Питер Друкер сияқты ғалымдар менеджменттің ғылыми негіздерін қалыптастырған. Менеджмент бизнес, білім беру, қаржылық, стратегиялық және HR-менеджмент сынды бірнеше салаға бөлінеді. Оқырманға білім беру менеджменті білім сапасын арттыруда маңызды құрал екенін жеткізгіміз келеді.

Тиімді менеджмент – сапалы білімнің кепілі. Білім ордасындағы басты тұлға басшы болса, ұстаз – білім ордасының жүрегі. Педагогтердің білімін шыңдау, тәжірибе алмасуы, заман талабына сай ақпараттық технологиямен қарулануы маңызды. Бұл ретте, облыстық әдістемелік орталық үздік менеджер немесе білім беру ұйымының көшбасшысын дайындауға үлес қосып келеді. Өйткені әдістемелік орталықтың басты қызметі педагог кадрлардың біліктілігін арттырып, жаңа білім беру трендтерін енгізу, мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсету, тәжірибе алмасу аландарын ұйымдастыру. Осы үдерістердің әрқайсысы – білім сапасын арттырудың маңызды бөлігі саналды.

Әдістемелік орталықтың кәсіби диалог алаңына айналған ірі жобаларының бірі – «Өсу векторы». Жоба 2018 жылдан бастап өткізіліп келеді. Мұнда жаңашылдықты басшылыққа ала отырып, түрлі тақырып қамтылады. Шара аясында облыстың білім басшылары үздік спикерлердің дәрісін тыңдап, озық тәжірибесімен танысады. Білім қызметкерлері алған инсайттарын өз жұмыстарында пайдаланады. Осылайша, менеджер ретінде сапалы білімге қол жеткізу мақсатына қадам жасайды. Мәселен, «Өсу векторы» жобасының соңғы басқосуы «Табысты көшбасшы: менеджер-стратег» тақырыбында өтті. Қатысушылар басшылық пен басқарушылық құзыреттілікті жетілдіру, ұжымдық жұмысты дамыту және білім сапасын арттыру бағытындағы білім-білігін арттырған болатын. Педагогтердің кәсіби дамуын жүйелеп, оқу мен тәрбие жұмысын қолдауға бағытталған дәстүрлі іс-шара өз жалғасын табатын болады.

Ұжымның жетістігі – басшының ғана емес, ортақ еңбек жемісі. Бұл жолда тиімді басқарудың басты құралы – ынтымақтастық, кәсібилік және адами қарым-қатынас екені сөзсіз.

беру ұйымдарын басқару жөніндегі нормативтік құжаттар. – Астана: ҚР БҒМ, 2023.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Әл-Фараби. Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары. – Алматы: «Ғылым», 1975.
- 2.Друкер П. Эффективный руководитель. – М.: Вильямс, 2004.
- 3.Әбдіғапбарова Ұ., Қалиев С. Педагогикалық менеджмент. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
- 4.Білім берудегі менеджмент: Оқу құралы / Құраст.: Омаров А., Смағұлова Ж. – Астана: Фолиант, 2020.
- 5.Қазақстан Республикасының Білім

МЕКТЕПТІ БАСҚАРУДАҒЫ САПА МӘДЕНИЕТІ

Л.К.Кастуганова,
БҚО, Орал қаласы
№26 ЖОББМ директоры,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Мақалада білім беру ұйымдарын сапа мәдениетін қалыптастыру нәтижесінде тиімді басқару бағыттары баяндалған. Сапа мәдениетінің негізгі элементтері, мектептің миссиясының маңыздылығы, көшбасшылық, үздіксіз даму туралы айтылады.

Қазіргі күнделікті дамуды қажет ететін қоғамда өзін заманауи өзгерістерге ілесе басқаратын көшбасшылар қажет.

Сапа мәдениеті - бұл ұйымның немесе қоғамның сапаны басты құндылық ретінде қабылдап, барлық қызметінде оны тұрақты түрде жетілдіруге бағытталған ойлау жүйесі мен мінез-құлық нормаларының жиынтығы. Мектепте сапа мәдениетін қалыптастыру - білім беру процесінің тиімділігін арттырудың маңызды бөлігі. Бұл оқушылардың, мұғалімдердің және ата-аналардың білім сапасына деген жауапкершілігін арттырып, үздіксіз даму мен жетілуге бағытталған орта құруды көздейді.

Қазіргі таңда білім беру ұйымдарына сапалы өзгерістер қажет. Білім беру ұйымның дәстүрлі мәдениетінен персоналдың әлеуметтік мақсаттарына бағытталған мәдениетке көшу маңызы туындайды. Мектептер өз қызметінің өнімдерінің сапа менеджменті жүйесінің негізгі факторы ретінде өздерінің корпоративтік мәдениетін өзгерту, қалыптастыру және арттыру жолдарын білу қажет. Мұндай ұйымдар, мұндай

ұжым өз бетінше, сынақ пен қателік арқылы немесе консультанттардың көмегімен қалыптасқан мақсатты мәдени көзқарастарды өзгертуге мәжбүр. Сол себепті де, мектепте өзін-өзі аттестаттау үдерісін жүргізу тиімділігін көрсетеді.

Ұйымның субъект ретіндегі мәдениеті - бұл қызмет процесінде оның материалдық және рухани әлеуетін дамытудың қол жеткізілген деңгейі, ол еңбекті ұйымдастырудың формалары мен тәсілдерінде және оның мақсаттарына жету үшін қызметкерлердің қатысу дәрежесінде көрінеді. Мәдениет материалдық және рухани болып бөлінеді. Бұл екі компонент те тығыз және үздіксіз өзара әрекеттесуде: материалдық мәдениет рухани жаңғыртады, өз кезегінде ұйымның корпоративтік мәдениетін біртіндеп сапалы жаңа деңгейге көтере отырып, соңғысының дамуымен жетілдіріледі. Ұзақ мерзімді кез-келген ұйымның өз миссиясы мен мақсаттарына сәйкес келетін өзіндік мәдениеті бар, ал бұл сәйкестік дәрежесі кешенді индикаторы анықталған ұйымның мәдениетінің сапасын құрайды.

Жалпы сапа мәдениеті - бұл ұйымдағы немесе қоғамдағы сапаға деген көзқарастардың, құндылықтардың, сенімдердің және тәжірибелердің жиынтығы. Ол ұйымдағы сапаны қамтамасыз ету мен үздіксіз жетілдіруді қолдайтын орта қалыптастырады.

Сапа мәдениетінің негізгі элементтері:

-Көшбасшылық - басшылық сапаны басты құндылық ретінде қабылдап, қызметкерлерге үлгі көрсетеді;

-Қызметкерлердің қатысуы- барлық деңгейдегі қызметкерлер сапаны жақсартуға белсенді қатысады;

-Үздіксіз жетілдіру- процестерді, өнімдер мен қызметтерді тұрақты түрде жақсарту қажет;

-Деректерге негізделген шешімдер - шешім қабылдау үшін нақты деректер мен талдау пайдаланылады;

-Жауапкершілік пен ашықтық- әрбір қызметкер сапаға жауапты және ұйым ішінде ашықтық сақталады;

Сапа мәдениетінің артықшылықтары:

-Бәсекеге қабілеттіліктің артуы;

-Тұтынушылардың қанағаттануының өсуі;

-Өнімдер мен қызметтердің сенімділігі;

-Қызметкерлердің ынтасы мен өнімділігінің жоғарылауы.

Сапа мәдениетін қалыптастыру үшін ұйым ішінде сапа стандарттарын енгізу, оқыту бағдарламаларын ұйымдастыру және тиімді коммуникация орнату маңызды:

-ұйымның миссиясы мен мақсаттарының сапасы олардың қоғамдық маңыздылық дәрежесі ретінде;

-басқару жүйесінің мақсатқа жету және оның миссиясын орындау бағытында ұйымның алға жылжуына сәйкестік дәрежесі ретінде басқару сапасы;

-жоғары басшылықтың жеке қасиеттерінің сапасы олардың құзыреттілік талаптарына сәйкестігі және ұйымның алға қойған мақсаттарға жетуін ынталандыру дәрежесі ретінде;

-ұйымның өндірістік ортасының сапасы еңбек жағдайларының жедел міндеттерді шешуге және ұйымның миссиясын орындауға сәйкестік дәрежесі ретінде.

Ұйымды басқару сапасы қоғамдағы, ғылымдағы және идеологиядағы өзгерістердің әсерінен уақыт өте келе дамиды, бұл басқару әрекеттерінің формалары мен тәсілдерінің өзгеруінен көрінеді. Ұйымды басқару мәдениеті басқару компоненттерінің даму деңгейімен анықталады.

Білім беру ұйымының мәдениеті компоненттерінің, оның құбылысына синергетикалық әсер ететін субмәдениеттердің өзара байланысын талдау, ұйымның әлеуметтік маңызды миссиясын орындау және дәстүрлі түрде тұжырымдалған ұйымдастырушылық және мақсаттарға жету үшін қамтамасыз ету сапа мәдениетін ұстануға жетелейді. Мектепте жүргізіліп отыратын өзгерістердің сәттілігі мен жаңа корпоративтік мәдениеттің сапасы-ұйымның жоғары басшылығының мақсаттылығына, жоспарлау мәдениетіне және жоспарланған жұмыстарды сапалы орындауында.

Сапа мәдениетін қалыптастыру жолдары:

-Қызметкерлерді оқыту және дамыту;

-Құндылықтарды ұйым ішінде тарату;

-Қайта байланыс жүйесін орнату;

-Жетістіктерді мойындау және марапаттау;

Мектептегі оқушылардың жетістіктерін және педагог мамандардың жетістіктерін мойындау және марапаттау,

олардың мотивациясын арттырудың, өзін-өзі бағалауын нығайтудың және оқу процесіне деген қызығушылығын дамытудың маңызды бөлігі – марапаттау. Марапаттау- еңбегімен, жетістіктерімен, ерлігімен немесе басқа да ерекше қызметімен көзге түскен адамды ресми түрде мақтау, құрмет көрсету және көтермелеу рәсімі.

Марапаттаудың бірнеше түрі бар:

-Мадақтау- ауызша немесе жазбаша алғыс білдіру;

-Құрмет грамотасы, алғыс хат- ерекше жетістіктері үшін берілетін ресми құжат;

-Төсбелгі, сыйлық- мемлекет немесе ұйым тарапынан берілетін жоғары марапаттар;

-Материалдық сыйақы- ақшалай немесе бағалы сыйлықтармен көтермелеу.

Марапаттау түрлері:

-Академиялық жетістіктер үшін марапаттау;

-Үздік үлгерімі үшін мадақтама (грамоталар, дипломдар)

-Жарыстар мен олимпиадалардағы жеңістері үшін сертификаттар мен дипломдар;

-Белсенділігі үшін арнайы номинациялар (мысалы, «Жылдың үздік оқушысы»)

-Шығармашылық және спорттық жетістіктер үшін марапаттау;

-Спорт жарыстарында немесе көркемөнер сайыстарында жеңген оқушыларды марапаттау;

-Арнайы сыйлықтар (медальдар, кубоктар);

-Қоғамдық және көшбасшылық қабілеттері үшін;

-Мектеп өміріне белсене қатысқандарға алғыс хаттар

-Волонтерлік немесе әлеуметтік жобалардағы еңбегі үшін марапаттау

-Моральдық ынталандыру;

-Ерекше жетістіктерге жеткен оқушыларды мектеп жиындарында немесе әлеуметтік желілерде жариялау;

-Олардың жетістіктері туралы мақала жазу немесе бейнежазба жасау

Марапаттау жүйесінің артықшылықтары:

-Мотивацияны арттырады - оқушылар жаңа белестерге жетуге ұмтылады.

-Өзін-өзі бағалауын жақсартады- олардың еңбегі бағаланатынын сезінеді.

-Достық атмосфераны қалыптастырады -сыныптастары арасында ынтымақ тастықты күшейтеді.

Мектеп оқушыларының жетістіктерін мойындау мен марапаттау жүйелі түрде жүргізілсе, бұл білім беру процесінің сапасын арттыруға және оқушылардың жан-жақты дамуына оң әсер етеді.

Басқару - белгілі бір мақсатқа жету үшін адамдардың, ұйымдардың немесе жүйелердің қызметін жоспарлау, ұйымдастыру, үйлестіру және бақылау процесі. Бұл ұғым экономикада, бизнесте, мемлекеттік басқаруда, өндірісте, білім беру саласында және басқа да көптеген салаларда қолданылады.

Мектепті басқару - бұл білім беру ұйымының тиімді жұмысын қамтамасыз ету үшін жүзеге асырылатын кешенді процесс. Ол оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудан бастап, қаржылық және әкімшілік басқаруға дейінгі кең ауқымды қызметтерді қамтиды. Мектептің сапа мәдениеті - бұл жағымды да, жағымсыз да болуы мүмкін ойлау тәсілі.

Мектепті тиімді басқару және сапа мәдениетін қалыптастыру кешенді міндеттерді талап етеді. Мұнда тек әкімшілік жұмысты ұйымдастыру ғана емес, педагогикалық, әлеуметтік және инновациялық факторларды ескеру қажет. Мектепте сапалы білім беруді қамтамасыз етіп, оқушылардың жан-

жақты дамуына жағдай жасайды. Сапа мәдениеті тек цифрлық көрсеткіштерге емес, оқыту процесіндегі адамгершілік, әділдік және жаңашылдық принциптеріне негізделуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Е.Жұматаева, А.Бейсова «Корпоративтік оқытуды акмәология іліміне негіздеудің жолдары» 2015 ж.
2. С.М.Бахишева «Қазіргі мектепті басқарудың педагогикалық менеджменті» 2018ж.
3. Сара Харви «Кайдзен. Японский метод трансформации привычек маленькими шагами» 2019 ж.
4. А.Е.Батырова, Д.А.Дырдин «Оқушылардың акмәологиялық позициясын қалыптастыру» 2019 ж.
5. «Ұйымдағы мінез-құлық негіздері», «Ынталандыру теориясы» «Құндылықтар. Өзіне деген сенімділік» жинағы. ҚАЗАҚСТАННЫҢ АШЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ. 2020 ж.
6. Қ.Бірманова «Басқару мәдениетінің оқу жағдайындағы келбеті» 2022 ж.

ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН
АРТТЫРУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНЫҢ РӨЛІ

А.А.Мусакулова,
БҚО, Орал қаласы
Ж. Молдағалиев атындағы №2 ЖОББМ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
педагог-модератор

Аңдатпа:

Бұл мақалада мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз етудегі Lesson Study тәсілінің рөлі қарастырылады. Lesson Study – мұғалімдердің бірлесіп сабақ жоспарлау, оны өткізу және талдау арқылы тәжірибе алмасуына мүмкіндік беретін кәсіби оқыту әдісі. Зерттеулер көрсеткендей, бұл тәсіл мұғалімдердің рефлексиялық қабілетін арттырып, оқушылардың оқу жетістігіне оң әсер етеді. Мақалада шетелдік және отандық тәжірибелерге сүйене отырып, Lesson Study тәсілінің мұғалім құзыреттілігін дамытудағы орны мен тиімділігі талданады. Сондай-ақ мектепшілік әдістемелік қолдау мен әріптестік оқытудың маңыздылығы атап өтіледі.

Түйін сөздер: Lesson Study, кәсіби даму, мұғалім құзыреттілігі, рефлексия, бірлескен оқыту, тәжірибе алмасу.

Қазіргі жаһандану дәуірінде білім беру сапасын арттыру – қоғам дамуының басты шартына айналып отыр. Бұл ретте, педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігі – білім беру жүйесінің тиімділігі мен тұрақты дамуының негізі болып саналады. Сондықтан мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамытуда білім беру ұйымдарының рөлі әлемдік және ұлттық деңгейдегі білім саясатының басым бағытына айналууда. Халықаралық тәжірибеде Финляндия, Канада, Жапония, Сингапур сияқты елдерде педагогтердің құзыреттілігін арттыру үшін мектепшілік оқыту, кәсіби қоғамдастықтар, Lesson Study, коучинг және менторлық сияқты үздіксіз дамуға бағытталған модельдер қолданылады.

Томсон Рейтер және Scopus базаларында жарияланған шетелдік зерттеулерге

сүйенсек, М. Фуллан мен Э. Харгривз білім беру ұйымын «оқытушы кәсібінің кәсіби капиталы дамитын орта» ретінде сипаттайды. Л. Дарлинг-Хэммонд мектеп деңгейінде ұйымдастырылған кәсіби даму формалары – мұғалім құзыреттілігін арттыруда аса тиімді екенін дәлелдеген. ЭЫДҰ (OECD, 2019) деректері бойынша білім беру ұйымының ішкі қолдауы мен оқу мәдениеті мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне тікелей әсер етеді.

Қазақстанда да мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамыту бағытында жүйелі жұмыстар қолға алынуда. ҚР БҒМ, «Өрлеу» БАҰО» АҚ, НЗМ ДББҰ және аймақтық білім беру орталықтары мұғалімдерге арналған оқыту курстарын, онлайн платформаларды, мектепшілік әдістемелік бірлестіктер мен коучинг бағдарламаларын іске асыруда. Мәселен,

Қ. Құдайбергенова, А. Сатиева, Б. Айтпаева сынды отандық зерттеушілер білім беру ұйымының құрылымдық қолдау тетіктерінің мұғалім құзыреттілігіне ықпал ететінін атап өтеді. Бұл жұмыстарда оқу үдерісінің сапасын арттыру үшін мектеп деңгейінде кәсіби оқытуды ұйымдастыру, ынтымақтастықты нығайту және тәжірибені рефлексиялау қажеттігі айқындалған.

Алайда отандық практикада шешілмей келе жатқан бірқатар мәселе бар. Атап айтқанда, білім беру ұйымдарында кәсіби дамуды басқарудың жүйелі үлгісі қалыптаспаған, мұғалім қажеттілігіне бағытталған қолдау жеткіліксіз, кәсіби құзыреттілікті дамыту көбіне сыртқы курстармен шектелуде. Сонымен қатар мектепшілік кәсіби дамыту құралдарының тиімділігіне мониторинг жүргізу мен бағалау тетіктері әлі де жетілмеген. Осыған байланысты аталған тақырыптың өзектілігі артып отыр. Білім беру ұйымы – педагог кадрлардың кәсіби дамуына ықпал ететін ең жақын орта. Оның тиімді құрылымы, қолдаушы мәдениеті және оқыту ортасы мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне тікелей әсер етеді. Мен бұл тақырыпты таңдадым, өйткені білім беру ұйымдарының ішкі әлеуетін дұрыс пайдалану арқылы мұғалімдердің кәсіби деңгейін сапалы түрде көтеруге болатынына сенемін.

Жұмыстың мақсаты – педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігін арттыруда білім беру ұйымының рөлін зерттеп, тиімді қолдау тетіктері мен жетілдіру жолдарын ұсыну. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер айқындалды:

- Педагогтің кәсіби құзыреттілігінің теориялық негіздерін зерделеу;
- Білім беру ұйымының ішкі қолдау құрылымдарын (коучинг, Lesson Study, ЖАДА, әдістемелік бірлестік) талдау;

- Отандық және шетелдік тәжірибелерді салыстыру;

- Мектептердегі практикалық қиындықтарды анықтау және шешу жолдарын ұсыну.

Әдебиеттерге шолу

Педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігін арттыру – білім беру ұйымының табыстылығы үшін негізгі индикатор. Бұл процесте білім беру ұйымдары механизмдер ретінде сабақтан тыс қолдау, курстар, Lesson Study, коучинг және кәсіби қауымдастықтар (PLC) ұсынады. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, мұндай әдістер мұғалімнің методикалық, рефлексиялық және зерттеушілік қабілеттерін арттыруға ықпал етеді. Қазақстандық білім жүйесінде мұғалімдердің профессионалдық өсуі мектепшілік саясат, индикациялық қолдау және тәлімгерлік қаражат арқылы ұйымдастыру аспектілеріне байланысты.

М. Кюнтер, У. Ключманн, Ю. Баумерт 2013 жылғы зерттеулерінде «Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі» деген ұғымды енгізіп, мұғалім құзыреттілігін педагогикалық-предметтік білім, өткізушілік дағды, өзін-өзі реттеу және кәсіби мотивация тұрғысынан құрайтындығын дәлелдеген. Олар мектептердің ұйымдастырылған PD-сессиялары (professional development sessions) мұғалім шәкірті мен оқыту сапасын арттыратынын көрсетті. Талдауларға 194 математика мұғалімі қатысқан. Зерттеу жүйелі және сандық талдау әдісін пайдаланды. Нәтижелері академиялық журналдарда кең талқыланды [1].

Эмилия В. Бангей – 2019 жылы «Мұғалімдердің кәсіби дамуына арналған Lesson Study тәсілі» тақырыбында зерттеу жүргізіп, бұл әдістің мұғалімдердің рефлексиялық ойлауын белсендіретініне назар аударған. Bungay сабақтарды

бірлесіп жоспарлап, өткізіп, талдау арқылы мұғалімдердің методологиялық дағдысы өскенін статистикалық түрде дәлелдеді. Зерттеу орта мектеп мұғалімдерімен эксперименталды түрде өткізілді. Автор Lesson Study-дің ұзақ мерзімді PD модель ретінде тиімді екенін атап көрсетеді. Бұл жұмыс Edutoria журналы мен LinkedIn негізіндегі зерттеу платформаларында жарық көрді [2].

Ахмет Арслан, Сибель Шахин – Түркиялық педагог-зерттеушілер. Олар «Әріптестік коучингтің мұғалімдердің кәсіби дамуына әсері» атты 2022 жылғы зерттеулерінде әріптестік коучинг жүйесін мұғалімнің сабақ беру әдісіне оң әсер ететіні анықталған. Мұнда peer coaching құрылымында мұғалім жеке мақсаттарын анықтап, кері байланыс алған. 120 мұғалім қатысқан сауалнама нәтижелері мен сабақ сапасы деректері негізінде талдау жүргізілді. Авторлар коучингтің әлеуметтік қолдауды арттырып, командалық мәдениетті қалыптастыратынын көрсетеді. Бұл тәсіл PLC модельдерінің бір деңгейлі қолдау жүйесі ретінде күшейеді [3].

Жаппарова Гүлназ – «Қазақстан мектептеріндегі Lesson Study әдіс-темесінің тиімділігі» атты PhD жұмысында Lesson Study негізіндегі коучинг жиынтықтарының мұғалімдердің практикалық дағдысын арттырудағы рөлін зерттеген. Зерттеу бойынша Lesson Study жиындары мұғалімдерге коуч рөлін атқаруға, сабаққа сыни талдау жасауға мүмкіндік берген. Оның қатысуымен қатарластық талдау және рефлексиялық диалогтар қалыптасқан. Қызметті пәндік және мектепшілік деңгейді дамытуға бағытталған [4].

Иманалиев Мұрат – «Педагогикалық құрлықтар мен кәсіби қоғамдастықтар: мектепшілік тәжірибе» мақаласында

мектепшілік PLC-нің білім беру ұйымындағы өзекті рөлін талдау жасайды. Автор PLC жүйесінің ұйымдастырылуы, топтық консультациялар, методикалық сағаттар мен TSP (топтық коучинг практикалары) арқылы мұғалімнің кәсіби деңгейі артатынын деректермен дәлелдейді. Бұл жұмыстың тәжірибелік нәтижесі мектептердің бірнеше айлық пилоттық жобасында тестіленген [5].

Сатиева Айгүл – «Мұғалімдердің кәсіби дамуының институционалдық тетіктері» мақаласында мемлекет деңгейіндегі PD стратегиялары мен білім беру ұйымының қолдау тетіктерін жинақтап талдайды. Авторы Lesson Study, коучинг пен тәлімгерлік әдістер мен мектепшілік PLC-лердің үйлесімді жұмыс істеуі керектігін айтады. Зерттеу білім беру ұйымының ішкі мәдениеті мен басқару саясаты мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудағы рөлін түсінеді [6].

Менің ойымша, педагогтық кадрлардың кәсіби құзыреттілігінің өсуі – бұл жүйелі, ұйымшылық қолдауды, практикалық коучингті және творчестволық тәсілдерді біріктіретін кешенді процесс. Шетелдік тәжірибе Lesson Study, коучинг және PLC-лардың тиімділігін көрсетсе, қазақстандық зерттеулер – осы модельдердің ұлттық контексте іске асырылуының әлеуметтік-ұйымдастыру аспектілеріне тоқталады. Болашағы бар білім саясаты – мұндай модельдерді мектептерге ендіріп, ұйымдық ынталандыру мен әкімшілік қолдауды күшейтумен үйлестірілуі тиіс.

Зерттеу әдістері

Бұл ғылыми жұмыста аралас (сапалық және сандық) зерттеу әдістері қолданылды. Алдымен педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігі мен оны қолдауға бағытталған мектепшілік тетіктердің тиімділігін анықтау

мақсатында сауалнама жүргізілді (n = 60 мұғалім). Терең мазмұнды сапалық деректер алу үшін 10 мектеп мұғалімімен жартылай құрылымдалған сұхбат өткізілді. Сонымен қатар мектептің әдістемелік кеңесі отырыстарының хаттамалары, коучинг және Lesson Study жазбалары, ішкі бағалау құжаттары құжаттық талдау әдісі арқылы зерттелді. Зерттеу аясында мұғалімдердің кәсіби дамуына ықпал ететін сабақтарға қатысу арқылы бақылау әдісі де қолданылды. Жиналған мәліметтер мазмұндық талдау, салыстырмалы талдау және жүйелеу арқылы өңделіп, зерттеу мәселесі аясында қорытынды шығарылды.

Нәтижелер, талдау және талқылау
Зерттеу тақырыбына сәйкес «педагогтің кәсіби құзыреттілігі» ұғымы білім беру мазмұнының жаңаруы жағдайында мұғалімнің теориялық білімі, әдістемелік шеберлігі, тұлғалық және кәсіби қасиеттерінің бірлігі ретінде қарастырылады. Зерттеулерде бұл ұғымға бірнеше бағытта анықтама берілген: Ж. Қараев кәсіби құзыреттілікті – «педагогтің өз кәсібін тиімді атқаруға қажетті білім, білік, дағды жүйесі» деп сипаттаса, И. А. Зимняя «Практикалық әрекеттегі білім мен тәжірибенің интеграциясы» деп қарастырады. Сонымен қатар халықаралық зерттеушілер (Л. Дарлинг-Хэммонд, К. Дэй, А. Харгривз) кәсіби құзыреттілік мұғалімнің рефлексиялық дағдысы, дербестігі мен кәсіби этикасы арқылы іске асатынын айқындайды.

Зерттеу 2024–2025 оқу жылында Алматы облысындағы бірнеше орта мектептің базасында жүргізілді. Барлығы 60 мұғалім мен 5 мектеп әкімшілігінің өкілдері зерттеуге қатысты. Зерттеу барысында сауалнама (Google Forms арқылы), жартылай құрылымдалған сұхбат, құжаттық талдау және сабақтарға

қатысу арқылы бақылау әдістері қолданылды.

Сауалнамада мұғалімдерден кәсіби құзыреттіліктің қандай тетіктер арқылы артып жатқандығы, қандай қолдаулардың тиімді, қандай кедергілер бар екендігі сұралды. Сұхбат барысында кәсіби дамуға әсер еткен нақты тәжірибе түрлері, мектеп тарапынан қолдаудың деңгейі және ынталандыру шаралары жайлы деректер алынды. Сонымен қатар әдістемелік кеңес жоспарлары, коучинг жоспарлары мен бағалау парақтары талданды.

Кесте 1. Сауалнама нәтижелері

Көрсеткіш	Қамтылған мұғалімдер (%)	Тиімді деп бағалағандар (%)
Пәндік курстар	85%	52%
Коучинг сессиялары	70%	61%
Lesson Study	63%	55%
Менторлық/тәлімгерлік	40%	67%
Ішкі бақылау/рефлексия	30%	43%

Сұхбат нәтижелері бойынша мұғалімдердің көпшілігі білім беру ұйымының кәсіби дамуға ықпал етуінің негізгі 3 жолын атап өтті:

1. Коучинг пен Lesson Study жүйелілігі – нақты тәжірибені дамытуға жол ашады;
2. Психологиялық және моральдық қолдау – еркін пікір алмасуға жағдай жасайды;
3. Мадақтау мен марапат жүйесі – кәсіби мотивацияны арттырады.

Дегенмен кей мектептерде кәсіби дамуды тек формалды құжатпен шектеу, нәтижелерді бағаламау, тәжірибемен бөлісу алаңының болмауы сияқты проблемалар анықталды.

Алынған нәтижелер халықаралық зерттеушілердің тұжырымдарымен өзара

үндес. Мәселен, Линда Дарлинг-Хэммонд мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттыруда мектеп ішіндегі кәсіби қоғамдастықтың (PLCs) рөлін ерекше атап өтсе, біздің зерттеуде де әріптестікке негізделген тәжірибе бөлісу – ең тиімді тәсілдердің бірі ретінде анықталды. Харгривз бен Фуллан (2012) «кәсіби капиталды» дамыту үшін мектеп тарапынан жүйелі қолдау қажет екенін көрсетсе, бұл зерттеуде де білім беру ұйымының рөлі – тек сыртқы курс емес, мектеп ішіндегі жүйеленген процестер арқылы іске аса алатыны дәлелденді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігіне білім беру ұйымының ықпалы өте жоғары. Мұғалімнің кәсіби дамуы көбіне мектеп әкімшілігінің ұйымдастырушылық қолдауына, әріптестермен серіктестігіне және нақты тәжірибеге бағытталған қолдау тетіктеріне тәуелді. Коучинг, Lesson Study, менторлық сияқты мектепшілік кәсіби даму формалары – мұғалімнің құзыреттілігін арттырудың ең тиімді құралдары ретінде танылды.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, педагог кадрлардың кәсіби құзыреттілігін арттыру – үздіксіз және жүйелі қолдауды қажет ететін күрделі үдеріс. Бұл үдерістің сәтті жүзеге асуы білім беру ұйымының ішкі мәдениетіне, кәсіби дамуды ұйымдастыру тетіктеріне және әкімшілік тарапынан жасалатын қолдау жүйесіне тікелей байланысты. Зерттеуге қатысқан мұғалімдердің басым көпшілігі коучинг, Lesson Study және менторлық секілді мектепшілік тәжірибелердің кәсіби құзыреттілікке оң әсер еткенін атап өтті. Сонымен қатар формалды іс-шаралардан гөрі тәжірибеге негізделген, рефлексиялық сипаттағы кәсіби қолдаулардың тиімді екені айқындалды.

Дегенмен кей мектептерде кәсіби дамуды басқару жүйесі әлсіз, формалды түрде жүзеге асады немесе нақты қажеттілікке сай құрылмайды. Бұл педагогтердің белсенділігін төмендетіп, кәсіби өсуге деген ішкі мотивацияны әлсіретуі мүмкін. Сондықтан білім беру ұйымдарына кәсіби дамудың мәнін терең түсініп, оны мектепшілік стратегиялық мақсат ретінде қабылдауы аса маңызды.

Осы орайда төмендегідей ұсыныстар орынды болады деген ойдамыз.

1. Білім беру ұйымдарында кәсіби даму жүйесін институционалдық деңгейде бекіту: Әр мектеп өз даму стратегиясына мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыруға бағытталған нақты мақсаттар мен іс-шаралар енгізіп, оны жыл сайын жоспарлап, мониторинг жүргізуі тиіс. Бұл коучинг, Lesson Study, ЖАДА және менторлық процестерді формалдылықтан арылтып, жүйелі қолдауға айналдыруға көмектеседі.

2. Педагогтердің кәсіби дамуын саралап ұйымдастыру: Мұғалімдердің тәжірибе деңгейі мен кәсіби қажеттілігіне қарай әртүрлі даму жолдарын ұсыну қажет. Жас мамандарға – тәлімгерлік пен практикалық қолдау, тәжірибелі мұғалімдерге – көшбасшылық, зерттеу жұмыстары мен коучинг жүргізу мүмкіндігі ұсынылсын. Бұл тәсіл мұғалімдердің жеке даму траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Kunter, M., Klusmann, U., Baumert, J., Richter, D., Voss, T., & Hachfeld, A. Professional competence of teachers: Effects on instructional quality and student development // Journal of Educational Psychology. – 2013. – Vol. 105, №3. – P. 805–820.
2. Bungay, E. W. Lesson Study for

Professional Development: How teachers can learn from each other // Edutopia. – 2019. – URL: <https://www.edutopia.org/article/lesson-study-professional-development> (қол жеткізілген күні: 14.07.2025).

3. Arslan, A., Şahin, S. The Effects of Peer Coaching on Teachers' Professional Development // International Journal of Contemporary Educational Research. – 2022. – Vol. 9, №1. – P. 113–124. – DOI: 10.33200/ijcer.978195

4. Жаппарова, Г. Қазақстан мектептеріндегі Lesson Study әдістемесінің тиімділігі: педагогикалық тәжірибе негізіндегі зерттеу // Білім беру реформасы және мұғалімдер дайындау: халықаралық тәжірибе және Қазақстан жағдайы. – Алматы: НИШ, 2020. – Б. 88–96.

5. Иманалиев, М. Педагогикалық құрлықтар мен кәсіби қоғамдастықтар: мектепшілік тәжірибе // Педагогика және психология. – 2021. – №4(49). – Б. 56–62.

6. Сатиева, А. Мұғалімдердің кәсіби дамуының институционалдық тетіктері // Білім берудегі жаңа тәсілдер. – 2021. – №1(25). – Б. 20–25.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАРЫ МЕН ҚАҒИДАЛАРЫ

У.Б.Турсаева,
БҚО, Бөрлі ауданы
Ақсай қ. №7 «Айналайын» бөбекжайының тәрбиешісі,
педагог-сарапшы

Аңдатпа:

Бұл мақалада инклюзивті білім берудің мазмұны, қағидаттары және білім алушылардың қажеттіліктеріне сай қолданылатын тиімді педагогикалық әдістер мен құралдар қарастырылады. Сондай-ақ инклюзивті оқытудың заманауи әдістері: сараланған оқыту, жеке бағдарланған тәсіл, жобалық және ойын арқылы оқыту, топтық жұмыс, кооперативті оқыту әдістері кеңінен талданады. Инклюзивті ортада жиі қолданылатын құрал-жабдықтар мен технологиялық шешімдерге (арнайы оқыту материалдары, ассистивті технологиялар, цифрлық платформалар мен мультимедиялық ресурстар) шолу жасалады. Бұл құралдар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқыту процесін бейімдеуге мүмкіндік береді. Авторлар инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі мен қолдау жүйесінің маңыздылығына тоқталып, нақты тәжірибелер мен ғылыми көзқарастар негізінде ұсыныстар береді.

Мақала білім беру саласындағы мамандарға, мұғалімдерге және педагогикалық бағытта оқып жүрген студенттерге арналған. Ол инклюзивті білім беру сапасын арттыруға бағытталған тиімді тәсілдер мен құралдарды таңдауда әдістемелік негіз бола алады.

«Инклюзия» ұғымы француз тілінде «inclusif» – «өзіне кіріктірген», латын тілінде «include» – «ендіремін, қосамын», ағылшын тілінде «араластырамын» деген мағынаны береді. Ал, жапондық таным жүйесінде «инклюд» ұғымы «инь» мен «янь» шеңберінде қарастырылып, «бұл – мен және менің денем», «мен өз денемді қалай басқара алам?», яғни әр адамның өзін-өзі басқаруы әуелі денесін басқара білуден басталады деген терең әрі күрделі философия негізінде сипатталады. Инклюзивті білім беру – мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытып-үйретудің

бір формасы.

Нағыз инклюзия білім берудің 2 жүйесін: жалпы білім беруді және арнайы білім беру жүйелерін бірлікте қарастырады. Жаһандану үрдісінің басты ерекшелігі ретінде қоғамдық өмірде жүріп жатқан жаппай интеграция – инклюзивті оқытудың маңызды бөлігі.

Инклюзивті оқытудың кең мағынадағы мәні:

1) барлық баланы, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларды да жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, жалпы білім беру үрдісіне толық

енгізу және әлеуметтік бейімдеу;

2) баланы дене, психоэмоциялық, әлеуметтік және т.б. мұқтаждықтарына қарай дамыту-түзету және арнайы қолдау, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат;

3) балаларды бір-бірінен айыратын кедергілерді барынша жою үшін тұтас қоғам болып атсалысу және осы жолда ата-аналардың белсенділігіне сүйену; Инклюзияда басқа балалардың топтардың біріне қосылуы немесе мүмкіндігі шектеулі балалармен ғана емес, басқа оқушылармен де ұжымдық әрекеттерге қатысуына баса назар аударылады.

Инклюзия – мүмкіндіктері әртүрлі балаларды кәдімгі балалар ортасына, яғни қолжетімді мектеп өмірінің барлық жағымды жақтарына толығымен қосу. Интеграция (кіріктіру) – мүмкіндіктері әртүрлі балаларды түзету-дамыту бағытындағыарнайысыныптарменмектеп құрылымына қатыстыру мақсатындағы бағдарламалар. Инклюзия моделі ретінде мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру үрдісіне жартылай, уақытша және толығымен кіріктіру тәжірибелерін айтады. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беру ерекшелігі – мүмкіндігі шектеулі балаларды сыртқы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мекемелерінің дамыған желісі және жеткілікті әлеуеті (психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері, оңалту орталықтары, логопункттер, психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация).

«Инклюзивтік білім беру» (ИББ) ұғымы – ерекше оқытуды қажет ететін барлық тұлғаларды оқыту үрдісіне ендіру және олардың сапалы білімге тең қолжеткізудегі кедергілерді жоюға бағытталған әлеуметтік бейімдеу. ИББ саясатының

негізгі белгілері – заңнамалық негіз және инклюзивті саясат пен практиканы жетілдіру, инклюзивті құндылықтарды жалпы білім беру жүйесіне де, оның жеке институттары деңгейіне де ендіру, әрбір адамның белсенді инклюзиясы жолымен айырмашылықтарды жою, жеке оқыту тәсілі және ерекше оқытуды қажет ететін барлық тұлғаны оқыту үшін кедергілерді жою негізінде оқыту мен оқу ортасын жетілдіру.

Инклюзивті білім беру мақсаты – барлық санаттағы тұлғаның сапалы білім алуға тең құқықтарын жүзеге асыру.

Инклюзивті білім берудің негізгі міндеттері:

- инклюзивті білім беруді дамытудың нормативтік-құқықтық, ұйымдастырушылық-экономикалық негіздері және тетіктерін жетілдіру;

- инклюзивті білім беруді дамытудың әдіснамалық, оқу-әдістемелік негіздерін жетілдіру (оқу жоспарлары мен бағдарламаларды, оқулықтарды, оқу-әдістемелік кешендерді бейімдеу және түрлендіру, оқу жетістіктерін бағалаудың критериялды жүйесін ендіру);

- ерекше білім қажеттігі бар оқушыларды жеке түзету педагогикалық және әлеуметтік-психологиялық қолдауды қамтамасыз ету; білім алушыларды мектеп қоғамының маңызды және белсенді мүшесіне айналу мүмкіндігін беретін қолайлы орта құру; баланың өзін-өзі бағалауын жоғарылату; оқу және әлеуметтену уәждемесін арттыру;

- қолжетімді «кедергісіз орта» құру және білім алушыларды теңгеруші құралдармен қамтамасыз ету;

- инклюзивті оқытуды жүзеге асыратын білім беру ұйымдары кадрларының сапалық құрамын жақсарту;

- ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың техникалық-кәсіптік немесе

жоғары білім алуларына ықпал етіп, кәсіп менгеруіне жағдай жасау.

Инклюзивті білім беру қағидалары:

- оқытудың жүйелілігі және үздіксіздігі;
- ерекше оқытуды қажет ететін балаларды барынша ерте анықтауды қамтамасыз ету және оларға сақтандыру, түзету-педагогикалық шараларды қолдану;

- білім бағдарламаларын әр оқушының ерекшелігіне, білім алу қажеттігі мен қабілетіне сәйкес бейімдеу және жеке білім беру (оқыту және дамыту) маршрутын құру;

- ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың жеке бейімділіктері мен ерекшеліктері ескеріле отырып, білім беру ұйымын таңдау құқығы және еріктілігі;

- ерекше оқытуды қажет ететін барлық тұлғалар және олардың ата-аналары үшін білім беру ортасының қолжетімділігі және ашықтығы;

- медициналық, әлеуметтік, білім беру қызметтерінің үйлесімділігі және түрлі ведомстволар, қоғамдық-әлеуметтік институттар, ата-аналар ұйымдарының өзара іс-қимылы арқылы кешенді ықпал ету және әлеуметтік серіктестік;

- мүгедектік немесе басқа да даму ерекшеліктері «мәселе тасымалдаушы» ретінде қарастырылмайтын жағдай тудыруға әлеуметтік ықпал;

- денсаулығы мен әлеуетті мүмкіндігіне сүйене отырып, тұлғалардың даму мәселелерінен арылуды қарастыратын инклюзивті білім берудің түзету-дамытушылық және әлеуметтік-бейімдеушілік бағыттылығы.

Инклюзивтік білім беру – адамның негізгі құқығы және олардың қоғамның негізін қалайды. Барлық білім алушылардың білім алу құқығы бар. Инклюзивтік білім беру – балалардың жасы, жынысы, этникалық, діни қатыстылығы, даму дағы

артта қалушылығы немесе экономикалық мәртебесіне қарамастан, барлық балаларды жалпы білім беру үрдісіне қосу және олардың әлеуметтік бейімделуі бойынша мемлекеттің саясаты, оған отбасының белсенді қатысуы, баланың жеке қажеттіліктеріне түзету-педагогикалық және әлеуметті атаулы қолдау көрсету, баланы ортаға емес, ортаны балалардың жеке ерекшеліктеріне және білім беру қажеттіліктеріне бейімдеу, яғни жалпы білімнің жоғары сапасын сақтай отырып, тиісті білім беру жағдайларын жасау арқылы қол жеткізіледі. Инклюзивтік білім берудің негізгі идеясы білім беру жүйесіне енуге бала дайындалуға тиіс емес, кез келген баланы енгізуге жүйенің өзі дайын болуы қажет дегенді меңзейді.

Инклюзивті оқыту мүмкіндігі шектеулі балаларға мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында және мектепте оқуға, мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді, оқушылардың тең құқығын анықтайды, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді. Ерекше балалардың ата-аналары көмекші не арнайы мектептер мен мектеп-интернаттарға, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері мен сыныптарға балаларын бергісі келмесе, ПМПК (психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация) қорытындысы бойынша, яғни бала науқасының деңгейіне қарай, жалпы білім беретін мектептерге жеңілдетілген бағдарлама негізінде оқыта алады. Инклюзивті білім беретін мектептерде білім мазмұны типтік оқу бағдарламалары және ерекше балалардың психофизикалық

ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленетін оқытудың жеке бағдарламалары негізінде жүзеге асырылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана, 2020.
2. Ағыманов, Е. Инклюзивті білім беру: теориясы мен практикасы. – Алматы: Қазақ университеті, 2018
3. Мусина, Г.Ж. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқыту әдістемесі. – Астана: НЗМ ДББҰ, 2019.
4. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Policy Makers. – Paris: UNESCO, 2017.
5. Жұмабаева, С. Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі. – Алматы, 2021.
6. Norwich, B. Addressing Tensions and Dilemmas in Inclusive Education: Living with Uncertainty. Routledge, 2014.
7. ҚР «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007 (соңғы өзгерістер мен толықтыруларымен).

ТУРИЗМ САБАҒЫНДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР

А.Ж.Күркембаева,
БҚО, Орал қаласы
«Атамекен» балалар-жасөспірімдер
туризмі және экология орталығының әдіскері

Аңдатпа:

Бұл мақалада туризм пәнін оқытуда ұлттық құндылықтарды кіріктірудің маңызы мен әдістемелік жолдары қарастырылған. Автор қазақ халқының табиғатқа деген дәстүрлі көзқарасын, Абай шығармалары мен қара сөздерін, халық мақал-мәтелдері мен этнографиялық дәстүрлерін сабақ барысында қолданудың тиімді тәсілдерін көрсетеді. Практикалық жұмыстардың мысалдары арқылы оқушылардың табиғатты қазақы дүниетаным тұрғысынан қабылдауына, топпен үйлесімді жұмыс жасауына, туристік этика қағидаларын меңгеруіне ықпал ету жолдары айқындалған. Мақалада ұлттық құндылықты дәріптеу арқылы оқушылардың білімдік, тәрбиелік және әлеуметтік дағдыларын дамыту мүмкіндіктері талданады.

Түйін сөздер: Туризм пәні, ұлттық құндылықтар, Абай шығармалары, мақал-мәтелдер, этнографиялық дәстүрлер, практикалық жұмыс, туристік этика, тәрбие, әлеуметтік дағдылар.

Қазақ халқы табиғатпен етене өмір сүрген, оны қастерлеп, қорғауды ұрпақ санасына сіңіріп отырған. Ұлттық әдебиет, халық даналығы мен мақал-мәтелдерде табиғаттың құдіреті, адамның оған деген жауапкершілігі көрініс тапқан. Ал қазіргі туризм пәнінде сол мұраны сабақ барысында тиімді қолдану – оқушылардың туған жерге деген сүйіспеншілігін арттырып қана қоймай, оларды жан-жақты дамыған тұлға ретінде тәрбиелеудің маңызды тетігі.

Туризм сабақтарын ұлттық құндылыққа негіздеу арқылы біз бірнеше мақсатқа қол жеткіземіз:

-оқушылардың табиғатты ұлттық дүниетаным тұрғысынан тануына ықпал ету;

этикалық-экологиялық жауапкершілік

ті қалыптастыру;

- топпен жұмыс істеу барысында бірлік пен ынтымақтың құндылығын көрсету;

- әдебиет, тарих, этнография пәндерімен пәнаралық байланысты жүзеге асыру.

Ұлттық құндылықтарды қолданудың әдістемелік ерекшеліктері

Абай шығармалары – табиғатты танытудың құралы.

Абайдың «Жаз», «Күз», «Қыс», «Жазғытұры» өлеңдері табиғаттың әр мезгілін терең сезіммен суреттейді. Бұл өлеңдерді туризм сабағында экотуризм тақырыптарын түсіндіру үшін пайдалануға болады.

Практикалық жұмыс: оқушыларға белгілі бір аймақ картасы беріледі. Олар картаны зерттеп, сол жердің табиғатын сипаттап, Абайдың өлеңдерінен сәйкес

жолдарды тауып оқиды. Мысалы, таулы аймақты зерттегенде «Қыс» өлеңінен «Ақ киімді, денелі, ақ сақалды...» деген жолдарды келтіріп, қарлы таудың бейнесімен байланыстырады. Бұл жұмыс оқушының әдеби талғамын арттырып қана қоймай, табиғатты қазақы көзқараспен қабылдауына жағдай жасайды.

Мақал-мәтелдер – топтық жұмыстың мәнін ашу.

Қазақта «Бірлік болмай, тірлік болмас», «Жолдасқа қарап жолыңды тап» деген мақалдар бар. Туристік жорықтарда немесе картамен жұмыс барысында оқушы топ ішінде серіктесті дұрыс таңдап, ортақ шешімге келуі қажет.

Практикалық жұмыс: оқушылар топқа бөлінеді, әр топқа бір маршрут беріледі. Топ ішінде «жетекші» сайланып, қалғандары рөлдерді бөліседі (бағдаршы, жабдық жауаптысы, тамақ әзірлеуші т.б.). Жұмыс соңында «Егер бірлік болмаса, топ қандай қиындыққа ұшырап еді?» деген талқылау жүргізіледі.

Этнографиялық дәстүрлерді сабақ пен ұштастыру.

Қазақ халқы көшпелі өмір салтында табиғатпен тығыз байланыста болды. Киіз үй тігу, мал бағу, жорық дәстүрлері – туризммен өзектес.

Практикалық жұмыс: оқушыларға картадан даладағы жазық жер көрсетіледі. Олар лагерь құратын орынды таңдап, сол жерге қазақтың дәстүрлі тұрмысынан қандай элементтер енгізуге болатынын ойластырады. Мысалы: киіз үйдің орналасуын белгілеу, ошақ орнын таңдау, су көзін анықтау. Бұл арқылы оқушылар этнография мен туризмді ұштастырып, ұлттық дәстүрдің экологиялық мәнін түсінеді.

Абайдың қара сөздері – туристік этиканың негізі.

Абайдың 38-ші қара сөзіндегі «Адам

баласы бір-біріне қонақ» деген ойды туризм этикасында қолдануға болады. Әрбір турист барған жеріне қонақ ретінде қарауы тиіс: қоқыс тастамау, табиғатқа зиян келтірмеу, жергілікті халықтың мәдениетін құрметтеу.

Практикалық жұмыс: оқушыларға ситуациялық тапсырма беріледі. Мысалы: «Топ орманда қоқыс қалдырды», «Турист ауыл тұрғындарының рұқсатынсыз суретке түсірді». Әр топ Абайдың қара сөзіне сүйеніп, дұрыс әрекет жолын ұсынады. Бұл жұмыс оқушылардың моральдық-этикалық дағдысын қалыптастырады.

Ұлттық мысалдар арқылы топтық үйлесімділікке баулу.

«Аққу, шортан һәм шаян» мысалындағыдай, әркім өз бетінше әрекет етсе, топ алға жылжымайды. Туризм сабақтарында осыны практикалық тұрғыдан көрсетуге болады.

Практикалық жұмыс: топ мүшелеріне әртүрлі рөл беріледі – бірі ең қысқа жолды қалайды, бірі табиғат көрінісін тамашалауды жөн көреді, бірі қауіпсіздікке мән береді. Егер әрқайсысы өз бетінше шешім қабылдаса, топтың жорығы тоқтайды. Шешім – ортақ келісімге келу. Бұл әдіс арқылы оқушы бірліктің, үйлесімділіктің маңызын тәжірибеде сезінеді.

Қорытынды

Туризм сабағында ұлттық құндылықтарды қолдану – оқушылардың тек пәндік білімін ғана емес, ұлттық санасын да қалыптастырудың қуатты құралы. Абай шығармалары, халықтың мақал-мәтелдері мен этнографиялық дәстүрлері арқылы жүргізілген практикалық жұмыстар оқушылардың табиғатқа, туған жерге және ұлттық мәдениетке көзқарасын жаңа деңгейге көтереді.

Мұндай әдістемелік тәсіл оқушыға үш түрлі нәтиже береді:

- Білімдік: карта, маршрут, туристік жабдық туралы нақты дағды алады;
- Тәрбиелік: ұлттық құндылықтарды тәжірибеде сезінеді;
- Әлеуметтік: топпен жұмыс жасауда ынтымақ пен жауапкершілікті меңгереді.

Ұлттық негіздегі практикалық жұмыстар – туризм педагогының әдістемелік қорының ажырамас бөлігі. Олар оқушыны тек саяхатшы ғана емес, ұлттық рухы берік, табиғатқа жанашыр азамат етіп тәрбиелеуге ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абай Құнанбайұлы. Шығармалары толық жинағы. – Алматы: «Жазушы», 2018.
2. Бабалықұлы Ж. Қазақ этнографиясы. – Алматы: Раритет, 2019.
3. ҚР Білім және ғылым министрлігі. «Қосымша білім берудің үлгілік бағдарламасы». – Астана, 2021.
4. Сапаров Ж. Туризм негіздері. – Алматы: Білім, 2020.
5. Қазақтың мақал-мәтелдері. – Алматы: «Раритет», 2019.
6. Халел Досмұхамедұлы. Таңдамалы шығармалар. – Алматы: Ана тілі, 2017.

МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ ЖӘНЕ ӨМІРЛІК
ҚҰНДЫЛЫҚТАР ҮЙЛЕСІМІ

А.Т.Утегенова,
БҚО, Орал қаласы
№5 ЖОББМ математика пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Андатпа:

Бұл мақалада математиканы оқыту мен ұлттық құндылықтарды сабақтастырудың маңыздылығы қарастырылады. Математикалық тапсырмаларға тарихи тұлғалар мен оқиғаларды енгізу, сондай-ақ қазақтың даналық сөздерін пайдалану ұсынылады. Мұндай тәсіл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ұлттық сана-сезімін нығайтуға ықпал етеді. Зерттеу нәтижесінде математика сабағы тек теориялық білім беру құралы ғана емес, сонымен қатар оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне әсер ететін тиімді әдіс ретінде ұсынылады.

Түйін сөздер: *Математикалық тәрбие, ұлттық құндылықтар, рухани тәрбие, логикалық ойлау, шығармашылық қабілет, білім беру.*

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың Ұлттық құрылтайда айтқан «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» атты құндылықтар жүйесі қазіргі қоғамда маңызды бағыт болып табылады. Бұл құндылықтар білім беру жүйесіне жаңа серпін беріп, жастарды ұлттық және әлеуметтік жауапкершілікке тәрбиелеуді көздейді. Мемлекет басшысы атап өткендей, құндылықтар негізінде құрылған «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы әрбір азаматтың тұлға болып қалыптасуына ықпал етуге бағытталған. Математикалық тәрбие және өмірлік құндылықтар үйлесімі педагогикалық идеясы осы құндылықтарды оқу процесіне енгізу мақсатында жасалуда. Басты мақсат – құндылыққа бағдарланған білім арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, оларды ұлттық дәстүрлер мен мәдениетті құрметтеуге тәрбиелеу.

Бұл идеяның іске асуы еліміздің білім беру жүйесінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді, себебі ол оқушылардың рухани байлығын арттырумен қатар, оқу процесіне деген ынтасын күшейтеді. Құндылықтар біздің барлық сабағымыздың тақырыбында бар. Сол үндестікті әр мұғалім іздеп, байқап, тауып, сабақ мақсатымен байланысты қолданып, үндестіре алуы керек. Бұл жерде мұғалімдерге ізденіс қажет.

Әдістеме

Математиканы оқыту барысында ұлттық құндылықтарды интеграциялау – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ұлттық сана-сезімін нығайтуға, рухани дамуын жетілдіруге ықпал етеді. Бұл әдістеме оқушылардың математикалық білімін өмірлік құндылықтармен үйлестіруді мақсат

етеді.

Бұл әдістеме төмендегідей мақсаттарды көздейді:

Оқушылардың математикалық білімін ұлттық құндылықтармен ұштастыру;

Тарихи және мәдени мұралар негізінде есептер құрастыру арқылы пәнге деген қызығушылықты арттыру;

Логикалық және сыни ойлауды дамытуға бағытталған тапсырмалар әзірлеу;

Математика пәні арқылы оқушыларды тәрбиелік мәні бар біліммен сусындату.

Математиканы ұлттық құндылық тармен байланыстырып оқыту үшін келесі әдістер ұсынылады:

Тарихи-мәдени есептер. Оқушыларға қазақтың ұлы тұлғаларына, тарихи оқиғаларға байланысты есептер шығарту. Мысалы, қазақ хандарының билік еткен жылдарын пайдаланып, арифметикалық есептер шығару тапсырмасын беруге болады.

Қазақтың даналық сөздері мен математика. Абайдың қара сөздері, халық мақал-мәтелдері мен нақыл сөздерге сүйене отырып, есептер құрастыру. Мысалы, “Жеті рет өлшеп, бір рет кес” деген мақалға сәйкес өлшемдер туралы есептер шығару.

Интерактивті оқыту әдістері. Оқушыларды топқа бөліп, ұлттық мәдениетке негізделген математикалық жобалар жасау. Мысалы, “Киіз үйдің геометриялық пішінін зерттеу” немесе “Қазақтың ұлттық өрнектеріндегі симметрия” сияқты тақырыптарда зерттеу жүргізу.

Практикалық есептер. Оқушылардың күнделікті өмірмен байланысты тәжірибелік тапсырмалар орындауын қамтамасыз ету. Мысалы, “Қазақтың ұлттық тағамдарын дайындау барысында қолданылатын өлшемдер мен

пропорциялар” туралы есептер беру.

Бұл әдістеме оқушылардың білімін тереңдетіп қана қоймай, олардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыруға да ықпал етеді.

Практикада қолдану

Тәуелсіздік және отаншылдық айы

Мақсат: Оқушыларды тәуелсіздік пен отаншылдық құндылықтарымен таныстырып, тарихқа қызығушылықты арттыру.

Тапсырма: Алтын адам – тәуелсіз Қазақстанның еркіндік белгісі.

1) Алтын адам киімі алтын әшекеймен безендірілген. Олардың саны $2^2 \cdot 10^3$ көбейтіндісінің мәніне тең. Алтын адамның киімінде қанша алтын әшекей бар?

2) Алтын адамның бас киімінің биіктігі сантиметрмен алынған

$5 \cdot (2^3 \cdot 3 + 1)$ өрнегінің мәніне тең. Бас киімнің биіктігін табыңыз.

Тәуелсіздік және отаншылдық құндылығын талқылау. «Тәуелсіздік және отаншылдық айы» аясындағы бұл тапсырма оқушыларға Қазақстанның мәдени мұрасын тереңірек түсінуге және ұлттық тарихқа қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Осыған ұқсас тапсырмалар тарихи, мәдени және математикалық бағыттарды біріктіріп, оқушылардың қызығушылығын оятып, отаншылдық сезімін нығайтуға арналған. Математикалық есептер тарихи деректермен байланысты болғанда оқушылардың логикалық ойлауын дамытуға және оларды қызықтыруға болады. Тапсырма – тек математикалық есеп қана емес, тарихи оқиғаларды еске түсіретін креативті тәсіл.

Әділдік және жауапкершілік айы

Мақсат: Оқушылардың бойында адамгершілік құндылықтарды, ұлттық мұраны және философиялық түсініктерді

біріктіре отырып, өз бойындағы жақсы қасиеттерді іздеуге, өз кемшіліктерін түзетуге және жауапкершілікпен өмір сүруге үйрету.

Тапсырма: Қарама-қарсы сандармен амалдар орындаңыз. Төмендегі өрнектерді есептеңіз:

А) $(+3)+(-3)$

Ә) $(-8)+(+8)$

Б) $(+6)+(-6)$

В) $(-7)-(-7)$

Г) $(+5)\times(-5)$

Тапсырма: Қарама-қарсы сандарды қолдану. Берілген тапсырмаларды шешіңіз:

А) Егер $+10$ теңгерімдегі ақшадан -5 шығарып тастаса, соңғы теңгерімді табыңыз.

Ә) Алаңның бір шетінен $+20$ қадам жүргеннен кейін, екінші шетінен -20 қадам жүрсеңіз, қайда боласыз?

Б) Бастапқы салмағы $+15$ кг болатын жүкті алып жүрген адам ауыртпалықтың -15 кг бөлігінен құтылды. Қай салмақ қалды?

Әділдік және жауапкершілік құндылығын талқылау.

Қарама-қарсы сандар тақырыбын оқыту барысында Абайдың жиырма сегізінші қара сөзінен мысал келтіруге болады. Абайдың қара сөздері мен қазақ философиясын қолдана отырып, оқушыларды жақсы және теріс қасиеттерді ажыратуға үйрету. Бұл тапсырмада адам бойындағы жақсы қасиеттерді дамыту мен теріс қасиеттерден арылу қажеттілігі, қазақтың дәстүрлі құндылықтарын енгізу арқылы оқушыларды рухани жетілдіру қарастырылады.

Абайдың жиырма сегізінші қара сөзінде: «Ей, мұсылмандар! Біреу бай болса, біреу кедей болса, біреу ауру, біреу сау болса, біреу есті, біреу есер болса, біреудің көңілі жақсылыққа

мейілді, біреудің көңілі жаманшылыққа мейілді – бұлар неліктен десе біреу, сіздер айтасыздар: Құдай тағаланың жаратуынан яки бұйрығынша болған іс деп». Абайдың қара сөзінде айтылғандай, адам бойындағы жақсы және теріс қасиеттерді қарама-қарсы сандар сияқты салыстырып, өз бойымыздағы жақсы және теріс қасиеттерді анықтап, төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз:

Өз бойыңыздағы жақсы қасиеттер қандай?

Қарама-қарсы қасиеттерді жою үшін не істей аласыз?

Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік айы

Мақсат: Оқушыларға еңбекқорлық ұғымын функциялық зерттеу және оның графигін салу тақырыбы арқылы түсіндіру.

Тапсырма: $y=x^2+1$ функциясын зерттеп, графигін салыңыз.

Еңбекқорлық құндылығын талқылау: Функция дегеніміз екі айнымалы, біреу тәуелді және біреуі тәуелсіз. Соның арасындағы қарым-қатынасты айтамыз. Біз x -ке берген мәнді қаншалықты көбейтсек, y -тің мәні де соған тәуелді болып, өсе береді. Бұл біздің өмірімізде де солай. Мысалы, сіз оқуға түсу үшін ҰБТ-ға дайындаласыз. Сіздің дайындыққа бөлген уақытыңызды, жұмсаған күшіңізді x деп алатын болсақ, оның нәтижесі ретінде жылдың соңында жеткен жетістіктерімізді y деп айтуға болады. Күшімізді, уақытымызды, x -ті көбірек жұмсаған сайын, жылдың соңында алатын нәтижеңіз де одан көбірек болады.

Бірлік және ынтымақ айы

Мақсат: Ұлттық бірлік, ынтымақ және ұжымдық күштің маңызын түсіндіру. Оқушыларды қоғамдық жауапкершілікке, еңбекқорлыққа және ортақ мақсатқа

ұмтылуға ынталандыру.

Тапсырма. Қазақ халқының бірлігін білдіретін қолөнер бұйымдарының бірі – киіз үй. Киіз үйдің құрылысына қажетті ағаштардың жалпы саны 12 дана. Әр ағаш бағананың ұзындығы 3 м, ал ені 15 см. Киіз үйдің ағаш бағаналарының жалпы көлемін табыңыз (Ағаш бағанасының көлемін есептеу үшін ұзындығын еніне көбейтіңіз). Барлық ағаш бағаналарының көлемін есептегенде, олар бірлік пен ынтымақтың көрінісі болып табылады, себебі барлық ағаш бірлесіп, киіз үйдің құрылымын құрайды.

Бірлік және ынтымақ құндылығын талқылау. Киіз үйдің ағаш бағаналарының жалпы көлемін есептеу арқылы оқушылар бірлік пен ынтымақтың маңызын түсінеді. Олардың әрқайсысы жеке тұрғанда маңызы аз, бірақ бірлескенде үлкен құрылымға айналады. Әр адам өзінің күш-жігерін, уақытын ортақ мақсатқа жұмсап, қоғамның үйлесімділігі мен дамуына үлес қосқанда, нәтиже беретін болады. Бұл тапсырма тек математика пәнінде ғана емес, қоғамдық құндылықтар мен адамгершілік тұрғысынан да маңызды сабақ береді.

Заң және тәртіп айы

Мақсат: Оқушыларға жұп және тақ сандар тақырыбы арқылы заң мән тәртіптің маңыздылығын түсіндіру.

Тапсырма: 54, 60, 71, 102, 107, 208, 379, 420, 620, 653, 1000, 5632, 10895, 13786 сандарының қайсысы жұп сан? Қайсысы тақ сан? Бір жолға тақ сандарды, бір жолға жұп сандарды жазыңыз.

Заң және тәртіп құндылығын талқылау. Жұп және тақ сандар тақырыбын оқыту барысында Абайдың үшінші қара сөзінен мысал келтіріп кетуге болады. Абай үшінші қара сөзінде «Бұрын қазақ жайын білген адамдар айтыпты: «Би екеу болса, дау төртеу болады» деп. Оның

мәнісі – тақ болмаса, жұп билер таласып, дау көбейте береді дегенмен айтылған сөз. Өйтіп би көбейткенше, әрбір болыс елден толымды-білімді үш-ақ кісі билікке жыл кесілмей сайланса, олар түссе, жаманшылығы әшкере білінгендікпенен түссе, әйтпесе түспесе. Яғни, үшінші қара сөздегі тақ сандар мен жұп сандар арасындағы байланысты атап кетсек, оның мәнісі тақ болмаса, жұп билер таласып, дау көбейте береді дегенмен айтылған сөз.

Жасампаздық және жаңашылдық айы

Мақсат: Жасампаздық және жауапкершілік айы аясында ұлттық құндылықтарды есептеулермен байланыстыру арқылы математика пәнінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және олардың ұлттық құндылықтарды терең түсінуіне ықпал етуге болады.

Тапсырма:

Қазақ халқының қолөнерінде тұскиіздер, кестелер, кілемдер, киіз үйдің әшекейлері мен басқа да бұйымдар маңызды орын алады. Әр бұйымның салмағы мен өлшемін есептей отырып, бұйымдардың қандай құндылықтарды білдіретінін түсіну маңызды.

1) Тұскиіз жасауға қажетті мата көлемін есептеу:

Қолөнерші тұскиіз жасау үшін мата көлемін 3 бөліктен пайдаланады:

Бір бөлігінің ені 1,2 м, ұзындығы 2 м.

Екінші бөлігінің ені 1,5 м, ұзындығы 2 м.

Үшінші бөлігінің ені 1,3 м, ұзындығы 2 м.

Сұрақ: Барлық бөліктердің жалпы көлемін есептеңіз (Жауапты шаршы метрмен беріңіз).

2) Киіз үйдің құрылысына арналған ағаш бағаналардың саны:

Киіз үйдің құрылымы үшін 3 м

ұзындықтағы 10 ағаш бағана қажет. Егер әр бағананың салмағы 10 кг болса, онда барлық бағананың жалпы салмағын есептеңіз.

Жасампаздық және жаңашылдық құндылығын талқылау: Тапсырмада ұлттық қолөнер бұйымдарының өлшемдері мен салмағын есептеу арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту ұсынылады. Бұл шығармашылық тұрғыдан ойлауды қажет етеді, өйткені оқушылар өздерінің математикалық дағдыларын қолдана отырып, қазақтың ұлттық өнері мен қолөнеріне қатысты мәселелерді шешу жолдарын табады. Мысалы, тұскиіз жасау үшін қажетті мата көлемін есептеу оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттырады, себебі олар бұл есептеулер арқылы өздерінің дизайнерлік көзқарастарын қосып, қолөнер бұйымдарының нақты өлшемдерін жоспарлауға мүмкіндік алады.

Ұсыныс:

1. Оқу бағдарламасына ұлттық құндылықтарды енгізу. Математикалық есептер мен тапсырмаларды тарихи оқиғалармен, ұлттық дәстүрлермен және мәдени мұрамен байланыстыру қажет. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

2. Математикалық тапсырмаларды құндылықтармен байланыстыру. Сабақ барысында оқушыларға Абайдың қара сөздері, қазақтың мақал-мәтелдері немесе тарихи деректер негізінде есептер шығарту арқылы олардың логикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға болады.

3. Интерактивті әдістерді қолдану. Ойын тәсілдері, зерттеу жобалары, диалогтық оқыту әдістері арқылы оқушылардың белсенділігін арттырып, құндылықтарды меңгертуге мүмкіндік

жасау қажет.

Қорытынды:

Біздің өмірімізде бар барлық сандар мен салыстырулар, дәрежелер, теңдік пен теңсіздік, олар – біздің өміріміздің құндылықтары. Қорыта келгенде, ұрпағымызды парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, рухани дүниетанымын жалпы адамзаттық деңгейде дамытып, бойында ұлттық және азаматтық намысы бар ұрпақ өсіргіміз келсе, бүкіл қоғамдық өмірдің өзегін келешек ұрпақ тәрбиесіне, соның ішінде ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеуге бағыттауымыз қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абай Құнанбаев. Қара сөздер – Алматы: «Жазушы», 2005.
2. Аймауытов Ж. Психология және ұлттық тәрбие – Алматы: «Раритет», 2013.
3. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдағы баяндамасы – 2022 ж.
4. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Орта білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша әдістемелік нұсқаулықтар – Астана, 2021.
5. Қазақтың ұлттық құндылықтары: Тарих, мәдениет және руханият – Алматы: «Қазақ университеті», 2018.
6. Жапония, Финляндия және Сингапурдың білім беру жүйелері туралы халықаралық зерттеулер (PISA, TIMSS, OECD деректері).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВОЙ ЛОГОПЕДИИ В КОРРЕКЦИИ РЕЧЕВЫХ НАРУШЕНИИ

Н.К. Байкуанышова,
Учитель-логопед КППК
г. Уральска

Андатпа:

В наш век цифровизации, когда экраны и гаджеты поглощают всё больше времени, игра приобретает ещё большую, возможно, даже критически важную роль для развития ребёнка. Она перестаёт быть просто развлечением и становится незаменимым инструментом для формирования ключевых навыков, которые цифровой мир часто не может дать в полной мере.

Данный материал будет полезен логопедом, педагогам, студентам дефектологических специальностей и родителям, заинтересованным в развитии речи своих детей.

Современные дети учатся, познают и развиваются через игру. И логопедия – не исключение. Использование игровой логопедии позволяет сделать процесс коррекции более интересными, эмоционально окрашенными и, главное, эффективными. Применяя игровые технологии в логопедической практике, можно проводить примеры игр по разным направлениям работы.

Проанализируем конкретный игровой прием, с использованием мыльных пузырей. Это один из самых любимых детьми игровой метод, который, на первый взгляд, кажется лишь забавой, но на самом деле эффективен для развития речевых функций. Целью данной методики является развитие речевого и физиологического дыхания, укрепление мышц артикуляционного аппарата, формирование правильного артикуляционного аппарата (губы «трубочкой»), стимуляция речи, развития внимания, зрительного слежения и

эмоционального отклика («Уау!»). В качестве материалов используются раствор мыльных пузырей, палочки для выдувания и соломинки для выдувания пузырей в стакан с водой.

Игра №1 «Поймай пузырь»

Логопед выдувает пузыри, а ребенок их ловит. Это стимулирует зрительное слежение, координацию движений, и может сопровождаться с речевыми комментариями («Летит!», «Лови!», «Поймал!», «Лопнул!»).

Игра №2 «Летающие пузыри»

Ребенок дует на летающие пузыри, стараясь удержать в воздухе их как можно дольше. Это упражнение прекрасно тренирует целенаправленный выдох и укрепляет мышцы губ. Вид летающих, переливающихся пузырей различного размера вызывает у ребенка восторг, радость, смех. Игра создает позитивный эмоциональный фон для занятия, снимает напряжение и страх перед упражнениями.

Игра №3 «Пузыри в стакане»

Ребенок дует через трубочку в стакан с водой, чтобы создать много пены. Данное упражнение тренирует прерывистый выдох контроль над силой воздушной струи, требует глубокого вдоха и плавного выдоха. Упражнение создает у ребенка само мотивацию. Ребенок сам хочет выдувать пузыри, поэтому активно включается в процесс.

В целом, игра с мыльными пузырями это прекрасное средство для всестороннего развития ребенка. Она задействует множество навыков и способностей, принося пользу как физическому, так и когнитивному развитию.

Эта увлекательная игра развивает:

Физическое развитие. Ребенок тянется, подпрыгивает, что способствует развитию координации движений, равновесия и укреплению мышц всего тела. Прекрасное упражнение для дыхательной системы. Наблюдение за полетом пузырей и попытки поймать их улучшают способность глаз и рук работать согласованно.

Когнитивное развитие. Внимание и концентрация на процессе выдувания, можно обсуждать свойство пузырей (большой, маленький, высоко/низко, один-много). Пузыри дают различные сенсорные ощущения, их можно видеть, чувствовать на коже, слышать легкий хлопок при лопании.

Эмоциональное и социальное развитие. Игра с пузырями создает атмосферу праздника у детей и дарит шквал положительных эмоций, оказывает успокаивающее действие и помогает снять напряжение, если играют несколько детей, они учатся делиться, ждать своей очереди, взаимодействуют друг с другом.

Речь. Логопед комментирует действия, побуждая ребенка к речевому подражанию. «Дуй!», «Летит!», «Много!», «Мало!»,

«Еще?»». Это направлено на активизацию и расширение активного словаря ребенка, а также способствует накоплению пассивного. И является важным этапом в становлении речевых навыков, который помогает ребенку осваивать звуки, слова и фразы.

Практическая значимость и применение данной методики особенно эффективно при дислалии, дизартрии, ЗРР. Важно, следить за тем, чтобы ребенок не вдыхал мыльный раствор, дозировать нагрузку т.к. дыхательные упражнения могут вызвать утомление.

В своей практике я поняла, что игровая деятельность это не просто развлечение, а мощный инструмент, который повышает интерес ребенка к занятию, помогает лучше усваивать материал и учит говорить без напряжения и страха ошибок. В этой форме деятельности ребенок раскрывается многогранно. Учится проявлять свои эмоции, проживает целый спектр чувств, учится их выражать и понимать. С помощью подвижных игр можно развивать физические навыки, которые способствуют развитию ловкости, координации движений, силы. В коллективных играх он учится общаться, договариваться, сотрудничать, разрешать конфликты, проявлять эмпатию, развивая тем самым свои социальные навыки. В процессе игры так же развиваются и когнитивные функции: внимание, память, мышление, воображение, способность к планированию и решению задач. Игра является естественной средой для ребенка, поэтому языковые навыки, отрабатываемые в игре, легче переносятся в реальные жизненные ситуации. Ребенок учится использовать новые слова и грамматические конструкции в значимом для него контексте. В игровой форме даже сложные и утомительные упражнения

воспринимаются как увлекательное задание, а не как обязательное обучение. Ребенок, увлеченный игровым процессом, охотнее вступает в диалог, задает вопросы, комментирует действия, что способствует активизации его речи. Наблюдение за игрой ребенка позволяет логопеду получить ценную информацию о его речевых и коммуникативных навыках, а также об общем развитии.

Таким образом, игровая логопедия является эффективным и увлекательным методом в коррекции речевых нарушений у детей, которая способствует не только развитию речи, но и общему психическому и социальному развитию ребенка.

Теоретическую основу игровой логопедии составляют научные взгляды Л.С. Выготского, который рассматривал игру как ключевой фактор психического и речевого развития ребёнка. По его мнению, именно в игре формируются высшие психические функции, в том числе речь. Советский психолог и педагог Д.Б. Эльконин в своих научных трудах подчеркивает значение сюжетно-ролевой игры в становлении речи и мышления.

Игровая логопедия включает в себя разнообразные виды игр, направленных на коррекцию и развитие различных аспектов речи. Вот некоторые из основных категорий:

Игровые методы и приёмы в логопедии

Тип игры/приема	Цель / направленность	Примеры игр/ упражнений
Дыхательные упражнения в игре	Формирование правильного речевого дыхания (длительного, плавного выдоха).	«Использование мыльных пузырей», «подуй на перышко», «надуй шарик», «задуй свечу», «сдуй ватные шарики»
Пальчиковые игры	Развитие мелкой и общей моторики, которая тесно связана с развитием речи.	Игры с пальчиками, сопровождаемые стишками: Упражнение: «Ножки». Наши пальчики, как ноги Побежали по дороге. Очень быстро мы бежали, Но споткнулись и упали. Упражнение: «Ладонь-кулак»: Руки как глазки, Открылись-закрылись, Словно из сказки Они-появились. Игры с мелкими предметами (крупы, бусы, лепка из воздушных пластилинов).

Фонетические игры	Развитие фонематического слуха (способности различать различные звуки (природы, животных), а также звуки речи. Обучение правильному произношению звуков.	«Угадай звук» (ребенок с закрытыми глазами должен определить звук на слух: урчание кошки, рычание собак. шуршание бумаг, пианино, шум дождя), «Поймай звук» (хлопнуть в ладоши, когда услышишь заданный звук). Игры на дифференциацию звуков (Змея «ссссс», пчела «жжжжж»).
Артикуляционные игры	Развитие подвижности и точности движений органов артикуляции (языка, губ, челюсти). Динамические и статистические упражнения.	Игра «Веселый язычок» (упражнения на подражание движениям языка), «Губки бантиком» (упражнения для губ), игры с использованием зеркал для контроля правильности выполнения артикуляционных упражнений. Игра «Сладкая артикуляция»: (сушки, печенье палочки, желтые витамины, мармеладки) Упражнение «Улыбка», «Заборчик» Широка Нева-река, И улыбка широка. Зубки все мои видны – От краев и до десны. Артикуляционная гимнастика от Елены Варданян (ссылка Ютуб)
Лексические игры	Расширение словарного запаса, развитие умения понимать и использовать слова в речи. Работа с определённой темой (овощи, мебель, животные, профессии и т. д.).	«Назови одним словом» (обобщение предметов по признаку), «Что лишнее?»-формирование логического мышления. «Что сначала, что потом?» — формирование смысловой и временной связи слов. Игры в ассоциации.

Дидактические игры	Развитие словаря, грамматического строя, мышления	«Назови предмет», «Что изменилось» - развитие внимания, памяти и речи. «Подбери слово», «Собери по описанию» - тренировка слухового восприятия.
Игры на развитие просодической стороны речи	Формирование правильного темпа, ритма, интонационной выразительности, силы голоса.	Проговаривание скороговорок и чистоговорок с разной интонацией, игры «Громко-тихо», «Быстро-медленно». Сказка «Три медведя»
Грамматические игры	Формирование правильного грамматического строя речи (согласование слов в предложении, использование падежей, времен глаголов и т.д.).	Игры : «Назови ласково», «Один - много», «Чей? Чья? Чье?», составление предложений по картинкам или вопросам.
Игры на развитие связной речи	Обучение составлению последовательных и логичных рассказов, пересказов, описаний.	«Составь рассказ по картинкам (н-р Колобок)», «Перескажи сказку Курочка ряба», игры в «Цепочку слов» или «Цепочку предложений».
Настольные и печатные логопедические игры	Закрепление звуков, словарного запаса, грамматических форм	«Лото», «Домино», «Пазлы», «Составь предложение»
Сюжетно-ролевые игры:	Развитие коммуникативных навыков в различных социальных ситуациях, активизация речи в игровых ролях.	Игры «В доктора», «В магазин», «В семью», где ребенок отыгрывает определенные роли и взаимодействует с другими участниками.
Логоритмические игры	Развитие у детей речи через движение, ритм и музыку. Развитие чувства ритма, внимания и умение ориентироваться в пространстве.	Логоритмические игры, (упражнения, песенки) на канале Елена MUSICWAY (ссылка Ютуб) Обучающие песенки для детей по Е.С.Железновой.

Компьютерные логопедические игры	Дополнительное средство для закрепления полученных навыков, мотивация, визуальная и звуковая поддержка материала, развития внимания и мотивации с использованием интерактивных заданий.	Программы и приложения, направленные на тренировку звукопроизношения, фонематического слуха, расширение словарного запаса.
----------------------------------	---	--

Выбор конкретных видов игровых упражнений зависит от индивидуальных особенностей и возраста ребенка, характера и степени выраженности речевого нарушения, а также целей и задач коррекционного процесса. Предложенные игры могут быть адаптированы и улучшены каждым педагогом, который будет использовать их, внося свои идеи и находя новые способы их проведения, опираясь на собственный творческий подход.

Игровая логопедия – это более широкий и глубокий подход, основанный на понимании роли игры в развитии ребенка и интеграции коррекционных задач в естественную игровую деятельность. Роль логопеда в таком процессе является ключевой и многогранной. Он выступает не просто как учитель или коррекционный педагог, а скорее как организатор, партнер и проводник в увлекательном мире игры, направляя этот путь на решение речевых задач и общее развитие ребенка.

В своей работе я придерживаюсь принципа: не просто проходить программу, а обеспечивать её полное усвоение. Поэтому занятия всегда лёгкие и увлекательные, что делает их доступными для восприятия детьми дошкольного возраста. Избегаю использования негативных оценок и всегда стремлюсь создать атмосферу психологической безопасности для каждого ребёнка, формируя условия, в которых ребенок учится и развивается играючи.

Литература:

1. Косинова Е. «Уроки логопеда» игры на развитие речи. – М. ЭКСМО, 2012.
2. Сухова О. «Слушать интересно» 150 игр направленных на развитие слуха и речи – ООО ФЕНИКС, 2022, 91 стр.
3. Томашевская Н. «Увлекательная логопедия. Игры и задания». – Феникс премьер, 2016.

«ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ ЮНОГО
МУЗЫКАНТА – ОСНОВНАЯ ЗАДАЧА ПЕДАГОГА ДМШ»

И.В.Мезина,
Преподаватель по классу «Хоровое пение»
Детская музыкальная школа отдела
образования Бурлинского района

Андатпа:

Мақалада балалар музыка мектебінде жас музыканттың тұлғасын қалыптастыру және дамыту мәселесі қарастырылады. Әсіресе, педагогтың рөліне ерекше көңіл бөлінеді. Ол тек музыкалық білім мен дағдыларды меңгеруге жетекші ғана емес, сонымен бірге баланы рухани құндылықтар әлеміне жетелеуші, эстетикалық тәрбие мен мәдени қалыптасудың бағыт берушісі ретінде қарастырылады. Музыкалық тәрбие тұлғаның үйлесімді дамуының маңызды факторы екендігі және баланың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға терең ықпал ететіні атап көрсетіледі.

В данной статье хочу раскрыть вопрос о разносторонней деятельности педагога детской музыкальной школы, где особое внимание уделяется проблеме взаимодействия педагога и обучающихся. Считаю эту тему актуальной и важной. Во-первых, основная цель образования заключается в том, чтобы готовить подрастающее поколение к будущему, к появлению новых возможностей, которые предоставляет жизнь. С моей точки зрения, той способностью, которая позволяет эффективно реализовать эту цель, является творческое мышление, креативность. Во-вторых, мы живем в век информации; в обществе произошли большие изменения. Выпускник школы вынужден реагировать на них, но часто он бывает не готов к постоянно происходящим в обществе изменениям. Чтобы адекватно реагировать на эти изменения, он должен активизировать свои творческие способности.

Отмечено важное значение реализации творческого потенциала обучающихся в современных условиях. Важную роль в подготовке к творческому труду играет начальная подготовка музыканта-исполнителя. Именно в младшем школьном возрасте заключается психологическая основа для такой деятельности. Развиваются воображение, творческое мышление, воспитывается любознательность, формируются умения наблюдать и анализировать явления, проводить сравнения, обобщать факты, делать выводы. В этот период начинают складываться интересы, склонности, формируются потребности, лежащие в основе творчества. Очень важно – создать условия для самореализации ребенка посредством своего предмета, а не раз и навсегда отбить у него желание к творчеству резким безапелляционным советом, правкой.

Взаимодействие с учениками пытаюсь

выстроить на принципах педагогики сотрудничества, на принципах уважения, взаимного доверия. У каждого ребенка есть способности и таланты. Дети от природы любознательны и полны желания учиться. Все, что нужно для того, чтобы они могли проявить свои дарования, – это умное руководство со стороны взрослых.

С самого начала своей педагогической деятельности занимаюсь самообразованием. Ищу в методической литературе, газетах, журналах, интернете новые формы, методы, приемы обучения и воспитания, использую опыт передовых учителей и собственное творчество – всё это помогает мне повысить мотивацию обучения учащихся и решать поставленные задачи.

Как заинтересовать ребёнка в освоении такого непростого вида деятельности, помочь ему полнее раскрыть свой творческий потенциал? Решая эту проблему, на своих занятиях использую системный подход, который учитывает сильные и слабые стороны ребенка, его характер и наклонности. Главной моей задачей стало сделать урок приятным и увлекательным занятием для учащихся. В конечном счете – сделать занятия музыкой увлечением жизни. И, конечно, чтобы выполнение домашнего задания больше походило на приятный досуг, на столь же интересный процесс. Прежде всего, надо было добиться, чтобы учащийся воспринимал занятия музыкой как свою и только свою задачу, педагогу в этом случае отводится роль помощника.

Позиция педагога – поддержка и помощь: «Хорошо, я помогу тебе». Мои уроки никогда не похожи один на другой, хотя программа, по которой я работаю – одна. Иногда дети приходят на занятия неподготовленными – главным

образом потому, что обучение требует усидчивости. В этом случае я провожу тренинг на усидчивость, а по существу – на умение получать радость от того, что делаешь. Я учу радоваться не только результату, но и процессу обучения. Это очень важно, потому что процесс освоения, изучения каждого отдельного задания длителен, а как учебный процесс в целом – постоянен. Сколько сил порой уходит на совершенствование, а результатом ученик не всегда бывает доволен. Вот почему так важно сделать акцент на наслаждении процессом. Радость от процесса занятий возможна, если ученик находится в состоянии творчества.

Важную роль в подготовке к творческому труду играет начальная подготовка. Именно в младшем школьном возрасте закладывается психологическая основа для такой деятельности. Развиваются воображение, творческое мышление, воспитывается любознательность, формируются умения наблюдать и анализировать явления, проводить сравнения, обобщать факты, делать выводы. В этот период начинают складываться интересы, склонности, формируются потребности, лежащие в основе творчества.

Поэтому перед собой поставила цель:

- формирование основ музыкальной культуры учащихся, как части их духовной культуры
- продолжить создание условий для осуществления развития творческих возможностей учащихся
- активизировать личностный потенциал обучающихся.

Становление личности музыканта, прежде всего, происходит на уроке – необходимо вызвать у детей эмоциональный интерес, рефлекссию, создать условия, максимально

раскрывающие творческие способности учащихся. Продумываю структуру каждого урока так, чтобы дети могли открыть для себя новое, обратили внимание на главное, важное, чтобы успеха добился каждый в меру способностей и возможностей. Поэтому, использую различные типы уроков. Это – уроки-семинары, зачеты, лекции, конкурсы, уроки-экскурсии, интегрированные уроки, игровые уроки, благодаря которым ученики быстрее и лучше усваивают программный материал. Так же регулярно использую на своих уроках развивающее обучение. Это помогает развить в ребёнке интеллектуально-творческую личность, креативное мышление. Даю шанс самым неуверенным учащимся. Стараюсь совершенствовать методы нового образования: самостоятельное «строительство» знаний путём творческого поиска решений и открытий. В своей деятельности создаю проблемные, поисковые и исследовательские ситуации на уроках, чтобы моделировать ситуации успеха с учётом индивидуальных способностей учащихся с целью включения их в творческий поиск решения учебных задач. Считаю, что учение должно быть увлекательным, а не мучительным.

Заниматься развитием школьников просто необходимо и делать это надо систематически и целенаправленно. У каждого ребенка есть способности и таланты. Дети от природы любознательны и полны желания учиться. Все, что нужно для того, чтобы они могли проявить свои дарования. Результатов позволяет добиться применение следующих современных технологий, методов и педагогических приёмов.

Технологии:

Личностно-ориентированные технологии

На практике следую следующим положениям теории личностно-ориентированного образования:

- гуманистическая направленность образования
- развитие не только ученика, но и содержания его образования, которое формируется по мере активной деятельности самого ученика. Ученик – субъект, конструктор и продукт своего собственного образования, организатор своих знаний, проектировщик этапов саморазвития. Главная особенность подобного обучения – создание учениками (и учителем) личностной образовательной продукции: интеллектуальных открытий
- индивидуально-личностная ориентация на каждого учащегося
- ребёнок – самостоятельная личность, требующая уважительного и равного к себе отношения.

Интернет технологии

Благодаря ИКТ технологиям, мои уроки становятся интереснее. При этом отдаю предпочтение использованию ИКТ, что способствует активизации мыслительной деятельности учащихся, развитию их творческого воображения.

Владение ИКТ позволяет мне использовать компьютер в разных целях:

- как средство наглядности учебного процесса;
- как средство разработки и подготовки различных видов учебно-методического материала (поурочное планирование, методические разработки, контрольные работы и другие виды работ).

ИКТ на уроках и во внеурочное время – одни из главных моих помощников в работе. Обеспечиваю компьютерной поддержкой родительские собрания,

мероприятия, готовлю презентации.

Игровые технологии

С помощью игровых технологий в лёгкой и непринуждённой форме ввожу ребёнка в сложный мир музыки и абстрактных образов.

Общение детей с музыкой происходит не только на уроках, оно продолжается во внеклассной работе.

Цель её – формирование у учащихся способности управления культурным пространством своего существования.

Формы работы: классные часы, родительские собрания, концерты.

Задачи:

- обеспечить благоприятную адаптацию ребенка в музыкальной школе

- оптимизировать учебную нагрузку учащихся

- учесть возрастные и индивидуальные особенности учащихся.

Во время творческой деятельности, увлекаясь поставленной проблемой, общаясь, обмениваясь опытом, ученики гордятся своими находками, привлекая родителей к совместному творчеству. Творчество выходит за рамки школы, в семью. Такой познавательный интерес ведёт к успешным итогам в образовательном процессе. В ходе моей работы с детьми происходит более глубокое и обширное освоение музыкального репертуара. Благодаря отличительным природным данным учащиеся успевают быстрее подготовиться к концертным мероприятиям и конкурсам. Способности ребят помогают им глубже и тоньше проникнуть в суть исполняемого произведения, создать более тонкий и гармоничный художественный образ. Концертное исполнение отличается большей стабильностью. За последний период моей работы ученики приняли участие в международных,

республиканских, областных конкурсах, где занимают призовые места.

Международный фестиваль-конкурс «Планета Талантов» Гран-При

Международный фестиваль-конкурс «Планета Талантов» Лауреаты I степени
Республиканский конкурс «Дала Дарыны» Гран-При

Республиканский конкурс «Дала сазы» Лауреаты I степени

Внеурочную деятельность организую по следующим направлениям развития личности: духовно-нравственное, художественно-эстетическое, научно-познавательное, патриотическое, социальное, общекультурное. Идёт регулярный репетиционный процесс, подготовка к выступлениям, разработка сценариев и подбор музыкального репертуара к различным мероприятиям. Всё это имеет социальную значимость для наших учащихся. Так как помимо формирования художественно-эстетического вкуса и творческих способностей, происходит воспитание положительных качеств личности ребёнка: взаимопомощи, умения показать себя, ответственности за общее дело, прививается культура поведения на сцене.

Мной разработана система взаимодействия с родителями. Цель: совершенствование музыкального воспитания в семье. Задачи: привлечь родителей к участию в классных внеурочных мероприятиях – концертах, тематических классных часов; организовать посещение родительских собраний. Система работы с родителями включает два основных направления: педагогическое просвещение родителей; включение родителей в воспитательный процесс. Это позволяет повышать правовую и педагогическую культуру родителей, а так же формировать

практические умения и навыки в воспитании детей, что приводит к взаимопониманию между детьми и родителями, педагогом.

От меня, как от современного педагога, постоянно требуется совершенствование педагогических способностей, своей компетентности, поэтому я стараюсь проходить курсы повышения профессиональной квалификации, а также сама участвую в семинарах и конференциях. Все это расширяет мой профессиональный кругозор, дает возможность ознакомиться с новыми педагогическими методиками и технологиями и показать свой опыт.

Я убеждена, ребёнок – главная ценность общества, выше которого ничего не может быть. Несомненно, роль учителя в формировании личности юного музыканта велика. От того как и какими средствами пользуется педагог воспитывая детей, зависит то, кем они станут в будущем. Основное назначение учителя – максимальное развитие каждого ребенка. В каждом ребёнке скрыт неизвестный нам потенциал, который должен обязательно реализоваться. И мой педагогический принцип – очень осторожно и бережно помочь ребёнку раскрыться, вселить в него уверенность, дать почувствовать свою ценность независимо от успехов в учебной деятельности. Считаю, главное качество современного учителя – это любовь к своему делу, нераздельно связанная с любовью к ученикам. Значимыми качествами учителя считаю: ум, знание, дисциплинированность, коммуникативность, эрудиция, интеллигентность, умение слушать, порядочность, тактичность, справедливость, доброта, трудолюбие, увлеченность, креативность, любовь к детям, профессионализм.

Именно поэтому педагогу важно быть самоактуализированной, самореализующейся личностью, способной увлечь учащихся в учебно-познавательном и творческом процессе.

«Дети должны жить в мире красоты, игры, сказки, музыки, рисунка, фантазии, творчества. Этот мир должен окружать ребенка и тогда, когда мы хотим его научить читать и писать. Так, от того, как будет чувствовать себя ребенок, поднимаясь на первую ступеньку лестницы познания, что он будет переживать, зависит весь его дальнейший путь к знаниям. Просто страшно подумать, что эта ступенька становится для многих малышей камнем преткновения. Давайте же подниматься, дорогие коллеги, на эту ступеньку так, чтобы дети не чувствовали усталости, чтобы каждый шаг к знаниям был гордым взлетом, а не усталой ходьбой обессилевшего путника, изнемогающего под тяжелой ношей за плечами!» Сухомлинский В.А.

Список используемой литературы:

1. Немов Р.С. «Формирование личности ребёнка» Москва, Просвещение. Владос, 1995
2. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения.- том 2 «Павлышская средняя школа», 1969
3. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С.Макаренка.- Киев , 1998
4. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.musinfo.ru/composers/bach.shtml>

ӘР БАЛАҒА ТЕҢ МҮМКІНДІК: ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ
ЗАҢНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ш.Н.Шарипова,
БҚО, Ақжайық ауданы
Ғ.Махамбетов атындағы ЖОББМ
педагог-дефектологы

Аңдатпа:

Бұл мақалада инклюзивті білім берудің мазмұны мен маңыздылығы, сондай-ақ оны жүзеге асырудағы нормативтік-құқықтық құжаттардың рөлі қарастырылады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, мемлекеттік бағдарламалар және халықаралық құжаттар негізінде инклюзивті білім беру жүйесінің теориялық тұғырлары талданады. Сонымен қатар мектеп тәжірибесінен алынған нақты мысалдар арқылы нормативтік құжаттардың тәжірибе жүзінде іске асырылуы көрсетіледі. Автор инклюзивті білім берудегі заңнамалық негіздердің инновация мен заманауи технологиялармен ұштасуын айқындап, әрбір балаға тең мүмкіндік беру жолдарын креативті қырынан ашады.

Түйін сөздер: *Инклюзивті білім беру, нормативтік-құқықтық құжаттар, педагогикалық тәжірибе, инновация, цифрлық технологиялар.*

Әрбір бала – қайталанбас ғалам.
Оған білім мен мейірім нұрын төгу –
қоғамның ең ұлы парызы.

Бүгінде білім беру жүйесінің басты ұстанымы – әрбір баланың тең дәрежеде білім алуына мүмкіндік беру. Бұл ұстаным тек заңмен бекітілген талап емес, сонымен бірге адамгершіліктің, әділеттіліктің және өркениетті қоғамның басты көрсеткіші. Сондықтан әр бала – ерекше әлем, әрқайсысының бойында ашылмаған талант пен қабілеттер бар. Сол ерекшеліктердің жарқырап көрінуі үшін білім беру кеңістігі қолайлы, мейірім мен қамқорлыққа толы болуы қажет.

Инклюзивті білім беру – осы ұстанымның нақты көрінісі. Ол баланы кемшілігіне қарай шектемейді, қайта

оның артықшылығына, әлеуетіне сүйене отырып, қолдау көрсетеді. Бұл – мейірім мен ғылымның, әділет пен тәрбиенің бір арнада тоғысуы. Дегенмен, осындай маңызды істің табысты жүзеге асуы үшін тек педагогикалық шеберлік жеткіліксіз. Оның іргетасын мемлекет қабылдаған нормативтік-құқықтық құжаттар қалайды. Бұл құжаттар инклюзивті білім беру жүйесін қағаз жүзінде ғана емес, шынайы өмірде жүзеге асырудың басты қадамы. Олар мектептерге бағыт береді, мұғалімдерге сенім ұялатады, ал балаларға болашаққа жол ашады. Сондықтан нормативтік негіз – әрбір баланың жүрегіне апарар көпір, қоғамның

болашағына салынған іргетас.

Теориялықтұрғыданалғанда,Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы», сондай-ақ «Бала құқықтары туралы» Конвенция сияқты құжаттар инклюзивті білім берудің басты тірегі болып табылады. Бұл құжаттарда әрбір баланың тең дәрежеде сапалы білім алу құқығы нақты көрсетілген. Сонымен қатар «Педагог мәртебесі туралы» Заң мұғалімдерге ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылармен жұмыс жасауда кәсіби қолдау көрсетуді міндеттейді.

Тәжірибеде осы құжаттардың талаптары мектеп өмірінде күнделікті іске асуда. Мысалы, ПМПК қорытындысына сүйене отырып, ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларға жеке білім беру бағдарламалары жасалады. Мұндай бағдарламаларда оқушының мүмкіндігі ескеріліп, тапсырмалар бейімделген түрде ұсынылады. Мәселен, көру қабілеті бұзылған оқушыға мәтіндер дыбыстық форматта беріледі, ал есту қабілеті төмен балаға визуалды слайдтар мен суреттер көбірек қолданылады. Бұл – қағаздағы заң баптарының шынайы өмірде бала үшін қолайлы жағдайға айналғанының айқын көрінісі.

Жаңашыл қырынан алатын болсақ, нормативтік-құқықтық құжаттар қазірдің өзінде заманауи технологиялармен ұштасып отыр. Бүгінде инклюзивті білім беруде цифрлық платформаларды пайдалану тиімділігін көрсетуде. Мысалы, BilimLand, LearningApps сияқты онлайн ресурстар ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін бейімделген тапсырмалар орындауға мүмкіндік береді. Бұл нормативтік негіздің инновациямен тоғысуы, яғни теория мен тәжірибе

арасындағы үйлесімнің нақты дәлелі.

Тәжірибеде мысал келтірсек, сыныпта оқитын ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыға математика сабағында интерактивті тапсырмаларды қолдануға болады. Ол оқушы үшін тапсырмалар жеңілдетіліп, түсінікті тілмен ұсынылады. Интерактивті тақтадағы ойын түріндегі тапсырмалар арқылы оқушының қызығушылығы артып, ол сыныппен тең дәрежеде белсенділік таныта бастайды. Бұл – нормативтік құжаттар баланың табысқа жетуіне нақты ықпал еткенінің көрінісі. Демек, инклюзивті білім беру жүйесі – қағаздағы заң баптары мен мектептегі шынайы тәжірибенің тоғысуынан туындайтын құндылық. Нормативтік құжаттар білім беру мекемелеріне бағыт беріп, әр мұғалімнің жүрегіне жауапкершілік сезімін қалыптастырады, ал әр балаға сенім мен үміт сыйлайды.

Сондай-ақ әдебиет сабағында есту қабілеті төмен оқушы үшін мәтіндерді бейімдеп, суреттер мен қысқа видеороликтер қолдануға мүмкіндік бар. ҚР «Білім туралы» Заңына сәйкес бұл оқушыға қосымша визуалды материал беру арқылы мәтін мазмұнын меңгеруі жеңілдетілген. Нәтижесінде оқушы шығармадағы кейіпкерлерді жақсы түсініп, сыныптағы пікірталасқа белсенді түрде қатыса алады. Бұл – заң талаптарының тәжірибеде нәтижелі орындалуының айғағы.

Келесі жағдайда қазақ тілі сабағында сөйлеу қабілеті бұзылған оқушыға ПМПК ұсынымына сай жеке жұмыс жоспары жасалады. Жаттығулар қысқа әрі қарапайым сөйлемдерге негізделіп, әр тапсырмаға дыбыстық сүйемелдеу қосылады. Мұғалім бұл баламен шағын топтық жұмыс ұйымдастырып, сөйлеу дағдысын дамытуға қолдау көрсетеді.

Нәтижесінде оқушының сөздік қоры кеңейіп, сыныптастарымен өзара қарым-қатынасы нығая түседі.

Информатика сабағында көру қабілеті бұзылған оқушыға арналған арнайы бағдарламалар қамтамасыз етіледі. Экрандағы мәтіндер дыбысталып, тапсырмаларды орындауға ыңғайлы жағдай жасалады. ҚР мемлекеттік стандарттарына сәйкес енгізілген бұл әдіс оқушының ақпараттық технологияларға деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның сыныптастарымен бірдей деңгейде жұмыс істеуіне мүмкіндік береді.

Ал дене шынықтыру сабағында қозғалыс мүмкіндігі шектеулі балаға арналған бейімделген жаттығулар енгізіледі. ҚР «Білім туралы» Заңы мен инклюзивті білім беруді қолдауға арналған нормативтік құжаттар негізінде мұғалім негізгі жаттығуларды жеңілдетіп, ойын түріндегі қозғалыс әрекеттерін ұйымдастыра алады. Бұл баланың өзіне деген сенімін арттырып, спорттық белсенділігін дамытуға ықпал етті.

Қорытындыласақ, инклюзивті білім беру – әрбір баланың құқығын қорғап, мүмкіндігіне қарай толыққанды білім алуына жол ашатын әділетті жүйе. Нормативтік құжаттар осы бағыттағы басты тірек болып табылады, өйткені олар мұғалімдерге нақты бағдар береді, қоғамға ортақ құндылықтарды айқындайды. Ең бастысы – бұл құжаттарда жазылған әрбір тармақты жүрекпен қабылдап, балаға деген шынайы сүйіспеншілікпен іске асыру. Сонда ғана қоғамның болашағы мейірім мен әділетке негізделген қамалға айналары сөзсіз. Бұл – тек ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін емес, барша ұрпақ үшін маңызды.

Инклюзия – әрбір баланың болмысын қабылдау, оның мүмкіндігіне

сену, арманын қолдау екенін естен шығармауымыз керек. Осылайша, мемлекет бекіткен нормативтік құжаттар – мұғалімнің қолындағы бағдаршам, мектептің даму жолындағы шамшырақ, ал әр баланың болашағына апарар сенімді жол. Біздің міндетіміз – сол жолды жарық әрі кең етіп ашу. Сол арқылы инклюзивті білім берудің шынайы құндылығын дәлелдеп, қоғамға жаңа серпін, балаларға жаңа мүмкіндік сыйлау. Демек, нормативтік құжаттар білім беру үрдісін тек теңдік пен әділеттілікке бағыттап қана қоймай, әр балаға өз әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Бұл – инклюзивті білім берудің қоғам дамуына қосқан ең үлкен үлесі. Сондықтан шәкірт үшін жасаған әрбір қадам – оның болашағына қаланған іргетас болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. Астана, 2007 (өзгерістер мен толықтыруларымен).
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы. Астана, 2023.
3. Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңы. Астана, 2019.
4. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Астана, 1995.
5. Бала құқықтары туралы БҰҰ Конвенциясы. – Нью-Йорк, 1989 (Қазақстан 1994 ж. ратификациялаған).
6. ҚР БҒМ. Инклюзивті білім беруді дамытудың әдістемелік нұсқаулары. – Астана, 2021.

ГРАФИКАЛЫҚ ОРГАНАЙЗЕРЛЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДАҒДЫСЫН ДАМУ

Н.М.Козыбаева,
БҚО, Тасқала ауданы
Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша кешенінің
бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл мақалада графикалық органайзерлерді бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамытуда қолданудың тиімді жолдары қарастырылады. Зерттеу барысында графикалық органайзерлер оқушылардың ақпаратты құрылымдау, түсіну және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттеріне оң әсер ететіні анықталды. Сонымен қатар тәжірибелік жұмыстар арқылы визуалды оқыту құралдарының оқу үдерісін жеңілдетіп, оқушы белсенділігін арттыруға ықпал ететіні дәлелденді.

Түйін сөздер: *Графикалық органайзер, бастауыш сынып, оқу дағдылары, визуалды оқыту, педагогикалық технология, сыни ойлау.*

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың жеке қабілетін дамыту мен белсенді оқуына ерекше мән беріледі. Әсіресе, бастауыш сынып оқушылары үшін ақпаратты қабылдау, өңдеу және есте сақтау тәсілдері ерекше маңызды. Осыған байланысты оқытудың заманауи әдістерін тиімді қолдану – мұғалімнің басты міндеттерінің бірі.

Графикалық органайзерлер – ақпаратты көрнекі түрде бейнелеп, мазмұнды құрылымдауға мүмкіндік беретін визуалды құралдар. Олар оқушының ойын жүйелеуге, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға, логикалық ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Осы мақалада графикалық органайзерлердің бастауыш сыныптағы тиімділігі мен оларды қолдану тәсілдері жан-жақты қарастырылады.

Зерттеу әдістемесі

Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамытуда графикалық

органайзерлерді қолданудың тиімді жолдарын анықтау.

- Графикалық органайзерлер түрлерін зерттеу;
 - Сабақ барысында оларды қолдану әдістерін тәжірибеден өткізу;
 - Оқушылардың оқу белсенділігіне әсерін бағалау.
- Зерттеу әдістері:**
- Бақылау;
 - Сауалнама (оқушылар мен мұғалімдерге);
 - Тәжірибелік сабақтар (эксперименттік топта);
 - Алынған мәліметтерді салыстыру және талдау.

Зерттеу базасы:

Зерттеу Амангелді мектеп-бөбекжай-балабақша кешені мектебінің 3 «Б» сынып оқушылары арасында жүргізілді. Сынып екі топқа бөлінді: бақылау тобы және эксперименттік топ. Эксперименттік топта сабақтар графикалық органайзерлер

арқылы жүргізілді, ал бақылау тобында дәстүрлі әдістер қолданылды.

Нәтижелер

4 апталық тәжірибеден кейін келесі нәтижелер тіркелді:

Дағды түрі	Бақылау тобы (%)	Эксперимент тобы (%)
Мәтінді түсіну	62	85
Ақпаратты құрылымдау	58	82
Логикалық ойлау	61	80
Шығармашылық тапсырмалар	55	79
Сабаққа қызығушылық	64	88

Сауалнама нәтижелері бойынша оқушылардың 90%-ы визуалды тапсырмаларды қызығушылықпен орындағанын. Олардың белсенділігі мен түсіну деңгейінің артқанын көрдім.

Талқылау

Зерттеу барысында графикалық орғанайзерлердің келесі артықшылықтары анықталды:

- Ақпаратты жүйелі түрде ұсынуға көмектеседі;
- Оқушының ойын құрылымдауға үйретеді;
- Сыни тұрғыдан ойлауға баулиды;
- Топтық жұмыс кезінде ынтымақтастықты дамытады;
- Сабаққа деген қызығушылық пен мотивацияны арттырады.

Графикалық орғанайзерлер ретінде венн диаграммасы, интеллект-карта, хронологиялық тізбек, «Білемін – Білгім келеді – Үйрендім» кестесі сияқты түрлер қолданылды.

Графикалық орғанайзерлер — бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамытуда тиімді құрал. Олар оқу материалын меңгеруді жеңілдетіп, оқушының білімді өз бетінше игеруіне мүмкіндік береді. Мұғалімдер бұл құралдарды үнемі қолданып

отырса, оқушылардың оқу нәтижесі мен қызығушылығы тұрақты түрде жоғарылайды.

Бастауыш сыныпта математика пәнінде графикалық орғанайзерлерді қолдану – оқушылардың логикалық, сыни және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытудың тиімді тәсілі. Графикалық орғанайзерлер арқылы балалар математикалық ұғымдарды көрнекі түрде қабылдайды, ақпаратты құрылымдауды, салыстыруды, қорытынды жасауды үйренеді.

Бұл тәсіл оқушылардың оқу белсенділігін арттырып, күрделі есептерді кезең-кезеңімен шешуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар оқушының өз ойын нақты, жүйелі жеткізуіне жағдай жасайды. Графикалық орғанайзерлер – мұғалімнің де, оқушының да жұмысын жеңілдететін, оқу процесін жандандыратын құрал ретінде бастауыш білім беру үдерісінде маңызды рөл атқарады.

Сондықтан мұғалімдер математика сабағында түрлі графикалық орғанайзерлерді мақсатты және жүйелі қолдану арқылы білім сапасын арттырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыра алады.

Оқытудың бұл белсенді әдістері ықпал етеді: сабақтың мақсаттарын іске асыруға; ақыл-ой белсенділігін белсендіруге; сыни ойлауды дамытуға; оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Ең бастысы, мұғалім жұмыстың белсенді әдістері мен формаларын қолдану қазіргі дамып келе жатқан білім беру ортасының мазмұны мен дамуына деген көзқарасты анықтайтынын, оқушылардың оқу процесіне деген ынтасын арттыратынын түсінуі керек, өйткені оқушылар тек білім алып қана қоймай, таным әдістерін игеріп, яғни үйрене жүріп үйренуі керек!

ҰЛЫ МҰРА – ҰЛЫ ДАЛА ӘЛЕМІ: ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ
БІЛІМ БЕРУДЕГІ РӨЛІ

Ж.Т.Еншалла,
БҚО, Теректі ауданы
№2 ЖОББМ дене шынықтыру пәнінің мұғалімі,
педагогика ғылымдарының магистрі

Аңдатпа:

Бұл мақалада қазақ халқының ұлттық ойындары негізінде әзірленген «Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасының мазмұны мен тәжірибелік маңызы қарастырылады. Жоба оқушылардың дене дайындығын жетілдірумен қатар, олардың ұлттық мәдениетке қызығушылығын арттырып, рухани құндылықтарды бойына сіңіртуге бағытталған. Зерттеу барысында ұлттық ойындардың тәрбиелік әлеуеті, оқушылардың танымдық белсенділігін дамытудағы рөлі және оларды оқу-тәрбие процесіне енгізудің тиімді жолдары талданды.

Түйін сөздер: *Ұлттық ойындар, жобалық жұмыс, тәрбие, дене шынықтыру, құндылық, инновация.*

Қазақ халқының ұлттық ойындары – ұлттың рухани және мәдени мұрасының ажырамас бөлігі. Олар тек қана көңіл көтеру немесе уақыт өткізу құралы емес, халықтың тарихы, дүниетанымы, салт-дәстүрі мен тәлім-тәрбиесінің айнасы. Қазақ халқының бай мәдени мұрасы мен рухани құндылықтары – ұлттың болмысын айқындайтын басты негіз болып табылады. Соның ішінде ұлттық ойындар – халықтың тұрмыс-тіршілігін, дүниетанымын, салт-дәстүрін бойына сіңірген асыл қазына.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінде ұлттық құндылықтарды жаңғыртуға ерекше назар аударылып отыр. Ел Президентінің «Әділетті Қазақстан: бәріміз және әрқайсымыз үшін» атты Жолдауында да жас ұрпақтың жан-жақты дамуына жағдай

жасау – мемлекет алдындағы маңызды міндеттердің бірі ретінде қарастырылған. «Мәңгілік Ел» идеясы мен «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында ұлттық мұраларды оқу-тәрбие үдерісіне енгізу – оқушылардың отансүйгіштік сезімін қалыптастырудың, рухани кемелдендірудің, мәдени сәйкестігін сақтаудың ең тиімді жолдарының бірі.

Қазіргі мектептегі оқу бағдарламалары оқушылардың білім алуына, ғылыми дүниетанымын кеңейтуіне бағытталғанымен, олардың ұлттық болмысын сақтауға, тарихи жадысын жаңғыртуға жеткілікті көңіл бөлінбеуі мүмкін. Осы тұрғыда ұлттық ойындарды білім беру процесіне енгізу – оқушының тұлғалық дамуына, ой-өрісін кеңейтуге, салауатты өмір салтын ұстануға ықпал ететін маңызды құрал болып табылады.

Ұлттық ойындардың тәрбиелік маңызын кезінде М.Жұмабаев, А.Байтұрсынұлы, Ж.Аймауытов сынды алаш зиялылары да ерекше атап өткен. Олар ойын арқылы баланың ойлау, қимыл-қозғалыс, қарым-қатынас жасау қабілеттері қалыптасатынын, халықтық құндылықтарды бойына сіңіретінін жазып қалдырған.

Осыған байланысты ұсынылып отырған «Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасы – ұлттық ойындарды тек спорттық жарыс ретінде ғана емес, білім беру, өнер, мәдениет және дәстүр сабақтастығы ретінде ұсынатын бірегей бастама. Жоба аясында оқушылардың білімін, дене шынықтыру дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін қатар дамытатын кешенді әдіс-тәсілдер қолданылады. Бұл – қазіргі заман талабына сай оқытудың инновациялық жолы болып саналады.

Осы тұрғыда «Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасы жас ұрпаққа ұлттық ойындар арқылы білім беру мен тәрбиелеудің жаңа форматын ұсынады. Жобаның мақсаты – ұлттық ойындарды жүйелі түрде оқу-тәрбие процесіне енгізу арқылы оқушылардың шығармашылық әлеуетін, дене дайындығын және ұлттық сана-сезімін қалыптастыру.

Зерттеу әдістемесі

Жоба аясында педагогикалық тәжірибені ұйымдастыру үшін келесі әдістер қолданылды:

- Салыстырмалы талдау әдісі – ұлттық ойындарды заманауи ойын түрлерімен салыстыру, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын айқындау;

- Жобалау әдісі – оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету мақсатында топтық және командалық жұмыстар ұйымдастыру;

- Практикалық әдіс – сабақ барысында және сыныптан тыс іс-шараларда ұлттық

ойындарды тікелей ойнату;

- Анкеталық сауалнама – оқушылардың ұлттық ойындарға қызығушылық деңгейін, олардың рухани және физикалық дамуындағы рөлін анықтау.

Нәтижелер

«Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасының тиімділігін анықтау мақсатында оқушылар арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға 5-9 сынып аралығындағы 100-ге жуық оқушы қатысты. Нәтижесінде төмендегідей көрсеткіштер байқалды:

- 72% оқушы ұлттық ойындар олардың сабақтан тыс уақыттағы қызығушылығын арттырғанын атап өтті;

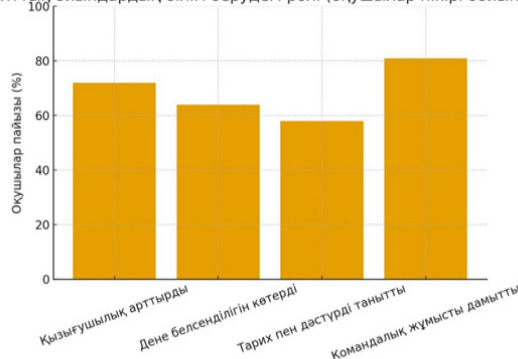
- 64% оқушы дене белсенділігінің жоғарылағанын айтты;

- 58% оқушы ойындар арқылы қазақ халқының тарихы мен дәстүрін танығанын көрсетті;

- 81% оқушы командалық жұмысқа үйренгенін жеткізді.

Бұл деректер жобаның денешынықтыру тұрғысынан емес, сонымен бірге оқушылардың ұлттық құндылықтарға деген қызығушылығын арттыруда, психологиялық дамуын қолдауда, бірлесе жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруде маңызды рөл атқаратынын дәлелдейді.

Ұлттық ойындардың білім берудегі рөлі (оқушылар пікірі бойынша)

Жобаны іске асыру барысында келесі нәтижелер байқалды:

Оқушылардың ұлттық мәдениетке қызығушылығы артты: әрбір ойын барысында балалар өз халқының дәстүрін, тарихын жаңа қырынан таныды;

- Дене шынықтыру сабақтарының тиімділігі өсті: ұлттық ойындардың қозғалыс белсенділігі жоғары болғандықтан, оқушылардың төзімділігі, икемділігі, күш-қуаты дамыды;

- Командалық жұмысқа бейімділік қалыптасты: жоба барысында 5 команда жарысқа түсіп, ынтымақтастық пен достық қарым-қатынас нығайды;

- Шығармашылық әлеует ашылды: өнер бағанында өлең оқу, күй орындау, сурет салу, би билеу сияқты тапсырмалар балалардың эстетикалық талғамын дамытты;

- Құндылықтар тәрбие жүзеге асты: салт-дәстүр бағаны мен құпия тапсырмалар оқушыларды әдет-ғұрыпқа құрметпен қарауға үйретті.

Талқылау

Ұлттық ойындарды білім беру процесіне енгізу – дене шынықтыру пәнінің, жалпы тәрбиенің тиімді құралы. Бұған дейінгі зерттеулер (Сағындықов, 1991; Төтенаев, 1994) ұлттық ойындардың балаларды ептілікке, батылдыққа, төзімділікке тәрбиелейтінін дәлелдеген. Біздің тәжірибеде ойындар физикалық қабілетті дамытумен шектелмей, оқушылардың танымдық және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге бағытталды. Сонымен бірге жобаның құрылымы дәстүрлі сабақ үлгісінен ерекшеленіп, оқушыларға ойын арқылы білім алу мүмкіндігін берді. Бұл тәсіл қазіргі заманғы білім берудің негізгі қағидаларына – белсенділік, шығармашылық, құндылықтар бағдарына сай келеді.

Қорытынды

Бүгінде білім беру жүйесі оқушыға академиялық білім берумен шектелмей,

оны жан-жақты дамытуды көздейді. Осы тұрғыда ұлттық ойындарды оқу-тәрбие процесіне енгізу – заман талабына сай тиімді әрі нәтижелі әдіс. Жүргізілген сауалнама нәтижелері көрсеткендей, бұл жоба арқылы оқушылар спорттық жарыстарға қатысып қана қоймайды, сонымен қатар өнерге, дәстүрге, мәдениетке қатысты білімін толықтырып, командалық бірлікті сезінеді. «Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасының ерекшелігі – оның кешенділігінде. Ол тек дене шынықтыруға бағытталмаған, өнерді, білімді, салт-дәстүрді біріктіреді. Жоба мектеп бағдарламасын байыта отырып, оқушыларға ұлттық құндылықтарды жаңа форматта жеткізеді. Мұндай әдістің артықшылығы – оқушы өзін білім алушы емес, ұлттық мәдениеттің тасымалдаушысы ретінде сезінеді.

Болашақта жобаны кеңейту, республикалық және халықаралық деңгейде жарыстар ұйымдастыру, мектептерге факультативтік курс ретінде енгізу, цифрлық форматта (мобильді қосымша, онлайн-платформа) қолжетімді ету – ұлттық ойындарды жаңғыртудың тың жолдары болмақ. Сонымен қатар ұлттық ойындарды заманауи педагогикалық технологиялармен ұштастыру оқушылардың ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытындылай келе, ұлттық ойындар – ұлттың рухани тұтастығын сақтайтын, болашақ ұрпақтың тұлғалық дамуына ықпал ететін, білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналуы тиіс қастерлі мұра. «Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасы осы мақсатқа қызмет етіп, жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіретін маңызды бастама болмақ.

«Ұлы мұра – ұлы дала әлемі» жобасы қазақ халқының ұлттық ойындарын жаңаша қырынан насихаттаудың тиімді

жолы.

Келешекте жобаны:

- мектептерде факультативтік сабақ ретінде енгізу;
- республикалық деңгейде чемпионаттар мен фестивальдер ұйымдастыру;
- цифрлық платформалар арқылы (сайт, мобильді қосымша) кеңінен тарату жоспарлануда.

Бұл бастама ұлттық құндылықтарды сақтап қана қоймай, оларды жаңа буынға жеткізудің инновациялық құралына айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Момынова, Б. Ұлттық тәрбие және ұлттық ойындардың рөлі. // Қазақстан мектебі, 2019.
2. UNESCO. Traditional Sports and Games: Safeguarding and Promotion. – Paris, 2018.
3. Мұхамбетқалиұлы, Н. Қазақ мәдениеті: дәстүр және сабақтастық. – Алматы: Қазақ университеті, 2016.
4. Жұмаділдаев, М. Ұлттық ойындар – ұлт қазынасы. // Білім – Образование журналы, 2021.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРАЕВЕДЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА
НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Л.Н.Хвалова,
Учитель-исследователь начальных классов
ОШ №4 г.Акса́й

Андатпа:

Мақалада бастауыш мектептің оқу үдерісінде өлкетану материалдарын пайдаланудың ерекшеліктері қарастырылады, сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларын туған өлкенің мәдени, тарихи және табиғи ерекшеліктерін зерделеуге баулудың маңыздылығы атап өтіледі. Сабақ барысында өлкетану материалдарын қолдану оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге, патриоттық сезімдері мен тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Өлкетануды оқу пәндеріне кіріктіру оқу мотивациясының жоғары деңгейін қамтамасыз етіп, мектеп бағдарламасы мен балалардың өмірлік тәжірибесінің арасындағы байланысты нығайтады.

Түйін сөздер: Туған жер, өлкетану, шежіре, ата-баба тарихы, рухани құндылықтар, патриоттық тәрбие.

Современная система образования в начальной школе направлена не только на формирование базовых предметных знаний, но и на развитие личности ребенка, его духовно-нравственных качеств, познавательной активности и интереса к окружающему миру. Одним из эффективных средств достижения этих целей является использование краеведческого материала на уроках.

Краеведение позволяет учащимся лучше понять историю, культуру и природу родного края, формирует чувство принадлежности к малой родине, воспитывает уважение к традициям и обычаям. Для младших школьников особенно важно, чтобы учебный материал был связан с их личным опытом и окружающей действительностью, так как это способствует более прочному

усвоению знаний и повышает мотивацию к обучению.

Методология исследования

В настоящее время никому не надо доказывать необходимость изучения родного края, ибо «это основа, на которой только и может осуществляться рост духовной культуры всего общества».

Актуальность данной работы определяется необходимостью усилить обучающий и воспитательный эффект в работе по изучению родного края.

Родные святыни – это и история своей земли с ее победами, поражениями, печалью, это и святотеческие имена устроителей и защитников Отечества, это родной язык, литература, музыка... Это народ. Его традиции. Объединиться вокруг святынь – значит узнать их, понять, сопереживать, почувствовать единение,

общность свою с народом. Связь с Отчизной, землей отцов и дедов своих. Гордость за Родину, горячее желание разделить свою судьбу с судьбой страны, строить ее и защищать.

Чувство единения со своим народом, общности, знание и уважение истории своей земли, традиций своего народа, своей культуры, литературы, музыки, понимание народного характера, его стержня – вот лишь некоторые основы возрождения народного самосознания. А главное – связь с землей отцов и дедов, корнями, питающими душу человека. В городе корни эти оборваны, в селе сумели сохраниться.

Нам всегда кажется, что о своей малой родине мы знаем всё или почти всё. И когда задаёшь школьнику вопрос, связанный с историей Аксая, Бурлинского района, то выясняется, что у него очень скудные знания в этой области. Просто спросите у ученика «А откуда родом твои родители?» 70% школьников не смогут ответить на этот вопрос конкретно. Исходя из этого появилась потребность в использовании краеведческого материала на уроках, при работе с которым у детей стал проявляться интерес, особенно когда информация из краеведческого материала рассказывала о судьбах их близких родственников.

Неслучайно в последнее время в казахстанском образовании заметно проявляется интерес к школьному краеведению, так как оно имеет большое значение для развития личности каждого ребенка. «Чувство Родины нужно заботливо выращивать, прививать духовную оседлость. Если не будет корней в родной стороне – будет много людей, похожих на иссушенное растение перекати-поле», – писал академик Д.С. Лихачев. Он же утверждал: «Краеведение – самый массовый вид науки: в сборе

материалов могут принять участие и большие ученые, и школьники».

Учебный материал в начальных классах по обновленной программе по всем предметам поделен на 8 «сквозных» тем. Использование краеведческого материала являются благодатной почвой для раскрытия этих тем по всем предметам. Хорошим подспорьем в этом является правильный подбор дидактического материала.

Использовать задачи с краеведческим содержанием можно на уроках математики на всех этапах, а также на комбинированных уроках.

Числовые данные могут быть взяты из справочников, энциклопедий, но они должны соответствовать фактическим.

Например: Можно использовать данные о национальном составе (на 1 января 2016 года):

казахи —	38 692 чел. (69,93%)
русские —	10 818 чел. (19,55%)
украинцы —	3 177 чел. (5,74%)
татары —	977 чел. (1,77%)
белорусы —	421 чел. (0,76%)
немцы —	194 чел. (0,35%)
мордва —	172 чел. (0,31%)
башкиры —	112 чел. (0,20%)
узбеки —	102 чел. (0,18%)
другие —	665 чел. (1,20%)
Всего —	55 330 чел. (100,00%)

Для составления задачи достаточно иметь 2-3 числовых данных. При изучении темы «Вода» дети составляли и решали задачи по математике:

1) Озеро Даниляколь.

Длина озера 12 м, а ширина в 2 раза меньше. Найдите периметр и площадь озера.

2) Определить длины рек Бурлинского района по карте с помощью линейки, циркуля и указанного масштаба карты.

Недостающие данные учитель может

подобрать по своему усмотрению в соответствии с возрастными особенностями учащихся и требованиями программы. Задачи с жизненно-практическим содержанием могут быть и такими, в которых фактические данные явно не показаны.

1. Что такое царский курган?
(Захоронения скифского времени принято называть «Царскими курганами». Информацию о «Царском кургане» в нашем районе вы узнаете, решив «магическую пирамиду»)

2. «Магическая пирамида».

Царский курганный комплекс Кырык-Оба.

4		8
3	5	
	7	6

8		6
3	5	
		2

2	8	
	4	
3		9

Царский курганный комплекс Кырык-Оба, расположенный на территории Бурлинского района.

Можно выделить требования к формулировке задач, составленных на краеведческом материале:

1) Сюжет и числовые данные задачи должны отражать разнообразные стороны окружающей действительности, носить познавательный, воспитательный характер, возбуждать любознательность и интерес учащихся к математике.

2) Содержание задачи должно

быть кратким, но понятным учащимся. Математическая сторона задачи не должна заслоняться излишними комментариями.

3) Числовой материал необходимо подбирать в строгом соответствии с программой данного класса по математике.

Учитель может привлекать школьников к составлению и решению жизненно-практических задач уже с первого класса. Можно использовать задачи, связанные с сезонными явлениями, календарем природы, различными видами спорта, проведением ремонта или праздника и другой разнообразный близкий и интересный для детей материал, в сборе которого они принимают непосредственное участие.

Решение краеведческих задач при обучении математике не только знакомит учеников с новыми данными и характеристиками того или иного процесса, объекта, но и развивает учебные умения. Составление задач краеведческого содержания при обучении математике активизирует деятельность школьников по использованию имеющихся знаний на практике, в том числе направляют их на поиск нужной информации, необходимой для составления текста задачи и ее успешного решения.

Принцип «спирали» позволяет возвращаться к теме, расширяя круг привлекаемых источников, учась применять более сложные приемы и методы исследования.

Знакомство с архитектурными памятниками Бурлинского района мы начинаем с простого рассматривания фотографий. Далее учитель рассказывает и показывает на экране памятники, установленные в городе Аксае в память о воинах Великой Отечественной войны, воинам Афганцам и Ликвидаторам

последствий аварии АЭС в Чернобыле.

Так, на уроках русского языка используются материалы, составленные на основе топонимического материала (диктанты, упражнения, тексты для списывания и т.д.) Наиболее часто в лингвистическом краеведении возникают проблемы относительно происхождения того или иного географического названия. Работа по изучению происхождения географических названий, как раздел языкознания (топонимика) целесообразно проводить на уроках познания мира и русского языка.

Названия окружают человека – в раннем детстве, он узнаёт названия своей улицы, своего района, города. С возрастом человек оперирует всё большим количеством названий. Естественно возникает желание узнать: что они означают. Нашим детям тоже хочется узнать, что означают названия населенных пунктов на территории Бурлинского района г.Аксай, поселок Бурлин, села: Кызылташ, Пугачево, Березовка, Приуральное, Акбулак, Жарсуат.

Правила произношения и написания географических названий находятся в ведении топонимики, поэтому использование на уроках топонимического материала может способствовать повышению уровня общей грамотности и культуры речи учащихся.

У каждого человека есть Родина, и каждый любит место, где он родился и живет. Формирование любви к Родине начинается с того уголка, где дети живут. Этим уголком является дом, улица. Вот фрагмент урока познания мира по теме «Улицы нашего города»

4. Изучение новой темы. Работа со словарем.

Парная работа. Дифференциация по

темпу.

- Если мы с вами приедем в любой город, то наше путешествие будет проходить по улицам этого города. А давайте выясним, что такое улица.

- Улица – это пространство ограниченное двумя рядами домов с проездом и проходом между ними. Так гласят многие толковые словари. Посмотрите на слайд, вы видите улицу нашего города. Справа и слева мы видим дома, а между ними тротуар и проезжую часть.

- А как вы думаете, какие бывают улицы? Так вот типов улиц очень много. Посмотрите на нашу табличку.

Аллея, бульвар, кольцо, магистраль, набережная, переулок, площадь, проспект, проулок, спуск, тупик, улица, шоссе.

Дополнительное задание: Составить предложение с данным словом.

5. Закрепление изученного.

«Узнал сам, поделись с товарищем». Работа в группах. Дифференциация по источнику.

- Любая улица имеет название или носит имя.

1 группа - Какие названия бывают у улиц?

2 группа - Как появляются имена улиц?

3 группа - Можно ли их менять?

4 группа - Может ли быть связь между историей города и названиями улиц?

- Ответить на эти вопросы. На экране вы видите 4 вопросов для четырёх групп. Каждая группа даёт ответ на свой вопрос, как можно полнее. (Заслушать мнение детей)

На прошлых уроках мы узнали историю рождения города Аксай.

- Проведем заочное путешествие по улицам нашего города (Просмотр слайдов с изображением улиц г.Аксай).

Сообщение учеников об истории улиц. Например: улица имени Маншук Маметовой. Используется информация о людях, чьими именами названы эти улицы).

Можно дать детям задание творческого характера. Например: написать сочинение на одну из тем по выбору:

1. Улицы моего города через 50 лет
2. Имеем ли мы право переименовывать улицы?

3. Дадим слово гербу нашего города
Топонимия названий улиц города Аксай, ЗКО, улица Железнодорожная Желез-н-о-дорож-н-ая Железнодорожный - относящийся к железной дороге. Железо – химический элемент, тяжелый металл серебристого цвета, главная составляющая часть чугуна и стали. Железное здоровье. Железная воля. Железная дисциплина. Железный характер.

«Железнодорожник» в словаре Ожегова

Железнодорожник
ЖЕЛЕЗНОДОРО́ЖНИК, -а, м. Работник железнодорожного транспорта. | ж. железнодорожница, -ы.

“Железнодорожник” в словаре русских синонимов железнодорожник -путеец, работник стальных магистралей, труженик стальных магистралей.

Самая универсальная часть урока русского языка – это минутки чистописания. Во время их проведения, наряду с совершенствованием графических навыков можно осуществлять орфографическую, фонетическую, словообразовательную работу, углубляя знания не только по изучаемым темам русского языка, но и обогащать словарный запас учащихся знаниями географических терминов. И самое главное, при этом можно в максимальной степени активизировать

мыслительную деятельность и совершенствовать интеллектуальные качества учащихся, развивать устную и письменную речь. На материале заданий по чистописанию можно организовать любую языковую разминку и знакомство с краеведческим материалом. Во время минуток чистописания первоклассники прописывают написание элементов букв. нНаписание букв.

Например: 1) уу Уу Уу у

Урал, Уральск, улица Уральская

Система словарной работы состоит в том, чтобы слово было правильно воспринято в тексте, усвоено, т.е. воспроизводилось учащимися в нужных случаях. В подборе лексического материала для упражнений мы руководствовались желанием обогатить урок краеведческим материалом.

Заключение

Сегодня проблема изучения истории своей семьи особенно актуальна, потому что современные семьи теряют связь поколений, мало общаются не только дальние, но и близкие родственники. Изучение родословной способствует более близкому общению членов семьи, так как помощниками в исследованиях детей будут родители. Такая работа развивает интерес к истории своих предков, способствует укреплению духовных ценностей, повышает культурный уровень.

Изучение краеведения становится основой для гармоничного всестороннего, многоаспектного развития личности младшего школьника, создает тот нравственный стержень, который поможет юному человеку противостоять натиску бездуховности, сохранить чистоту души, богатые национальные традиции родного народа.

Используемая литература

Лихачев Д.С. Земля родная. М. – 1983.

Маханева М.Д., Князева О.Л. Приобщение младших школьников к краеведению и истории России. М.: АРКТИ. – 2005.

Моя родословная: Пособие для начальной школы. Автор составитель Василевская В.С. М.: Вита-Пресс. – 2001.

Петров В.Н., Гришина Л.А. Зимние (весенние) праздники, игры и забавы для детей. М. – 2001.

Пшеницына Н.А. Времена года. Песни, пословицы, приметы, загадки на уроках в начальной школе. М.: ВЛАДОС. – 2004.

Работа со школьниками в краеведческом музее. Сценарии занятий. // Под ред. Н.М.Ланковой. – М.:ВЛАДОС. – 2001.

Лакоценина Т.П., Алимова Е.Е., Оганезова Л.М. Современный урок. Часть 5. Инновационные уроки. Учитель. - 2007г.

Мясцова В.И. Краеведческий материал как средство художественно-творческого развития школьников. Начальная школа. - №7 2006.

Конышева Н.М. Проектная деятельность школьников. Начальная школа. - №1 2006.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ
ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМА ТҮРЛЕРІ

Б.А.Жанахметова,
БҚО, Қаратөбе ауданы
Қ.Жұмалиев атындағы Қаратөбе мектеп-гимназиясының
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аңдатпа:

Ұсынылып отырған «Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға арналған тапсырма түрлері» атты мақалада мұғалім қазақ тілі сабағы барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бағытында берілген тапсырма түрлерімен танысады. Оқу мақсатына сәйкес алынған тапсырмалардың оқушы бойында күнделікті өмірде қажет дағдыларды қалыптастыруда тиімділігін ашып көрсетеді. Мақала жалпы білім беретін мектептердегі қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдеріне арналған.

«Балаларға өскенде пайдалы болатын нәрселерді үйрету керек»
Аристипп (б.э.д. 435-355жж.)

Қазіргі білім беру жүйесінде басты мақсат – оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру. Яғни, оқушы алған білімін өмірде қолдана білуі керек. Осы тұрғыда қазақ тілі сабағы – тілдік білім берумен қатар, оқушының сыни ойлауын, мәтінді түсіну және ақпаратты тиімді қолдану қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады.

Функционалдық сауаттылық – адамның қоғам өміріне белсенді қатысуына, түрлі әлеуметтік және кәсіби мәселелерді шешуге қажетті білім мен білікті нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана білу қабілеті. Бұл ұғым тек оқи алу немесе жаза алу емес, сонымен қатар ақпаратты саралау, түсіну, шешім қабылдау дағдыларын қамтиды.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін оқу

мақсаттарына сай тиімді тапсырма түрлерін қолдану қажет. Мұндай тапсырмалар оқушылардың тілдік, коммуникативтік және сыни ойлау дағдыларын дамытуды көздейді. Төменде тапсырма түрлеріне тоқталайық:

5-сынып. «Көлік және жол белгілері. Морфология» бөлімінде «Жол белгілерін білеміз бе?» тақырыбында 5.3.3.1. сюжетті суреттердің (фотосуреттер) желісі бойынша әңгіме құрастыру оқу мақсаты бойынша өткізілген сабақта оқушыларды жаңа тақырыпқа әкелу үшін жазылым алды кезеңінде «Жол белгілерін кім көп біледі?» деген сұрақ қойып, күнделікті жиі кездесетін жол белгілерінің түрлерін тапқызуға болады. Оқушыларды қызықтыру мақсатында көрнекілікке асфальт жол, бағдаршам макетін қойып, балаларды жаяу жүргіншілер жолағынан

өткізіп, өту барысында сұраққа дұрыс жауап берген оқушылар мадақталады.

Жазылым тапсырмасы. 2-тапсырма 111-бет.

«Жол белгілерін білудің қандай маңызы бар?» деген сұраққа топта мәтін құрап жазуға беріледі. Әр топ құраған мәтіндерін сынып алдында оқиды. Ең үздік көркем тілмен жазылған мәтін марапатталады. Бұл тапсырмаларды орындау барысында оқушылар күнделікті жиі кездесетін жол белгілерін ажыратуды үйренеді.

7-сынып. «Ғаламтор және әлеуметтік желілер» бөлімі «Әлеуметтік желіні пайдаланамын» тақырыбындағы сабақта 7.3.3.1 мәтін құрылымын (кіріспе бөлім, жалпы мәлімет беру, детальді мәлімет беру) сақтай отырып, графиктік мәтін (шартты белгі, сурет, сызба) түрінде берілген процесті сипаттап жазу оқу мақсаты бойынша оқушыларға графиктік мәтін мен интерпретациялау ұғымы туралы түсінік берілгеннен кейін «Жазылым алды» кезеңінде аудиторияда отырған оқушылардың жиі пайдаланатын әлеуметтік желілері туралы сұралады. Оқушылардың әрқайсысы өздері пайдаланатын әлеуметтік желінің шартты белгілерін тақтадағы координата өсіне жапсырып графиктік мәтін тұрғызады.

Жазылым тапсырмасында сынып оқушыларына құрастырған графиктік мәтін мазмұнымен танысыңыз, мәтінге тақырып қойыңыз, мәтін бойынша нақты 3-4 мәліметті іріктеп, интерпретациялап жазыңыз деген тапсырма беріледі.

Дескриптор

- мәтін тақырыбын анықтайды-1
- негізгі ақпараттарды іріктейді-1
- ақпараттарды интерпретациялайды-1
- құрылымын (кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды) сақтайды -1
- сөйлем құрылымын сақтап сауатты жазады-1

Бұл тапсырмада оқушылар сыныптың әлеуметтік желілерді пайдалану жиілігі, барлық оқушы қолданатын желілер туралы нақты ақпарат алады және өздері бірлесіп тұтас емес мәтінді қызыға құрастырады. Графиктік мәтін мазмұнынан негізгі ақпараттарды іріктеп жазылым мәтінін де оңай құрастырады. Бұл әдіс тұтас емес мәтін мазмұнын оңай түсінуге жақсы ықпал етеді.

9-сынып. «Биотехнология және гендік инженерия келешегі. Синтаксис» бөлімі «Гендік модификацияланған өнімдер» тақырыбы 9.2.6.1. белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын тиімді қолдана білу оқу мақсаты бойынша өткен сабақтың басында оқушыларды жаңа тақырыпқа әкелу мақсатында үстел үстінде тұрған ұлттық тағамдар мен ГМО қосылған заманауи тағамдарға оқушылардың назарын аударып түрткі сұрақ қойылады.

- Бұл тағамдардың бүгінгі сабаққа қандай қатысы болуы мүмкін?- деген сұрақ қойып оқушылардың жауабына қарай бірлесе отырып сабақ тақырыбы, мақсаты айқындалады.

Оқушыларға ғаламтордан алынған бейнебаян көрсетіледі. https://youtu.be/2bmccYuwaoM?si=khK-bjPyJw_DgF2X

Бейнебаян көріп болған соң үстелде тұрған қазақтың ұлттық тағамдары: күрт, сүзбе, айран және ГМО қосылған тағамдар: кетчуп, майонез, чипсы, шоколадқа назарларын аудартып, сынама сұрақтар қойылады:

1.Тауар сатып алғанда сіздер тауардағы ГМО таңбасына мән бересіздер ме?

2.Мына тағамдардың қайсысының құрамында ГМО бар деп ойлайсыздар?

Оқушылардың пікірі тыңдалған соң гендік модификацияланған өнімдер туралы толық мәлімет алу үшін үш топқа оқылым стратегияларын пайдаланып әтінді оқуға тапсырма беріледі.

I топ: 6-тапсырма. 73-бет. ГМО туралы оқып, «Сүзгі әдісі» арқылы әр абзацтағы негізгі ақпараттарды іріктеп алыңыз.

Дескриптор:

1-абзацтағы негізгі ақпаратты анықтайды-1б

2-абзацтағы негізгі ақпаратты анықтайды-1б

3-абзацтағы негізгі ақпаратты анықтайды-1б

4-абзацтағы негізгі ақпаратты анықтайды-1б

II топ: «Гендік модификацияланған өнімдер жайында берілген «Биолог анықтамалығы» журналындағы мақаламен танысып, «Пирамида әдісі» арқылы негізгі ақпаратты, ГМО-ның пайдасы мен зиянын анықтаңыз. Өз қорытындыңызды ұсыныңыз.

Дескриптор:

Мәтіндегі негізгі ақпаратты анықтайды-1б

ГМО-ның пайдасын анықтайды-1б

ГМО-ның зиянын анықтайды-1б

Ойларын қорытып дәлелдейді-1б

III топ: Тәжірибе алаңы. «Компас әдісі» арқылы ғаламтордан күнделікті қолданылып жүрген тағамдар құрамын зерттеп, ГМО бар екенін дәлелдеңіз. Пайдасы мен зиянын анықтап, сипаттама беріңіз.

Дескриптор:

Зерттеуге берілген өнімдер құрамындағы ГМО компоненттерін анықтайды-1б

Интернеттен мәлімет жинақтайды-1б

Өнімге сипаттама береді-1б

Пайдасы мен зиянын анықтайды-1б

Оқушылар үш топқа бөлініп жұмыстанады. Мәтіннен негізгі ақпаратты анықтайды. ГМО пайдасы мен зиянын ажыратады. Ғаламтордан тағамдардың құрамын анықтайды, ГМО қосылғанын дәлелдейді. Жұмыстарын қорғайды.

Кері байланыс. «Менің таңдауым» әдісі арқылы ұлттық тағамдар мен ГМО өнімдері арасында таңдау жасайды. Бүгінгі сабақта өздері жасаған жұмыстарға, талданған мәселеге кері байланыс береді. Алған білімін күнделікті өмірде қалай қолдануға болатыны туралы өз ойларын айтады.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – бүгінгі білім берудің басты талаптарының бірі. Ол үшін мұғалімдер оқу мазмұнын өмірмен байланыстыра отырып, оқушылардың қызығушылығын оятатын, ойлантатын, пікір айтуға итермелейтін тапсырмаларды ұсынуы қажет. Осы арқылы біз тілдік білім берумен қатар, тұлғаны өмірге бейімдеу міндетін де орындай аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ж.Дәулетбекова, Г.Қосымова. Қазақ тілі 5-сынып. Алматы «Атамұра» 2017 жыл.

2.Т.Ермекова, Н.Ильясова, Г.Тоқтыбаева. Қазақ тілі 7-сынып. Астана. АрманПВ. 2017 жыл.

3. М.Мамаева, Ж.Мұқашова. Қазақ тілі. 9-сынып. Алматы «Мектеп», 2019 жыл.

4. «Биолог анықтамалығы» журналы, №3(94)-2023ж.

5.https://youtu.be/2bmccYuwaOM?si=khK-bjPyJw_DgF2X

«СИНЕРГИЯ ПЕДАГОГА И ЦИФРОВОГО ПОМОЩНИКА: МОТИВАЦИЯ
К ИЗУЧЕНИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА»

Н.И.Батаргалиева,
Педагог-эксперт,
учитель английского языка ОШ №13
г. Уральск, ЗКО

Андатпа:

Мақалада ағылшын тілін оқытуда жасанды интеллекті пайдалану туралы сөз қозғалады. Оқу барысында тиімділікке ықпал ететін барлық факторлар тізілген.

Түйін сөздер: Жасанды интеллект, әдістеме, оқыту, заманауи технологиялар.

В современном образовательном процессе особое внимание уделяется цифровым технологиям, и одной из наиболее перспективных является технология искусственного интеллекта (ИИ). Использование ИИ в преподавании английского языка позволяет персонализировать обучение, повысить мотивацию учащихся и улучшить качество усвоения материала.

Искусственный интеллект стал неотъемлемой частью цифровой трансформации, предлагая широкие возможности для персонализации, автоматизации и повышения эффективности обучения [3, стр.45]. Инструменты на основе ИИ, такие как языковые модели, чат-боты и онлайн-платформы, обеспечивают интерактивную и адаптивную обратную связь. Например, ChatGPT можно использовать как виртуального собеседника на уроках говорения. Ученики могут практиковать диалоги, получать пояснения к грамматическим правилам и создавать креативные истории, работая в парах с ИИ.

Основные направления использования ИИ в преподавании английского языка:

1. Персонализированное обучение ИИ-платформы, такие как ChatGPT, Duolingo Max, Google Gemini, способны адаптировать материал под уровень обучающегося, отслеживать его прогресс и предлагать задания соответствующей сложности [5, стр.1].

2. Сервисы вроде Grammarly, Quillbot, Write & Improve (от Кембриджского университета) помогают учащимся самостоятельно корректировать свои письменные работы, улучшая грамматику и стиль.

3. Развитие разговорных навыков. Голосовые помощники и чат-боты на базе ИИ позволяют практиковать устную речь в интерактивной форме, что особенно актуально в условиях ограниченного языкового окружения.

4. Интерактивные уроки и тренажеры ИИ используется для создания адаптивных упражнений, игр, симуляций и квестов, что делает обучение увлекательным и вовлекающим.

Преимущества внедрения ИИ:

- Повышение мотивации учащихся [2, стр.88].;
- Индивидуализация траектории обучения;
- Экономия времени учителя при проверке заданий;
- Доступность языковой практики вне класса.

Вызовы и ограничения:

- Необходимость цифровой грамотности у педагогов;
- Риск зависимости от технологий и снижение критического мышления;
- Проблемы с языковыми ошибками у некоторых ИИ-сервисов [4, стр.102];
- Этические вопросы: защита данных учащихся и авторских прав.

Среди других полезных инструментов – Canva применяется для создания визуальных проектов, постеров и презентаций, позволяя школьникам выражать свои идеи на английском языке в креативной форме. Wordwall и Learning Apps позволяют разнообразить уроки с помощью интерактивных заданий: викторин, карточек, кроссвордов и других форм активного обучения. Эти ресурсы адаптируются под уровень знаний учащихся, что соответствует принципам дифференцированного подхода.

ИИ также активно используется в организации домашних заданий. Например, можно задать учащимся провести интервью с ChatGPT на заданную тему и представить отчет в виде диалога. Это развивает навыки критического мышления, поиска информации и формулирования аргументов на английском языке.

Сравнительная таблица ИИ-инструментов, используемых в преподавании английского языка:

Инструмент	Назначение	Формат применения	Преимущества
ChatGPT	Разговорная практика, написание текстов	Диалоги, написание эссе, ответы на вопросы	Интерактивность, доступность, адаптивность
Grammarly	Проверка грамматики и стиля	Письменные задания, эссе, письма	Точность, обучение через исправления
Wordwall	Создание интерактивных упражнений	Игры, викторины, карточки	Вовлеченность, геймификация
Canva	Визуальные проекты и презентации	Постеры, слайды, инфографика	Креативность, визуализация
Quillbot	Перефразирование, работа с текстами	Редактирование ученических текстов	Улучшение лексики и структуры

Таким образом, интеграция ИИ в процесс преподавания английского языка способствует не только повышению учебной мотивации, но и развитию у школьников

ключевых компетенций XXI века: креативности, сотрудничества, коммуникации и критического мышления.

В своей практике я применяю ChatGPT для подготовки диалогов, составления текстов, тренировок по аудированию и грамматике. Ученики активно используют Grammarly при написании эссе. Особую мотивацию вызывает создание собственных мини-чат-ботов с помощью платформы Poised или Poe.com, где учащиеся программируют ИИ на английском языке.

Внедрение таких технологий делает учебный процесс более интересным, персонализированным и эффективным, а также стимулирует профессиональный рост педагогов, которые осваивают новые цифровые инструменты.

ИИ – мощный инструмент, способный качественно изменить подход к обучению английскому языку. Однако важно сочетать инновации с педагогической мудростью, критическим подходом и гуманистическими принципами, чтобы технологии стали помощником, а не заменой учителя.

Список литературы:

1. Смирнова, Н.В. Искусственный интеллект в образовании. – Москва: Просвещение, 2020. – 256 с.
2. Иванова, Т.А. Цифровые образовательные технологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2021. – 312 с.
3. Johnson, M. AI in Language Learning. – Oxford University Press, 2022. – 198 p.
4. OpenAI. ChatGPT: <https://chat.openai.com/>
5. Grammarly: <https://www.grammarly.com/>
6. Wordwall: <https://wordwall.net/>
7. Canva: <https://www.canva.com/>
8. Назарбаев Н.Ә. «Цифровой Казахстан» — стратегический документ. 2018.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІНДЕ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

А.Ж.Валиуллiewa,
БҚО, Орал қаласы
№37 ЖОББМ ағылшын тілі пәні мұғалімі,
педагог-модератор

Андатпа:

Мақалада жасанды интеллект құралдарын ағылшын тілі сабағында тиімді қолданудың әдістемелік ерекшеліктері қарастырылады. Автор AI технологияларының оқытуды жекелеңдіру, интерактивті кері байланыс орнату, оқу материалын бейімдеу бағыттарындағы артықшылықтарын сипаттайды. Практикалық мысалдар ретінде ELSA Speak, Google Speech-to-Text, Grammarly, ChatGPT, Podcastle сияқты қосымшалардың оқу үдерісінде қолданылу үлгілері берілген. Сондай-ақ жоба негізінде оқыту, формативті бағалау, академиялық адалдықты сақтау және AI құралдарын дәстүрлі әдістемелермен кіріктіріп пайдалану жолдары көрсетілген.

XXI ғасыр мұғаліміне қойылатын басты талап – білім беру үдерісінде жаңа технологияларды тиімді қолдана отырып, оқушыны сыни ойлауға, шығармашылықпен жұмыс істеуге баулу. Соңғы жылдары жасанды интеллект (Artificial Intelligence – AI) құралдарының қарқынды дамуы ағылшын тілін оқытуда тың мүмкіндіктерге жол ашты. Егер дәстүрлі әдістемелер оқушыға дайын ақпарат беруге бейім болса, жасанды интеллект тілдік орта қалыптастырып, білім алушыларды дербес зерттеуге, интерактивті қарым-қатынасқа жетелейді.

Жасанды интеллекттің ағылшын тілін оқытудағы рөлі

Ағылшын тілін үйретуде жасанды интеллект үш негізгі бағытта маңызды орын алады:

Оқытуды жекелеңдіру. AI әр оқушының деңгейін анықтап, соған сәйкес тапсырмалар береді. Мысалы, сөйлем құрауда жиі жіберілетін қателерді талдап,

сол қателерге бағытталған қосымша жаттығулар ұсынады.

Интерактивті кері байланыс. Оқушының айтылымын автоматты түрде бағалап, фонетикалық дәлдігі мен интонациясына талдау жасайды.

Оқу материалын бейімдеу. Жасанды интеллект мәтіндерді, бейнематериалдарды, подкасттарды оқушылардың жас ерекшелігіне және лексикалық қорына сәйкес іріктей алады.

Практикалық қолдану үлгілері

Айтылым дағдыларын жетілдіру

ELSA Speak қосымшасы арқылы оқушылардың дыбысты дұрыс айтуын тексеріп, қате дыбысталуды жасыл, сары, қызыл түспен белгілеп, нақты нұсқаулық береді.

Google Speech-to-Text көмегімен оқушы өз ойын айтып, соның мәтінге айналуын көреді. Бұл әдіс оқушыны орфоэпиялық нормаларды сақтауға үйретеді.

Жазылымды дамыту

Grammarly немесе QuillBot құралдарын қолдана отырып, эссе жазғанда оқушы грамматикалық қателерін көреді, стилистикалық жақсартуларға ұсыныс алады. Мұғалім арнайы тапсырма береді: “Write an essay and improve it step by step using AI suggestions, but justify every correction.” Бұл әдіс оқушыны тек қате түзетуге емес, қателердің себебін түсінуге дағдыландырады.

Оқылым және тыңдалымды біріктіріп дамыту. ChatGPT арқылы мәтін құрастыру: мұғалім тақырып береді (мысалы, “Healthy lifestyle”), AI 3 деңгейде (beginner, intermediate, advanced) мәтін жасайды. Оқушылар әр деңгейдегі мәтінмен жұмыс істеп, кейін салыстыра талдау жасайды.

Тыңдалымда Podcastle немесе Speechify құралдары кез келген мәтінді дауыстап оқып береді, оқушы тыңдап отырып мәтінмен салыстырады.

Жобалық жұмыс (Project-based learning with AI)

Оқушылар топпен жұмыс істейді: “Future school with AI” тақырыбында жоба әзірлейді. Олар бейнеролик түсіріп, суреттерді MidJourney немесе Canva AI арқылы дайындайды, мәтінді ChatGPT көмегімен редакциялайды.

Бұл әдіс тек тілдік дағдыны емес, шығармашылық пен зерттеушілік қабілетті қатар дамытады.

Формативті бағалау

Мұғалім Google Forms немесе AI негізіндегі Quizizz платформасында тест құрастырады.

- Бағалау нәтижелері автоматты түрде шығарылады, ал AI оқушының әлсіз жақтарын анықтап, қосымша ресурстар ұсынады.

Әдістемелік ұсыныстар

Жасанды интеллектті ағылшын тілі сабағында енгізу кезінде мұғалім келесі

қағидаларға сүйенуі тиіс:

Сыни тұрғыдан қолдану. Оқушыға дайын жауап беріп қоюға жол бермеу. Мұғалім әр тапсырмада “Why did AI suggest this?” деген сұрақ қойғызып, оқушыны ойландыруы керек.

Академиялық адалдық. Эссе, шығармашылық жұмыстарды толықтай AI-ға жаздыртып беруге болмайды. Оқушы AI ұсыныстарын редакциялап, өз ойымен толықтыруға міндеттелуі қажет.

Интеграция принципі. Жасанды интеллект дәстүрлі әдістемелерді алмастырмауы тиіс. Керісінше, ойындар, рөлдік тапсырмалар, топтық жұмыстар сияқты дәстүрлі әдістермен үйлестірілуі керек.

Қауіпсіздік пен этика. Мұғалім оқушыларды AI құралдарын жауапты пайдалануға, жеке мәліметтерді сақтауға, авторлық құқықты құрметтеуге үйретуі қажет.

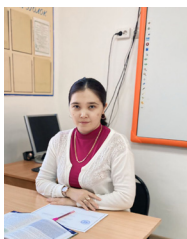
Қорытынды

Жасанды интеллект ағылшын тілін оқытуда оқушының жеке қабілеттерін ашуға, тілдік дағдыларын кешенді дамытуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі – осы құралдарды дұрыс бағыттап, білім алушылардың дербес, сыни және шығармашылық тұрғыда ойлайтын тұлға болып қалыптасуына жағдай жасау.

Әдебиеттер тізімі:

1. Anderson, J. Artificial Intelligence in Education: Promise and Implications. – Cambridge: CUP, 2020.
2. Luckin, R. et al. Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. – Pearson, 2016.
3. Holmes, W., Bialik, M., Fadel, C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Center for Curriculum Redesign, 2019.

ҚАЗАҚСТАН МЕН ШЕТЕЛДІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ПЛАТФОРМАЛАР

А.Ж.Акмуканова,
БҚО, Орал қаласы
№45 жалпы орта білім беретін мектебінің
тарих пәні мұғалімі, педагогика ғылымының магистрі

Аңдатпа:

Бұл мақалада қазіргі цифрландыру үдерісі мен оның қоғам өміріндегі маңызы қарастырылады. Әсіресе, білім саласына цифрлық технологияларды енгізудің маңыздылығы мен нәтижелері талданады. «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының негізгі бағыттары сипатталып, білім беру жүйесіндегі kundelik.kz, Bilimland.kz, Daryn.online платформаларының рөлі көрсетіледі. Сонымен қатар шетелдік тәжірибелер негізінде онлайн оқыту, жасанды интеллект, виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары сияқты заманауи оқыту әдістері қарастырылады. Мақала цифрландырудың білім сапасын арттыруға қосатын үлесін айқындауға бағытталған.

Бүгінгі әлем жайғана даму мен қозғалыс қана емес, цифрлық бағытта ілгері қадам жасауда. Адамзат дәуірінде алып қадам барлық салада – экономика, бизнес, білім беру, технология, мемлекеттік басқару, тұрмыста цифрландыру мүмкіндігіне қол жеткізіп отыр. Еліміз Еуропа елдерінен қалыс қалмай, цифрландыру жүйесін барлық салаға дерлік енгізіп жатыр.

Дүниежүзілік экономикалық форумның профессоры Клаус Швабтың айтуынша, төртінші өнеркәсіп революциясының технологиялары ақпараттық мүмкіндіктерді одан сайын күшейтеді. Оның құрамына жасанды интеллект, жаңа есептеуіш технологиялар, виртуалды және қосымша мүмкіндіктерді жатқызады [1,7-бет].

Қазақстанда 2017-18ж. «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. Оны жүзеге асырудың бес

бағыты белгіленді. Экономика саласын цифрландыру, цифрлық мемлекетке көшу, цифрлық жібек жолын іске асыру, адами капиталды дамыту және инновациялық экожүйе құру. Сонымен қатар осы бағдарламаның міндеттерінің бірінде: «орта, техникалық, кәсіби, жоғары білім беруде цифрлық сауаттылықты арттыру» міндеті көзделген. Соған орай әлемдік тәжірибеде цифрландыруға аса мән беріліп, оның жан-жақты дамуына басымдық беріліп жатыр [2].

Елімізде білім саласын ақпараттандыру 1997 жылы басталды. Сол жылы барлық мектеп компьютермен жабдықталып, бұл жұмыстарға 154 млн шамасында қаржы жұмсалды. Бүгінде республикадағы барлық мектепке компьютер алынып, интерактивті және мультимедиялық кабинетпен қамтамасыз етілді. Осыған байланысты мектептерде kundelik.kz,

Bilimland.kz, Daryn.online, EduPageAshyq Mektep платформалары сәтті жүзеге асыруда. Бұған қоса Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom платформалары да белсенді қызмет атқарып келеді. Электронды оқулықтардан Khan Academy, Coursera ресурстарымен жұмыстану мүмкін болып отыр.

Бұл құралдардың басты ерекшелігі – оқу мазмұнын визуализациялау, интерактивті элементтер енгізу арқылы оқушылардың белсенділігін арттыру [3].

Шетелдегі цифрландыру тәжірибесі көрсеткендей, оқытудың негізгі бағыттары. Олар:

- Онлайн және қашықтан оқыту;
- Виртуалды сыныптар және LMS жүйелері;
- Жасанды интеллектті қолдану;
- Бейімделген және жеке оқыту;
- Виртуалды (VR) және толықтырылған (AR) шындық технологиялары.

Цифрлық платформалардың кей мемлекеттерде қалай іске асып жатқанын зерттеу кестеде көрсеттім [4, 56-6].

№	Елдер	Цифрлық платформалар	Цифрлық платформалар	Цифрлық платформалар
1	АҚШ	Khan Academy Білім алушыларға математика, ғылым, экономика және басқа да пәндер бойынша тегін бейнемазмұн мен жаттығулар ұсынады.	Coursera: Әлемнің жетекші университеттерімен серіктестік орнатып, онлайн курстар мен сертификаттар ұсынады.	Duolingo: Тіл үйренуге арналған интерактивті мобильді қосымша. Әлем бойынша 97,6 миллионнан астам белсенді қолданушысы бар.
2	Қытай	XuetangX: Цинхуа университеті мен Қытайдың Білім министрлігі бірлесіп құрған МООС платформасы. 2020 жылдың соңында 58,8 миллион пайдаланушысы болды.	Squirrel AI: Жасанды интеллект негізінде оқытуды ұсынатын платформа. Оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген оқу бағдарламаларын ұсынады.	
3	Ресей	Ресей электронды мектебі (РЭШ) Қашықтықтан оқытуды қолдайтын платформа.	Мәскеу электронды мектебі (МЭШ) Мәскеу мектептеріне цифрландыруды енгізуге арналған платформа.	Бірінғай цифрлық білім кеңістігі (ЕДОП) Онлайн оқыту, электронды құжаттар айналымы, платформаларды интеграциялауға арналған инф.
4	Сингапур	Сингапур – цифрландыру саласындағы Азияның көшбасшысы. Елде «Smart Nation» ұлттық бағдарламасы аясында «SLS (Student) онлайн платформа іске қосылған.	«Learning Space» платформасы арқылы оқушылар интерактивті сабақтарға, тесттерге және оқудағы жетістіктеріне қол жеткізе алады.	

5	Еуропа	Edmodo: Оқытушылар мен оқушылар арасындағы байланыс пен ынтымақтастықты қамтамасыз ететін әлеуметтік оқыту платформасы.	FutureLearn: Ұлыбританияның ашық онлайн курстар платформасы. Университеттермен серіктесіп, түрлі курстар ұсынады.	
6	ТМД елдері Өзбекстан	Maktab.uz – қашықтықтан оқытуға арналған платформа. Барлық пәндер бойынша бейнемазмұнды ұсынады.	Uzbekcoders.uz – IT саласында білім алғысы келетіндер үшін тегін онлайн курстарды ұсынатын платформа.	Kitob.uz – жастар арасында оқу мәдениетін дамытуға бағытталған электронды кітапхана. 3608-ден астам кітапты қамтиды.

Кестені талдар болсам, цифрлық платформалар білім саласында оқытуды жаңартып қана қоймай, оны қолжетімді немесе (оқудан, жұмыстан) үздіксіз оқуға мүмкіндік беретінін дәлелдеді. Платформалар тек білім беріп қана қоймай, олар мемлекетке зор мөлшердегі қаражат көздері мен халықаралық бәсекелестікті (білім саласындағы) жасап отыр. Ал бұл дегеніңіз – әлемдік мойындаулар, экономикадағы прогресс және баға жетпес ресурстар.

Дүниежүзілік Банк сарапшыларының 2022 жылғы талдауы бойынша ақпараттық технологиялар дамуы бойынша ТОП-5 елдің көш басында Қытай, АҚШ, Үндістан, Ұлыбритания, Канада елдері тұр. 2022 жылғы негізгі трендке цифрлық білім беру, цифрлық экономика, цифрлық қоғам, цифрлық үкімет, цифрлық трансформация басымдыққа ие болған. Цифрлық трансформация – мемлекеттік қызметтердің цифрландырылуы, жасанды интеллекті енгізу деп қарастырылады [4].

Қорыта келе, цифрлық мемлекет цифрлық технологиялардың дамыту ортасын жасайтын әрі цифрлық тәуелсіздікке басымдық беретін жаһандық мемлекет. Цифрлық білім беру мен адами капиталды дамыту қазіргі уақыттың міндетті тұтқасы болып отыр. Цифрлық трансформация мемлекеттің барлық салаларын қамтып, халықтың өмір сүру сапасын арттырып, халықаралық ынтымақтастыққа және озық мәдениетті қалыптастыруға себепкер болады деп есептеймін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Чеха В.В. Терпугов А.Е., Селиверстова О.И. Цифровизация школы в России: правовые вопросы. - М: «Федеральный центр образовательного законодательства 2022.
2. «Цифрлық Қазақстан мемлекеттік бағдарламасы»
3. BilimLand — Википедия.
4. Герасимова В.Г., Романова Ю.Д. – Цифровое образование. М: Русайнс, 2025.
5. Защитина Е.К. - Предпосылки цифровой трансформации мирового рынка услуг высшего образования//Экономика предпринимательство и право. М:2023.

ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕР – КӘСІБИ ӨСУ ЖӘНЕ БОЛАШАҚТЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫНА МОТИВАЦИЯ

З.И.Акишева,
БҚО, Орал қаласы
Жоғары аграрлық-техникалық колледжінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні оқытушысы, педагог-модератор

Андатпа:

Бұл мақалада мен Венера Бурханқызының тренерлігімен 12.05.-23.05.2025 ж. аралығында өткен екі апталық курсынан алған әсеріммен бөлісемін. Мұнда «SKAFFOLD құралдарын пайдаланып оқу сабақтарын жобалау» білім беру бағдарламасы аясындағы тәжірибе туралы баяндалады. Мақалада Scaffold технологиясы мен Құзыреттілік матрицасы призмасын қолдану арқылы сабақтарды жоспарлаудың тиімділігі, цифрлық құзыреттерді дамытудың маңыздылығы және кәсіби даму мен болашақ сын-қатерлерге мотивацияның негізін қалайтындығы қарастырылады. Сонымен қатар сабақ үлгілері, қолданылатын әдіс-тәсілдер мен оларды сабақ барысында қолдану жолдары ұсынылады.

Түйін сөздер: Scaffold технологиясы, Құзыреттілік матрицасы, цифрлық құзыреттер, сабақ жоспарлау, кәсіби даму, мотивация.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде білім алушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ету маңызды міндет болып табылады. Бұл ретте, білім беру үдерісін ұйымдастырудың инновациялық әдістері мен тәсілдерін қолдану қажеттілігі туындайды. Осы тұрғыдан, «SKAFFOLD құралдарын пайдаланып оқу сабақтарын жобалау» білім беру бағдарламасының маңызы зор. Бұл мақаланың мақсаты – Scaffold технологиясы мен Құзыреттілік матрицасы призмасын қолдана отырып, сабақ жоспарлаудың тиімділігін талдау және цифрлық құзыреттерді дамыту арқылы білім алушыларды кәсіби дамуға және болашақ сын-қатерлерге дайындау мәселелерін қарастыру. Зерттеудің өзектілігі – білім беру үдерісін жаңартуға, білім алушылардың құзыреттіліктерін

дамытуға және олардың кәсіби дамуын қолдауға бағытталған оқыту тәсілдерін жетілдіруге ұмтылу.

Зерттеу әдістемесі:

Бұл мақалада сабақ жоспарлаудың теориялық және практикалық аспектілерін зерттеу үшін әртүрлі әдіс қолданылды. Олардың ішінде:

Әдебиеттерге шолу: Scaffold технологиясы, Құзыреттілік матрицасы, цифрлық құзыреттер және кәсіби даму мәселелері бойынша әдебиеттерге шолу жасалды.

Курс материалдарын талдау: «SKAFFOLD құралдарын пайдаланып оқу сабақтарын жобалау» курсының материалдары, оның ішінде презентациялар, жаттығулар және сабақ үлгілері талданды.

* Тәжірибелік талдау: Курс барысында алынған білімдер мен тәжірибелерді сараптау, сабақтарды жоспарлаудағы тиімді әдістерді анықтау.

Курс барысында алынған негізгі нәтижелер:

Scaffold технологиясын меңгеру: Күрделі тапсырмаларды орындауға білім алушыларды сатылы түрде дайындауға мүмкіндік беретін қолдау құрылымын (Scaffold) құрудың әдістері таңдалды.

Құзыреттілік матрицасын құру: Оқыту нәтижелерін, құзыреттіліктерді және бағалау критерийлерін анықтайтын құрал (Құзыреттілік матрицасы) құру жолдары үйретілді.

Сабақ үлгілерін жасау: Цифрлық құзыреттерді дамытуға бағытталған сабақтардың үлгілері жасалды.

Цифрлық құзыреттерді дамытудың маңыздылығын түсіну: Цифрлық құралдарды кәсіби мақсаттарда қолдану дағдысын дамыту, ақпаратты іздеу, талдау және презентация жасау дағдыларының маңыздылығы анықталды.

Кәсіби даму мен болашақ сын-қатерлерге мотивация алу: Болашақтағы кәсіби сын-қатерлерге дайын болуға және үздіксіз дамуға мотивация алынды.

Талқылау:

Курс барысында алынған нәтижелер білім беру үдерісін жақсартуға және білім алушылардың құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған. Scaffold технологиясы мен Құзыреттілік матрицасы призмасын қолдану арқылы сабақтарды жоспарлау білім алушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді. Бұл әдістер білім алушылардың өздеріне деген сенімін арттырып, жаңа білімді терең меңгеруіне ықпал етеді. Цифрлық құзыреттерді дамыту заманауи әлемде қажетті болып табылады және білім алушыларды болашақтағы кәсіби сын-қатерлерге

дайындайды. Курс нәтижелері басқа зерттеулердің нәтижелерімен сәйкес келеді және оқытудың тиімділігін арттыратын инновациялық әдістерді қолданудың маңыздылығын көрсетеді.

Scaffold технологиясының мәні.

Scaffold технологиясы – күрделі тапсырмаларды орындауға білім алушыларды дайындау үшін қолданылатын қолдау құрылымы. Бұл технология оқытушыға оқушылардың білім деңгейін ескере отырып, тапсырмаларды сатылы түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Яғни, білім алушылар алдымен жеңіл тапсырмаларды орындайды, біртіндеп күрделі мәселелерге көшеді. Бұл олардың өздеріне деген сенімін арттырып, жаңа білімді терең меңгеруіне ықпал етеді.

Құзыреттілік матрицасы призмасы.

Құзыреттілік матрицасы – оқыту нәтижелерін, құзыреттіліктерді және бағалау критерийлерін анықтайтын құрал. Ол сабақ жоспарын құруда негізгі бағыт береді. Құзыреттілік матрицасы призмасы үш өлшемдік құрылымды ұсынады:

1. Білім: Теориялық білімдерді меңгеру.
2. Дағдылар: Іс жүзінде білімді қолдану қабілеті.

3. Құндылықтар: Сабақ барысында қалыптасатын кәсіби және жеке қасиеттер.

Бұл призма арқылы сабақтарды жоспарлау білім алушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді. Осы құзыреттілік матрицасы призмасын қолдану арқылы сабақ жоспарлаудың практикалық аспектілері қарастырылды. Курс барысында қатысушылар:

Scaffold технологиясын қолданудың әдістерімен танысты.

Құзыреттілік матрицасын құру және оны сабақ жоспарына енгізу жолдарын үйренді.

Цифрлық құзыреттерді дамытуға

арналған сабақ үлгілерін жасады.

Сабақ үлгісін жобалау.

Курстың мақсаты – білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған сабақ үлгісін жасау болды. Сабақ жоспары мынадай компоненттерден тұруы мүмкін:

1. Сабақтың тақырыбы: (Мысалы, «Цифрлық құзыреттер – кәсіби даму және болашақ сын-қатерлерге мотивация»)

2. Оқыту мақсаттары:

Цифрлық құзыреттердің маңыздылығын түсіну.

Цифрлық құралдарды кәсіби мақсаттарда қолдану дағдысын дамыту.

Болашақ мансапқа дайындалуға мотивация алу.

3. Құзыреттілік матрицасы:

Білім: Цифрлық құзыреттердің түрлері, цифрлық құралдарды қолдану принциптері.

Дағдылар: Ақпаратты іздеу, талдау, презентация жасау, онлайн коммуникация.

Құндылықтар: Жаңашылдық, ынтымақтастық, жауапкершілік.

4. Scaffold технологиясы:

1-қадам: Тақырыпты таныстыру, цифрлық құзыреттер туралы қысқаша видео көрсету.

2-қадам: Білім алушыларды кіші топтарға бөліп, әр топқа цифрлық құзыреттіліктің бір түріне (мысалы, ақпаратты іздеу) байланысты тапсырма беру. Қажетті ресурстарды (мақалалар, сайттар тізімі) ұсыну.

3-қадам: Топтардың жұмысын бақылау, сұрақтарға жауап беру және қажет болған жағдайда көмек көрсету.

4-қадам: Әр топтың нәтижелерін талдау және презентация жасау.

5-қадам: Сабақты қорытындылау, болашақта цифрлық құзыреттерді дамыту жоспарын құруға кеңес беру.

5. Бағалау: Топтық жұмысты бағалау,

жеке қатысушылардың белсенділігін бағалау, кері байланыс беру.

Цифрлық құзыреттер – кәсіби даму және болашақ сын-қатерлерге мотивация.

Бұл сабақ білім алушыларға заманауи әлемде қажетті цифрлық құзыреттерді дамытуға бағытталған. Сабақ барысында білім алушылар цифрлық құралдарды кәсіби мақсаттарда қолдануды үйренеді, ақпаратты іздеу, талдау және презентация жасау дағдыларын дамытады. Сонымен қатар болашақтағы кәсіби сын-қатерлерге дайын болуға және үздіксіз дамуға мотивация алады.

**Құзыреттілік матрицасы
призмасының маңызы.**

Құзыреттілік матрицасы призмасы – білім алушылардың әртүрлі құзыреттіліктерін, соның ішінде:

Академиялық құзыреттіліктер: пән бойынша білім, зерттеу, талдау қабілеті.

Әлеуметтік-эмоционалдық құзыреттіліктер: қарым-қатынас, ынтымақтастық, эмпатия.

Цифрлық құзыреттіліктер: цифрлық құралдарды қолдану, ақпаратты іздеу және талдау.

Кәсіби құзыреттіліктер: мәселелерді шешу, жобалау, ұйымдастыру қабілеті.

Бұл призма сабақты жоспарлауда білім алушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге көмектеседі.

Венера Бурханқызының курсы өте қызықты және пайдалы болды. Тренер бізге сабақтарды жоспарлаудың тиімді тәсілдерін көрсетіп қана қоймай, оларды іс жүзінде қолдануға да мүмкіндік берді. Курс барысында мынадай тақырыптарды қарастырдық:

Оқыту мақсаттарын анықтау: Сабақтың соңында білім алушылар нені біліп, қандай қабілеттерге ие болуы керек екенін нақтылау.

Сабақтың құрылымын жоспарлау:

Scaffolding технологиясын қолдана отырып, тапсырмаларды сатылы түрде құру.

Құзыреттілік матрицасын қолдану:

Әрбір тапсырманың қандай құзыреттіліктерді дамытуға бағытталғанын анықтау.

* Цифрлық құралдарды интеграциялау: Сабақтарда интерактивті тақта, онлайн платформалар, презентациялар сияқты цифрлық құралдарды қолдану.

*Бағалау әдістерін таңдау: Білім алушылардың жетістіктерін бағалаудың әртүрлі тәсілін, соның ішінде бақылау, тесттер, жобалар және портфолиолау.

Сабақта қолдануға болатын әдіс-тәсілдер мен тапсырмалар.

Курс барысында сабақта қолдануға болатын көптеген әдіс-тәсілдер мен тапсырмалар ұсынды. Міне, солардың кейбірі:

1.Миға шабуыл (Brainstorming): Тақырып бойынша білім алушылардың пікірлерін жинау.

Мысал: Жаңатақырыпқа кірісперетінде «Цифрлық технологиялардың қазіргі заманғы өмірге әсері» тақырыбында миға шабуыл ұйымдастыру.

2.Жұптық жұмыс және топтық талқылаулар: Білім алушылардың қарым-қатынас және ынтымақтастық дағдыларын дамыту.

Мысал: «Қазіргі заманғы цифрлық технологиялардың артықшылықтары мен кемшіліктері» тақырыбында жұптық жұмыс немесе топтық талқылау ұйымдастыру.

3.Жобалық жұмыс: Білім алушылардың мәселелерді шешу және кәсіби дағдыларын дамыту.

Мысал: «Цифрлық медианың жасөспірімдердің психикалық денсаулығына әсері» тақырыбында жоба жасау.

4.Презентациялар мен дебаттар: Білім алушылардың сөйлеу және талдау қабілеттерін дамыту.

Мысал: «Жасанды интеллект адамзатқа пайдалы ма, әлде зиян ба?» тақырыбында дебат ұйымдастыру.

5.Цифрлық құралдарды қолдану: Интерактивті тақталар, онлайн платформалар, квиздер және т.б.

Мысал: Kahoot платформасында сабаққа қатысты викторина ұйымдастыру.

Қорытынды

Венера Бурханқызының SKAFFOLD құралдарын пайдаланып оқу сабақтарын жобалау» білім беру бағдарламасы тақырыбындағы курсы бізге сабақтарды жоспарлаудың инновациялық әдістерін үйретті және инновациялық әдістерді меңгеруге мүмкіндік берді. Scaffolding технологиясы мен Құзыреттілік матрицасы призмасын қолдану білім алушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін тиімді оқыту ортасын құруға көмектеседі. Бұл курс бізге цифрлық құзыреттердің маңыздылығын түсіндіріп, кәсіби даму мен болашақ сын-қатерлерге дайын болуға мотивация берді, білім беру саласындағы мамандар үшін құнды тәжірибе болды. Бұл білімдерді жұмыста қолдану және оқушылардың табысты болуына үлес қосу жоспарлануда.

Зерттеуді қаржыландыру: Жоба қаржыландырылмаған.

STEM-БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІНІҢ
ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

А.Е.Кажиақпарова,
БҚО, Казталов ауданы
Ғ.Молдашев атындағы ЖОББМ
химия пәні мұғалімі, педагог-сарапшы

Андатпа:

Бұл мақалада STEM-білім берудің мәні мен маңызы қарастырылып, жаратылыстану пәндері (биология, география, химия) негізінде интеграциялау арқылы оқушылардың білім сапасын арттыру және кәсіби бағдарын айқындаудың жолдары талданады. Мақалада кіріктірілген сабақтардың тиімділігі, жобалық-зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың әдістері, практикалық мысалдар келтірілген. Автор оқытуда қолданылған әдістердің нәтижелерін саралап, STEM тәсілінің оқушыны шығармашыл тұлға ретінде қалыптастыруға ықпал ететінін көрсетеді.

Түйін сөздер: STEM-білім беру, интеграция, жаратылыстану, кәсіби бағдар, зерттеу жұмысы, құзыреттілік.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқушылардың алған білімін өмірде қолдана білуіне, практикалық дағдыларын дамытуға, болашақ мамандығын дұрыс таңдауына жағдай жасау. Бұл тұрғыда STEM-білім беру (Science – ғылым, Technology – технология, Engineering – инженерия, Mathematics – математика) әдіснамасы әлемдік деңгейде кеңінен қолданыста буда. STEM тәсілі оқушыларды тек дайын білім алушы ғана емес, оны ізденуші, зерттеуші, жобалаушы, құрастырушы ретінде қалыптастыруға бағытталған.

Жаратылыстану пәндерінің ішінде биология, география және химия – интеграциялауға барынша қолайлы пәндер болып табылады. Бұл пәндер арасындағы кіріктіру оқушыларға экологиялық, технологиялық, әлеуметтік мәселелерді кешенді түрде қарастыруға

мүмкіндік береді.

STEM-білім беру – интеграцияланған оқытудың жаңа деңгейі. Оның басты ерекшелігі – теорияны практикамен ұштастыру, пәнаралық байланыс орнату, шығармашылық-ізденіс әрекетін дамыту.

Жаратылыстану пәндерінің интеграциясы мынадай бағыттарда жүзеге асады:

- Биология + химия – адам ағзасының физиологиялық процестерін түсіну, фармацевтика, биотехнология, тағам өндірісі.

- География + биология – табиғи ресурстарды пайдалану, экология, агрономия, туризм.

- География + химия – пайдалы қазбаларды барлау, мұнай-газ саласы, геохимия.

- Биология + география + химия – қоршаған ортаны қорғау, климаттық

өзгерістерді зерттеу, су ресурстарын басқару.

STEM тәсілінде осындай интеграция тек оқушының білімін арттырып қана қоймай, оны болашақ мамандығына бағдарлауға ықпал етеді.

Нәтижелер

Зерттеу нәтижесінде келесі тұжырымдар алынды:

1. Жаратылыстану пәндерінің интеграциясы оқушылардың пәнаралық ойлауын дамытады. Мысалы, су экожүйесін зерттеу кезінде оқушылар биологиядан – тірі ағзаларды, химиядан – су құрамын, географиядан – су көздерінің орналасуын қатар қарастырды.

2. STEM негізіндегі жобалар оқушылардың шығармашылық және инженерлік қабілеттерін дамытады. Мысалы:

«Aqua Clean» жобасы (суды сүзу құрылғысын жасау);

«Жасыл энергия» жобасы (күн және жел энергиясын қолдану мүмкіндіктерін зерттеу).

3. Интеграциялық зертханалық жұмыстар оқушылардың зерттеу дағдыларын қалыптастырады. Мысалы:

Топырақтың құнарлылығын анықтау тәжірибесі;

Қала ауасындағы көмірқышқыл газының мөлшерін өлшеу.

4. STEM тәсілімен ұйымдастырылған сабақтар оқушылардың кәсіби бағдарын күшейтеді. Сауалнама нәтижесінде оқушылардың 62%-ы болашақта медицина, экология, мұнай-газ, ауыл шаруашылығы салаларына қызығушылық білдірген.

Алынған нәтижелерді халықаралық тәжірибемен салыстыра отырып, STEM тәсілі Қазақстан жағдайында да тиімді екені анықталды. Мәселен, АҚШ пен Кореяда STEM-білім беру

еңбек нарығына қажетті инженерлік-техникалық мамандарды даярлауда негізгі бағыт болса, Қазақстанда оқушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын арттыруға және функционалдық құзыреттілігін дамытуға ықпал етуде.

STEM тәсілі интеграцияланған сабақтарды ұйымдастыруда дәстүрлі әдістемеден мына артықшылықтарымен ерекшеленеді:

- Оқушылар дайын ақпарат алушы емес, ізденуші және құрастырушы болады;
- Пәнаралық байланыс арқылы білімнің практикалық мәні артады;
- Оқушының зерттеу және жобалау тәжірибесі молаяды;
- Кәсіби бағдар нақты мысалдар арқылы айқындалады.

Сурет 1 – «Aqua Clean» жобасы: Arduino арқылы басқарылатын су сүзгілеу құрылғысының макеті

Қорытындылай келе, STEM-білім беру негізінде жаратылыстану пәндерінің интеграциясы оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін арттыруға, функционалдық сауаттылығын дамытуға және кәсіби бағдарын айқындауға мүмкіндік береді.

- Біріншіден, биология, география, химия пәндерінің кіріктірілуі оқушының қоршаған ортаны ғылыми тұрғыда түсінуін қамтамасыз етеді. Екіншіден,

практикалық және жобалық жұмыстар арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен зерттеу дағдылары қалыптасады.

- Үшіншіден, STEM тәсілі еңбек нарығында сұранысқа ие кұзыреттіліктерді дамытуға ықпал етеді.

Демек, STEM негізінде жаратылыстану пәндерін интеграциялау – заманауи мектептің басты басымдығы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Bybee R.W. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. – Arlington, Virginia: NSTA Press, 2013.
2. Қараев Ж.Ә., Жолдасбекова С.А. Интеграциялық оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2018.
3. Қазақстан Республикасының орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2021.
4. Савенков А.И. Исследовательское обучение в школе: теория и практика. – Москва: Просвещение, 2017.
5. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан-2050 стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. – Астана, 2012.
6. Freeman, B., Marginson, S. & Tytler, R. The Age of STEM: Educational Policy and Practice Across the World in Science, Technology, Engineering and Mathematics. – Routledge, 2015.

КИБЕРҚАУІПТЕН ЖЕКЕ ДЕРЕКТЕРІМІЗДІ ҚОРҒАЙ АЛЫП ЖҮРМІЗ БЕ?

Г.С.Сисенова,
БҚО, Бөрлі ауданы
Ақсай қаласының №4 ЖОББМ
директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары,
информатика пәні мұғалімі

Аңдатпа:

Бұл мақалада қазіргі цифрлық дәуірдің маңызды мәселесі — киберқауіптер мен жеке деректердің қауіпсіздігі жан-жақты қарастырылады. Автор интернет қолданушылар, әсіресе балалар мен жасөспірімдер күнделікті өмірде жиі кездесетін қауіп түрлерін – хакерлік шабуылдар, фишинг, вирустар, жалған аккаунттар арқылы болатын алаяқтықтар жайлы нақты мысалдармен түсіндіреді.

Мақала жеке деректердің (аты-жөні, телефон нөмірі, мекенжай, құпиясөз, фото, видео және т.б.) неге маңызды екенін және оларды рұқсатсыз пайдаланудың қандай салдарға әкелуі мүмкін екенін ашып көрсетеді. Оқырманға жеке ақпаратты қорғаудың 7 тиімді әрі түсінікті жолы ұсынылады. Бұл кеңестер кез келген жастағы оқырманға, әсіресе мектеп оқушылары мен ата-аналарға пайдалы болмақ.

Бүгінде интернетті қолданбайтын адамды табу қиын. Біз күнде телефон немесе компьютер арқылы сабақ оқимыз, достарымызбен сөйлесеміз, ойын ойнаймыз, видеолар көреміз. Бірақ осының бәрі біз үшін ыңғайлы болғанымен, кейбір қауіптерді де бірге ала келеді. Бұл – киберқауіп деп аталады.

Киберқауіп дегеніміз не?

Киберқауіп – интернет пен құрылғылар арқылы болатын қауіп-қатер. Киберқауіп – бұл интернет желісінде немесе цифрлық құрылғыларда орын алатын зиянды әрекеттер. Бұған хакерлік шабуылдар, фишинг (жалған сайттар арқылы мәлімет ұрлау), вирустар және түрлі зиянды бағдарламалар жатады. Көп жағдайда мұндай әрекеттердің басты мақсаты – адамның жеке деректерін қолға түсіру. Мысалы:

•Бейтаныс адам әлеуметтік желі арқылы сіз туралы ақпарат жинап алуы мүмкін;

•Вирус телефонға түсіп, жеке суреттеріңіз немесе құжаттарыңыз жоғалуы мүмкін;

•Біреу сіздің атыңыздан аккаунт ашып, жалған мәлімет таратуы мүмкін.

Жеке деректер деген не?

Жеке деректер дегеніміз – сіз туралы маңызды ақпараттар. Мысалы:

•Аты-жөніңіз

•Жасыңыз

•Телефон нөміріңіз

•Үй мекенжайыңыз

•Сынып немесе мектеп туралы ақпарат

•Суреттеріңіз, видеоларыңыз

•Құпиясөздер мен логиндер

Осы ақпараттарды біреу рұқсатсыз алса, сізге зиян келтіруі мүмкін.

Сондықтан оларды қорғау өте маңызды!

Жеке деректерді қорғаудың 7 қарапайым жолы

1. Құпиясөзіңізді құпия ұстаңыз

Құпиясөзіңізде әріптер, сандар және таңбалар болсын (мысалы, Sanzhar2009!).

Оны ешкімге – тіпті жақын достарыңызға да айтпаңыз.

2. Әлеуметтік желіде сақ болыңыз

Суреттерді, мекенжайды, мектепті көпшілікке жарияламаңыз.

Бейтаныс адамдардың достық сұранысын қабылдамаңыз.

3. Бейтаныс сілтемелерге баспаңыз

«Сен ұттың!», «Мында бас!» деген хабарламалар алдауы мүмкін.

Олар вирустарды таратып, құрылғыңызды бұзуы мүмкін.

4. Қос факторлы растауды (2FA) қосыңыз

Бұл – аккаунтқа тек құпиясөзбен емес, SMS немесе қосымша растаумен кіру.

Бұл сіздің аккаунтыңызды екі есе қауіпсіз етеді.

5. Wi-Fi-ға қосылғанда сақ болыңыз

Қоғамдық Wi-Fi (кафе, мектеп, көше) қауіпсіз болмауы мүмкін.

Маңызды сайттарға (банк, пошта) мұндай желілерден кірмеңіз.

6. Антивирустық бағдарлама қолданыңыз

Ол сіздің құрылғыңызды вирустардан қорғайды.

Көптеген тегін антивирустар бар – ата-анаңызбен бірге орнатуға болады.

7. Ата-анаңызбен кеңесіңіз

Күмәнді жағдай болса, өзіңіз шешуге тырыспаңыз.

Үлкендермен немесе мұғаліммен бөлісіңіз – олар көмектеседі.

Жеке деректеріміз қандай қауіпте?

Бүгінде біз банк картасының деректерін, жеке куәліктің нөмірін, мекенжайымызды, тіпті орналасқан

жерімізді онлайн түрде бөлісеміз. Бұл ақпараттар дұрыс қорғалмаса, киберқылмыскерлердің қолына түсуі мүмкін. Мұндай жағдайда:

- Банк шотыңыз бұзылуы;
- Жалған атпен несие алынуы;
- Әлеуметтік желідегі

парақшаларыңыз бұзылуы мүмкін.

Қарапайым қолданушы не істей алады?

Жеке деректерімізді қорғау үшін келесі қарапайым, бірақ маңызды ережелерді сақтау қажет:

1. Күрделі құпиясөз қолданыңыз. Өртүрлі сайттарда бірдей құпиясөз қолданбаңыз.

2. Қос факторлы аутентификацияны (2FA) қосыңыз. Бұл сіздің аккаунтыңызға қосымша қорғаныс береді.

3. Антивирустық бағдарламаларды пайдаланыңыз. Уақытылы жаңартып отыру да маңызды.

4. Күмәнді сілтемелерге өтпеңіз. Электрондық хаттар немесе хабарламалар арқылы келген сілтемелерге абай болыңыз.

5. Жеке ақпаратты көпшілікпен бөліспеңіз. Әлеуметтік желілерде мекенжай, телефон нөмірі сияқты деректерді жарияламаңыз.

Тек жеке адамдар емес, ұйымдар мен мемлекет те ақпарат қауіпсіздігін қамтамасыз етуге міндетті. Қазақстанда ақпараттық қауіпсіздік мәселесі күн тәртібінде тұр. Заңнамалық тұрғыда да жеке деректерді қорғау бойынша түрлі ережелер енгізілген, бірақ олардың дұрыс орындалуы – бәріміздің ортақ жауапкершілігіміз.

Интернет – білім мен достықтың кең әлемі. Бірақ оны дұрыс әрі қауіпсіз пайдалану – әр оқушының міндеті. Жеке деректеріміз – өзімізге ғана тиесілі, сондықтан оларды өзгелерден қорғауымыз керек. Қарапайым ережелерді сақтасақ,

киберқауіптен қорықпай-ақ, интернетті тиімді пайдалана аламыз.

Есіңізде болсын: Ақпаратты сақтай білу – өзіңізді қорғай білу!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Жеке деректер және оларды қорғау туралы» Заңы — adilet.zan.kz
2. ҚР Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі. Ақпараттық қауіпсіздік туралы материалдар — www.gov.kz
3. KZ-CERT Компьютерлік инциденттерге әрекет ету қызметі. Киберқауіпсіздік бойынша кеңестер — www.cert.gov.kz
4. UNICEF Қазақстан. Балаларға арналған интернеттегі қауіпсіздік жөніндегі нұсқаулықтар — www.unicef.org/kazakhstan
5. Kaspersky Lab ресми сайты. Киберқауіптер және вирустар туралы ақпарат — www.kaspersky.kz
6. Norton LifeLock. Құпиясөз қауіпсіздігі және 2FA туралы кеңестер — www.norton.com
7. StopPhish.kz – Қазақстандағы фишингке қарсы ақпараттық портал
8. ҚР БҒМ Мектеп оқушыларына арналған цифрлық қауіпсіздік бойынша әдістемелік құралдары

«АҚ ЖАЙЫҚ ӨЛКЕСІНІҢ АҚЫНДАРЫ» ТАҚЫРЫБЫНДАҒЫ АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Д.А.Сұлтанғалиева,
БҚО, Орал қаласы
№43 ЖОББМ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Аңдатпа:

Бұл жұмыста «Ақ Жайық өлкесінің ақындары» тақырыбында әзірленген авторлық бағдарламаның оқу үдерісіндегі тиімділігі қарастырылады. Бағдарлама аймақтық әдебиетті оқыту арқылы оқушылардың туған өлкеге деген сүйіспеншілігін арттыру, ақын-жазушылардың шығармаларын терең меңгерту, көркем шығарманы талдау дағдыларын қалыптастыру мақсатында құрылған. Авторлық бағдарламада Ақ Жайық өңірінен шыққан танымал ақындардың өмірі мен шығармашылығы кеңінен қамтылып, ұлттық құндылықтарды насихаттау жолдары ұсынылған. Жұмыста бағдарламаның құрылымы, қолдану әдістері және білім алушылардың оқу жетістіктеріне әсері талданады. Қорытындысында бұл бағдарламаның оқушылардың әдеби сауаттылығын арттыруда, шығармашылық қабілеттерін дамытуда және өлкетану бағытындағы білімдерін тереңдетуде тиімді құрал екені дәлелденеді.

Түйінді сөздер: *Ақ Жайық өлкесі, ақын-жазушылар, өлең-жырлар, шығармашылық қабілет, асыл сөз, диалог, сұхбат, әңгімелесу, пікір алмасу, ақындық тәрбие мектебі, өнерді бағалау, мектеп мұражайы.*

Аталмыш бағдарлама мектеп оқушыларын Орал өңірінің дамуына үлес қосқан өлкеге танымал ақын-жазушылардың өмірбаяны мен еңбегін таныстыруға арналады.

Бағдарламада оқушылар мектеп оқулығына енбеген, бірақ туған өлкенің өркендеуіне, заман көшіне сай жанданып дамуына еңбек еткен ақын-жазушылардың шығармаларынан хабардар болады. Жұмыс оқушылардың сөздік қорын молайтуға, өз ойын жүйелі жеткізе білуге, көркем шығармаларды мәнерлеп нақышына келтіре оқуға, білім көкжиегін кеңейтуге ықпалын тигізеді.

Бағдарламаны жазудағы мақсатымыз – туған өлкесін жырлаған жазба ақындар мен айтыс ақындарының шығармашылығын тереңірек таныстыру. Осы мақсатты жүзеге асыруда бағдарламаның маңызы зор. «Туған жердей ел болмас» дегендей, өз туған жеріне деген ұлы сүйіспеншілігін жырларына арқау еткен шығармашыл тұлғалардың Ақ Жайық өлкесіне арналған туындылары, осы өлкенің тарихи тұлғаларына арнап жазылған жырлары таңдап алынды. Яғни, бағдарламаға енгізілген шығармалар арқылы жасөспірімдердің бойына белсенді азаматтық ұстаным дағдыларын

қалыптастырып, елін, жерін сүйеге деген ұлтжандылық, отансүйгішілік сезімге тәрбиелеуді көздейді.

Бағдарлама үш бөлімнен тұрады.

Бірінші бөлім «Ақ Жайық - атамекенім» деп аталады. Бұл бөлімде оқушылар өлкеге танымал ақындармен танысады және елімізге танымал Қазақстанның халық жазушысы Қ.Мырза Әлі мен Ж.Молдағалиевтің ескерткіштеріне гүл шоқтарын қою және Орал қаласында орналасқан Қ.Мырза Әлі атындағы мәдениет пен өнер орталығына саяхат жасау жоспарланған.

Екінші бөлім «Ақ Жайық – ақындар елі» деген атаумен жазба ақындар шығармашылығына арналды. Онда Батыс Қазақстан өлкесінен шыққан Қ.Мырза Әлі, Ж.Молдағалиев, А.Бақтыгерееваның жырларынан бастап, жергілікті ақындардың шығармалары енгізілді.

Үшінші бөлімде «Айтыс – ақындық тәрбие мектебі» деген атаумен айтыс ақындарының шығармашығы топтастырылды. Жалпы Батыс Қазақстан өңірі айтыс ақындарына кенде емес. Бұл бөлімге енгізілген айтыс ақындары Республика көлемінде айтысқа қатысқан, қазақ халқына уытты тілі, астарлы әзілімен танымал өлкеміздің тыныс-тіршілігін жыр еткен, билікке халықтың үнін жеткізе білген майталмандарының шығармашылығы ұсынылды.

Төртінші бөлім «Ұрпаққа мирас жырлары...» деп аталады. Соңғы бөлімінде алдыңғы үш бөлім бойынша жинақталған материалдарды ресімдеу, оларға презентация жасау және мектеп мұражайының өлкетану бөліміне тапсыру жоспарланған.

Бағдарламаның тиімділігі: оқушылардың туған өлкесі жайлы білім көкжиегі кеңейеді және дамиды. Білім беру барысында оқушылардың танымдық

қызығушылықтарын тереңдету бағытында мұғалім ізденіс жұмыстарын жүргізеді. Жергілікті ақындардың өмірбаянымен, шығармаларымен танысады, өлең-жырларының туу тарихын зерттейді. Бұл ізденіс жұмыстары білім алушының бойында практикалық және интеллектуалдық дағды мен шеберлікті қалыптастырып, тұлға ретінде дамиды. Тағы бір тиімділігі балалардың болашақ мамандықты саналы түрде таңдауға септігін тигізеді. Ұстаздың бүгінгі таңдағы негізгі мақсаттарының бірі жеке тұлғаны қалыптастыруда баланың бойында ізденушілік - зерттеушілік қасиеттерін, экспедициялық жұмыс дағдыларын қалыптастыру. Осы бағытта әр түрлі тәсілдермен оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытатын өлкетану жұмысындағы кешенділікті сақтауды жүзеге асырады. Ұстаз жалпы оқу біліктілігі мен дағдыны, байқағыштықты, жан-жақты ойлауды, еркін қиялдауды, әр түрлі ғылымға деген сүйіспеншілікті, білімдарлықты меңгертуде білім алушылардың поэзияны түсініп оқуға, сөз өнерінің қадір-қасиетін ұғынуға, сөзбен өрнек салған ақын өнерін бағалауға, өлеңді талдауға үйретіп, ақындық өнер арқылы оқушының мәдени деңгейін көтеруге арналған жұмыстар жүргізеді. Сонымен қатар, жергілікті ақын-жазушылармен кездесу ұйымдастыру арқылы шығармашылыққа бейім, өлең жазатын, өнерге қабілетті оқушылардың талантын ашуға, ақындық, жазушылық қабілеттерінің оянуына ықпал етеді. Сабақ барысында мұғалім диалог, сұхбат, әңгімелесу, пікір алмасу тәсілдерін тиімді қолданып, балалардың үлкен-кішімен қарым-қатынас дағдыларына икемделуіне, өз бетімен өмір сүруге және болашақтағы мамандығына психологиялық тұрғыдан

дайын болуға, ақын шығармалары арқылы өн бойына моральдық-өнегелілік қасиеттерді жинақтайды.

«Әдебиет – сөз өнері» десек, Ахмет Байтұрсынұлы баға бергендей, бабадан жеткен «асыл сөз» бен ұлтымыздың жауһары ақындық өнер арқылы ұрпақ тәрбиесіне үлес қосуда авторлық жұмыстың білімділік, тәрбиелік мақсаты жоғары.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КЕЗДЕСЕТІН ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Г.Ж.Дуйсенғалиева,
БҚО, Казталов ауданы
Қарасу ЖОББМ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
педагог-сарапшы,

Андатпа:

Мақалада қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда кездесетін өзекті мәселелер мен оларды шешудің тиімді жолдары қарастырылады. Ұлттық болмыс пен тілдік мұраны сақтай отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Автор жаңартылған білім мазмұны, оқыту әдістемесі мен бағалау жүйесі арасындағы өзара байланысты талдай келе, пән мұғалімдерінің кәсіби қиындықтары мен тәжірибелік қажеттіліктеріне назар аударады. Зерттеу нәтижесінде білім сапасын жетілдіруге бағытталған нақты ұсыныстар мен әдістемелік тұжырымдар ұсынылады.

Түйін сөздер: Қазақ тілі, әдебиет, білім беру, оқыту әдістемесі, жаңартылған мазмұн, өзекті мәселелер, тілдік құзырет.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні – ұлттық сананы қалыптастырудың, рухани құндылықтарды ұлықтаудың, елдік болмысты ұрпақ санасына сіңірудің негізгі арнасы болып табылады. Бұл пән оқушының дүниетанымын кеңейтіп, көркем сөзді тануға, әдеби мұраға құрметпен қарауға, ана тілінің байлығын терең меңгеруге баулиды. Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде болып жатқан өзгерістер мен жаңартылған оқу бағдарламалары аясында қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың мазмұны мен мақсаты да жаңа талаптарға сай бейімделуде. Дегенмен, осы үдерісте пәнді тиімді оқытуға кедергі келтіретін бірқатар өзекті мәселе туындап отыр. Атап айтқанда, оқу жүктемесінің шектен тыс қысқаруы, әдеби мәтіндерді қабылдау мен талдауға жеткілікті уақыт бөлінбеуі, оқушының

жас ерекшелігіне сай келмейтін оқу мазмұнының ұсынылуы сынды жайттар пән мұғалімдерінің тәжірибесінде жиі кездеседі. Сонымен қатар пән бойынша бағалау жүйесінің күрделілігі мен оқушының шығармашылық қабілетін ескермеуі де оқыту сапасына кері әсерін тигізуде. Мұның барлығы қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мәртебесіне, мазмұндық құрылымына және әдістемелік жүйесіне қайта көз жүгіртіп, оны заман талабына сай жаңғыртуды қажет етеді. Осыған байланысты зерттеудің негізгі мақсаты – қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудағы өзекті мәселелерді саралап, оларды шешудің ғылыми-әдістемелік жолдарын ұсыну. Бұл мақалада пән мазмұны мен оқыту тәсілдеріндегі кемшіліктер мен қайшылықтар талдана отырып, білім алушылардың тілдік құзыретін дамытуға

бағытталған тиімді әдістер мен нақты ұсыныстар сөз болады. Зерттеу міндеттері – пәннің қазіргі жағдайын сипаттау, негізгі проблемаларды анықтау, оларды шешуге бағытталған тәжірибелік және теориялық негіздегі әдістемелік шешімдерді ұсыну. Тақырыптың өзектілігі – ұлттық құндылықтарды сақтау мен ұрпаққа сапалы білім беру жолында қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің алар орны мен маңызын нақтылауда, сондай-ақ педагогтердің кәсіби ізденісін қолдап, пәнді оқыту тиімділігін арттыруға бағытталған ұсыныстарды ғылыми негізде айқындауда жатыр.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің білім беру жүйесіндегі рөлі

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні – білім беру жүйесінің ең маңызды әрі күрделі салаларының бірі. Ол оқушыларды өз халқының тілдік және әдеби мұраларымен таныстыру арқылы ұлттық құндылықтарды сақтап, жас ұрпақтың санасына терең сіңіруге бағытталған. Тіл – бұл мәдениеттің негізі, ал әдебиет – тілдің ең көркем әрі бай мүмкіндіктерін аша алатын сала. Осы себепті қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің рөлі ерекше. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні оқушыларды тек тілдік дағдыларға ғана үйретіп қоймай, сонымен бірге олардың дүниетанымын кеңейтіп, ойлау қабілетін дамытады. Бұл пәнде әр оқушының жеке тұлғалық дамуына да зор көңіл бөлінеді. Қазақ тілін оқыту арқылы баланың тілдік санасы қалыптасып, сөздік қоры молаяды, сөйлеу мәдениеті жоғарылайды. Әдебиет арқылы оқушының әдеби көзқарасы, шығармашылық қабілеті қалыптасып, өз ұлтының тарихы мен мәдениетін терең түсінуге мүмкіндік алады. Сонымен қатар қазақ әдебиеті – ұлттық менталитеттің, дүниетанымның айнасы. Әдеби шығармаларды оқыту арқылы оқушылар

өз халқына деген құрмет сезімін, ұлттық ерекшеліктерін түсініп, оны бағалауға үйренеді. Әдеби шығармалар, поэзия, проза, драматургия арқылы оқушылардың эмоциялық және эстетикалық дамуы да жүзеге асады. Әдебиет мұғалімі шығармаларды талдау, оларды түсіну және бағалау арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын қалыптастырады. Бұл – қазіргі қоғамда аса маңызды дағды, өйткені ақпараттық технологиялар мен жаһандану кезеңінде тек пәндік білім ғана емес, сындарлы ойлау мен өзіндік пікір қалыптастыру да маңызды. Тіл мен әдебиетті оқыту барысында оқушылардың жеке шығармашылық қабілеттері, талдау дағдылары дамып, олар тек білім алушы емес, ойшыл, сарапшы, шығармашыл тұлға ретінде қалыптасады. Тіл мен әдебиетке деген осындай терең құрмет пен түсінік тек оқушының өзіне ғана емес, тұтас қоғамға пайдалы, өйткені жоғары білімі бар, ой-санасы дамыған ұрпақ қоғамды ілгері дамыта алады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні ұлттық сәйкестікті сақтаудың маңызды құралы болып табылады, бұл пән оқушының жеке тұлғалық дамуына, білімін толықтыруға бағытталған. Сондықтан да оның білім беру жүйесіндегі рөлі зор. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту арқылы жас ұрпақты тек білімді азамат қана емес, мәдениетті, ұлттық құндылықтарды қадірлей білетін, өз тарихын бағалайтын тұлға етіп тәрбиелеу маңызды. Бұл пән еліміздің болашағы үшін аса қажет, себебі ол оқушылардың санасын тәрбиелей отырып, қоғамның өркендеуіне үлкен ықпал етеді.

Оқытудағы өзекті мәселелер мен себептері

Қазіргі таңда қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда бірнеше өзекті мәселелер туындап отыр. Біріншіден,

оқу бағдарламаларының мазмұны тым ауқымды әрі қиын болып келеді, бұл оқушыларға үлкен жүктеме түсіреді. Осыған байланысты көп жағдайда пән бойынша қажетті білімді толық меңгеру мүмкіндігі болмай қалады. Мәселен, қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдері мен шығармаларын терең талдап оқытуға уақыт тапшылығы байқалады. Оқушылар тек мәтінді теориялық түрде оқып қана қоймай, шығармашылық тұрғыдан қарастыруы, талдау жасауы, өзінің жеке пікірін білдіруі керек. Бұл дағдыны қалыптастыруға қажетті уақыттың жетіспеушілігі проблемасын туындатады. Әдеби шығармаларды талдауға тек беттік деңгейде қарау оқушылардың шығармашылық ойлауын тежейді, олар толыққанды талдау жасауға мүмкіндік алмайды. Екіншіден, оқушылардың әдеби шығармаларды қабылдауы мен оларды түсіну деңгейі де мәселе туғызады. Әдебиеттің көпқабатты, символикалық, әрі терең мағыналы болуы оқушылар үшін қиындық тудырады, әсіресе, егер олар осы шығармаларды оқып түсінуге қажетті әдеби теориялық білімге ие болмаса. Мұғалімдер бұл мәселеге ерекше назар аударып, оқушылардың әдебиетке деген қызығушылығын ояту үшін әртүрлі әдіс-тәсілді қолдану керек. Бірақ кейде бұл әдістердің жетіспеушілігі байқалады. Бұған қоса, оқу құралдары мен әдебиеттің сапасы мен қолжетімділігі де өзекті мәселе болып тұр. Қазіргі заман талабына сай электронды оқулықтар, мультимедиялық құралдар мен ресурстар оқу процесін қызықты әрі тиімді ете алады, бірақ барлық мектептерде мұндай құралдардың жетіспеушілігі байқалады. Бұл жағдайда оқушылар көбінесе дәстүрлі әдістермен шектеліп, ақпараттың тек қағаз түрінде берілуіне мәжбүр болады. Үшіншіден, қазіргі мектептерде оқушылар санының

көп болуы да мәселені қиындатады. Мұғалімдер әр оқушының жеке жұмыс жасауына және оның білімін тереңдетуге жеткілікті назар аудара алмайды. Әсіресе, ауылдық жерлердегі мектептерде білім беру деңгейі төмен болуы мүмкін, бұл оқушылардың тілді меңгеру деңгейіне теріс әсерін тигізеді. Сонымен қатар қазақ тілін үйрету барысында оқушылардың тілге деген қызығушылығы төмендеуі, әсіресе, қала мектептерінде орын алатын жағдай. Бұл оқушылардың қазақ тілін тек пән ретінде қарастыруына, оны міндетті түрде өту қажет сабақ ретінде қабылдауына әкеліп соғады. Оқушылардың жеке көзқарастарын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған сабақтар аз өткізіледі, мұғалімдер көбінесе дәстүрлі әдістерді қолдануға мәжбүр. Бұл да өз кезегінде қазақ тілі мен әдебиетін оқыту сапасына кері әсерін тигізеді. Оқыту әдістері мен тәсілдері тұрғысынан да жетіспеушіліктер бар, яғни оқытуда жаңа ақпараттық технологиялардың тиімді қолданылмауы, оқушыларды қызықтыруға арналған құралдардың жетіспеуі, шығармашылық тапсырмалардың аз болуы оқушылардың білім алу мотивациясына теріс әсер етеді.

Мәселелерді шешу жолдары мен әдістемелік ұсыныстар

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудың тиімділігін арттыру үшін бірнеше маңызды әдістемелік ұсыныстарды жүзеге асыру қажет. Біріншіден, оқу бағдарламаларын жаңартып, оның мазмұнын оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай үйлестіріп, қиындық деңгейін төмендету қажет. Әдеби шығармаларды терең талдап оқыту үшін уақытты тиімді пайдалану, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тапсырмаларды көптеп енгізу өте маңызды. Мысалы, оқушыларға шығарманы оқып, өз пікірін айтуға,

оны қазіргі заманмен байланыстыруға мүмкіндік беру керек. Бұл дағды оқушының сыни ойлауын дамытуға, шығармашылық қабілетін арттыруға ықпал етеді. Екіншіден, қазіргі заманауи оқу құралдарын, электрондық оқулықтарды және мультимедиялық ресурстарды кеңінен пайдалану қажет. Бұл құралдар сабақтың қызықты әрі интерактивті өтуіне көмектеседі, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар мұғалімдерге арналған арнайы әдістемелік кешендер мен оқыту ресурстарын жаңартып, оларды заманауи педагогикалық технологияларға сай бейімдеу керек. Бұл мұғалімдерге оқу процесін тиімді ұйымдастыруға және оқушыларға сапалы білім беруге мүмкіндік береді. Үшіншіден, мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруды қолға алу маңызды. Педагогикалық оқулар, тренингтер мен курстар арқылы мұғалімдерді жаңартылған білім беру мазмұнына үйретіп, жаңа әдістемелер мен технологияларды енгізу қажет. Тәжірибелі мұғалімдер мен жаңа бастаған педагогтер арасында тәжірибе алмасу, әдістемелік семинарлар ұйымдастыру оқыту сапасын арттырады. Төртіншіден, оқушылардың өз пікірін білдіріп, шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған жұмыстарды көбейту қажет. Әдеби шығармаларды оқыту барысында оқушыларға түрлі шығармашылық тапсырмалар беріп, олардың жазба жұмыстарын талдау керек. Бұл олардың тілдік дағдыларын ғана емес, сонымен қатар шығармашылық ойлауын да дамытады. Қазақ тілі мен әдебиетіне деген қызығушылықты арттыру үшін түрлі әдеби байқаулар, көркем сөз оқулары мен тақырыптық конкурстар ұйымдастыру тиімді болуы мүмкін.

Зерттеу әдістемесі

Зерттеу барысында қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудағы өзекті мәселелерді анықтау үшін бірнеше әдістемелік тәсіл қолданылды. Әдістемелік талдау, сауалнама, педагогикалық бақылау және мұғалімдер, оқушылармен сұхбат жүргізу арқылы зерттеу жұмысымыздың негізін қаладым. Басты мақсат – пәнді оқытудағы қиындықтарды анықтап, олардың себептерін зерттеп, сонымен қатар білім беру процесіндегі мүмкіндіктерді талдау болды. Зерттеу барысында сауалнама әдісі мұғалімдердің және оқушылардың пікірлерін жинауға бағытталды. Оқушылар мен мұғалімдердің пікірлері, тәжірибелері негізінде пәннің оқыту әдістемелері мен оқу бағдарламаларының тиімділігі, жетіспеушіліктері анықталды. Сонымен қатар зерттеу жұмысында педагогикалық бақылау әдісі қолданылып, сыныптардағы оқу процесін бақыланып, тікелей араласу арқылы нәтижелердің дәлдігі тексерілді. Осы әдістемелердің барлығы пәнді оқыту сапасының төмендеуіне ықпал ететін факторлар мен осы мәселелерді шешуге арналған әдістемелік ұсыныстар әзірлеуге мүмкіндік берді.

Нәтижелер

Зерттеу нәтижелері бойынша қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудағы бірнеше өзекті мәселе анықталды. Бірінші кезекте, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқу бағдарламасының кеңдігі оқушыларға оның барлық мазмұнын толық меңгеруге мүмкіндік бермейді. Оқу бағдарламасының құрылымын қайта қарап, маңызды және өзекті тақырыптарға басымдық беру қажет. Оқытуды тиімді ету үшін бағдарламаның көлемін шектеу мен оның мазмұнын нақтылап, маңызды аспектілерге бағытталуы қажет. Сонымен қатар шығармашылық

қабілеттерді дамытуда жеткіліксіз көңіл бөлінгені байқалды. Оқушылардың тілдік дағдыларын тек теориялық тұрғыдан ғана емес, шығармашылық тұрғыдан да дамыту үшін әртүрлі жобалар мен тапсырмалар енгізу керек. Шығармашылық тапсырмалар мен талдау жұмыстарын тиімді енгізу арқылы оқушылардың әдебиетке деген қызығушылығын арттыруға болады.

Зерттеу барысындағы тағы бір айқын проблема – ақпараттық технологиялардың оқыту процесінде жеткіліксіз қолданылуы. Заманауи мультимедиялық құралдар мен электрондық оқулықтар оқушылардың оқуға деген ынтасын арттырып, білім алуды қызықты әрі тиімді етуге мүмкіндік береді. Бұл мәселені шешу үшін мұғалімдерге жаңа ақпараттық технологиялармен платформаларды енгізу ұсынылады. Сонымен қатар оқушыларды интернет-ресурстарды тиімді пайдалану дағдыларымен таныстыру қажет. Оқу процесінде техникалық құралдар мен мультимедиялық жабдықтарды кеңінен қолдану оқушылардың білімін жетілдіруде маңызды рөл атқарады.

Сауалнама нәтижелері мұғалімдер мен оқушылардың білім беру процесінің сапасына деген көзқарастарын көрсетіп, оқу бағдарламаларында білімді тексеру тәсілдерінің жеткіліксіз екенін анықтады. Оқушылар мен мұғалімдердің арасында байланыстың төмендігі де бірқатар мәселе туындатты. Сондықтан оқу процесінде шығармашылық тапсырмалар мен пікір алмасу жұмыстарын арттыру, сабақтардың интерактивті түрлерін енгізу маңызды. Мұғалімдер оқушылармен тиімді қарым-қатынас орнату, олардың пікірін тыңдау және түсініктерін кеңейту үшін жаңа әдіс-тәсілдер қолдануы керек.

Зерттеу нәтижелері бойынша осы мәселелерді шешу үшін қазақ тілі мен

әдебиеті пәнін оқыту әдістемелерін жетілдіру, оқу бағдарламаларын жаңарту, заманауи ақпараттық технологияларды енгізу, мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру сияқты ұсыныстар әзірленді. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, сондай-ақ оқытуды заманауи технологиялармен қамтамасыз ету – бұл оқыту сапасын арттырудың негізгі жолдары болып табылады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні – ұлттық білім жүйесінің негізі, жас ұрпақты тәрбиелеудегі маңызды құрал. Бұл пән арқылы оқушылар өздерінің ұлттық құндылықтарын, тіл мен мәдениетті түсініп қана қоймай, қазіргі заманның талабына сай адамгершілік, рухани байлықтарды өз бойына сіңіреді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің қазіргі білім беру жүйесіндегі рөлі ерекше. Себебі ол оқушыларды ой-санасының тереңдігімен, тілінің байлығымен ерекшелендіреді. Алайда, қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда көптеген өзекті мәселелер туындайды. Оқу бағдарламасының ауқымдылығы, оқыту әдістерінің жетіспеушілігі, мұғалімдер мен оқушылардың шығармашылық тұрғыдан бір-бірімен байланыс орната алмауы, оқу құралдарының сапасының төмендігі, оқушылардың пәнге деген қызығушылығының аздығы – осы мәселелердің тек кейбірі. Бірақ осы қиындықтарға қарамастан, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудың тиімді жолдары мен әдістемелік шешімдер бар. Оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіру, шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін оқу бағдарламаларын жаңарту, заманауи оқу құралдарын қолдану және мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру қажет. Оқушылардың әдебиетке деген қызығушылығын арттыру

үшін пәнді қызықты әрі мазмұнды өткізу, шығармашылық тапсырмалар мен жобаларға кеңінен орын беру өте маңызды. Сондай-ақ оқу процесінде ақпараттық технологияларды пайдалану оқушылардың оқуға деген ынтасын арттырып, пәнге деген қызығушылығын сақтауға септігін тигізеді. Осылайша, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің өзекті мәселелерін шешуге бағытталған әдістемелік ұсыныстар мен шаралар жүйелі түрде жүзеге асса, бұл пәннің оқушылардың бойында тілге деген махаббатты, әдебиетке деген құрметті, ойлау мен талдау қабілетін арттыруға ықпал етеді. Болашақ ұрпақтың рухани-мәдени дамуы, сондай-ақ олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуы тікелей осы пәнді оқытудың сапасына байланысты. Осы себептен, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің болашақтағы оқыту әдістерін жетілдіру – ұстаздар қауымының және білім беру жүйесінің алдында тұрған маңызды міндет болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қалиев Б.А. – Қазақ тілінің фонетикасы. – Алматы: Білім, 2004.
2. Жұбанов А.Б. – Қазақ тіл білімінің мәселелері. – Алматы: Мектеп, 2005.
3. Айтбаев Ш.С. – Қазақ әдебиетінің тарихы. – Алматы: ҚазМУ, 2006.
4. Құрманов М.Қ. – Қазақ тілі әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2007.
5. Алмабаева С.А. – Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2010.

ЧЕСТЬ, ВОЛЯ, НАРОД: ЖУМАБЕК ТАШЕНЕВ И ЕГО ЭПОХА

Ю.Г.Баранова,
Учитель-эксперт истории
комплекса школы-ясли-детский сад имени К.Ахмирова
р.Байтерек, ЗКО.

Андатпа:

Мақалада Қазақ КСР-інің аумақтық тұтастығын сақтауда шешуші рөл атқарған көрнекті мемлекет қайраткері Жұмабек Ахметұлы Тәшеневтың қызметі қамтылған. Хрущев Тың өлкесін құру және Қазақстанның солтүстік облыстарын беру туралы автор Тәшеневтің саяси батылдығын, адалдығы мен патриотизмін, соның арқасында Қазақстан жерін қорғай алғанын атап көрсетеді. Материал оның ел тарихына сіңірген еңбегінің маңызын ашады.

Түйін сөздер: Жұмабек Тәшенев, Тың өлкелері, Хрущев, территориялық тұтастық, патриотизм.

Казахский народ - это народ батыров. В самые сложные времена казахский народ выдвигал из своих рядов, таких личностей, которые спасали свой народ и родную землю. Благодаря этим подвигам казахский народ и казахское государство продолжает существовать не смотря ни на что. Одним из таких батыров являлся Жумабек Ахметович Ташенев. Его имя сегодня вспоминают с особым трепетом. Значение его личности в истории Казахстана обрело новый смысл. Выдающийся общественный и государственный деятель Ташенев Жумабек Ахметович родился в ауле Танаколь (Танагуль), расположенном недалеко от современной столицы Казахстана – города Астана [1]. Его родители происходят из семьи со средним достатком. Детство Жумабека Ахметовича проходило в тяжелые 30-е годы XX века, во времена тотальной

коллективизации. Необходимо учесть, что в этот же период в крае происходила ожесточенная политическая борьба между сторонниками и противниками Советской власти [2]. Глубокое познание законов человеческого бытия пополнило его жизненный опыт и закалило характер. Маленький Жумабек ради знаний пешком направился далеко в город. Как вспоминает его сын из рассказов своего отца: «Мимо проезжали люди, а я шел пешком, остановились и спрашивают куда я иду? – Я ответил, что иду в город. Затем они задали мне вопрос, где мои родители? Боясь, что они меня отвезут обратно, я немного подумав сказал: что у меня нет родителей. На тот момент Жумабеку Ахметовичу было всего 14 лет. Он очень стремился к знаниям. Жумабек Ташенев заканчивает строительный техникум, а затем высшую партийную школу. Сначала он работал бухгалтером,

а затем, благодаря своему таланту и трудолюбию, быстро поднимался по карьерной лестнице.

В 1940-е годы Ташенев уже занимал ответственные должности в партийных и государственных органах, а с 1947 года стал председателем исполнительного комитета Южно-Казахстанского областного совета депутатов трудящихся. Именно тогда его лидерские качества и стратегическое мышление привлекли внимание республиканского руководства [3]. Человек, чья деятельность заслуживает внимания не только за его вклад в развитие экономики и политики республики, благодаря Жумабеку Ахметовичу наша страна входит в десятку ведущих стран мира экспортеров зерна, но и за то, как он смог сохранить значительную часть территорий Казахстана от передачи соседним республикам. Этот факт оставил неизгладимый след в его биографии и навсегда сделал его символом борьбы за независимость и территориальную целостность страны. Жумабек Ахметович несомненно является образцом для подражания нынешних и последующих поколений.

К 1960-му году авторитет и популярность Никиты Сергеевича Хрущева в Советском Союзе начинает падать. Причины: провал освоение целины и передача Крыма Украине. Н.С.Хрущев решает восстановить свой пошатнувшийся авторитет созданием на территории Советского Казахстана Целинного края. Дело в том, что в это время против Хрущева начинают выступать многие советские руководители, обвиняя его в том, что освоение целинных и залежных земель обошлось очень дорого государству, были потрачены миллиарды рублей, а продовольственный вопрос так и был не решен до конца. В таком

положении Хрущев решил, что всему виной руководство Советского Казахстана, которое не смогло эффективно управлять освоением целины. Тогда Хрущев планирует создать Целинный край, который бы напрямую подчинялся лично только ему. По плану в Целинный край должны были войти 5 областей Казахстана: Северо-Казахстанская, Кокшетауская, Костанайская, Акмолинская и Павлодарская. Столицей край был выбран город Акмола (Целиноград) [4]. Через создание Целинного края фактически в Казахской ССР формировалась автономия. В будущем Н.С.Хрущев планировал отделить Целинный край от Казахстана и присоединить его к России.

В начале 1960 года в Акмолу прилетел сам Н.С. Хрущев для проведения совещания с руководителями советского Казахстана во главе с Д.А. Кунаевым, он заявил что есть один неотлагательный вопрос, создание в республики целинного края. До этого совещания Хрущев уже заручился поддержкой руководителей областей и что они всячески поддерживают его предложение. На данном заседании Н.С. Хрущев хотел услышать мнение Жумабека Ахметовича Ташенева – председателя Верховного Совета Казахской ССР и председателя Совета Министров Казахской ССР, на тот момент Жумабек Ахметович был одним из самых влиятельных и авторитетных руководителей Казахстана [5]. Без его одобрения идея о создании Целинного края могла лишь остаться на бумаге. Хрущев надеялся, что Ташенев всячески поддержит его идеи. Однако, Хрущев ошибся. Жумабек Ахметович единственный кто смог оспорить главу Советского Союза. Жумабек Ташенев, объяснил, что земельный вопрос не может решаться без воли местного управления,

иначе это приведет к прямому нарушению Конституции СССР и Казахской ССР. Жумабек Ахметович решительно сказал нет, он считал что даже на повестку дня ставить такой вопрос не целесообразно. Хрущева этот ответ не устроил, он обвинил Жумабека Ташенева, что он идет против партийной воли, и что данный вопрос могут решить без его согласия. Верховный совет Советского союза решит, какую территорию и кому отдавать-сказал Хрущев. Тогда Жумабек Ахметович привел аргументы своей позиции, если Верховный Совет начнет самолично вмешиваться в территориальные вопросы Советских республик, то тогда нужно отменить Конституцию Советского Союза. В Конституции Советского союза говорилось, что каждая республика обладает правом собственности на свою исторически сформированную территорию. Если Конституция будет нарушена, то мы будем в праве обращаться за справедливостью в международные правозащитные организации-ответил Жумабек Ахметович Ташенев. Самонадеянный Хрущев растерялся, будто на него вылили холодной воды. Это было понятно, возражать лидеру Коммунистической партии Советского союза, фактическому руководителю Советского союза было очень опасно. Всего 7-8 лет назад во время Сталина за такие слова Жумабек Ахметович немедленно был бы арестован и вероятно был бы расстрелян. При Хрущеве возражать ему было тоже рискованно, потому что Н.С. Хрущев не ожидал что ему кто-то будет противоречить. После данного диалога Хрущев немного помолчав, сказал, что мы еще вернемся к этому вопросу и закончил совещание. На свой страх и риск Жумабек Ташенев всегда выступал за справедливость и

решал вопросы в первую очередь для пользы народа Казахстана и не пытался угодить требованиям Москвы. Жумабек Ахметович всегда имел свое мнение и никогда не сходил со своего сложного пути. Характером он обладал с самого детства. К его словам прислушивались будь то первый человек страны, будь то простой рабочий. Крепкий духом и силой воли и в то же время Ташенев выделялся простотой и добродушием. Слова Жумабека Ахметовича до конца не смогли изменить планы Москвы, но именно благодаря его решимости до конца отстаивать свою позицию, помогли сохранить в составе Казахстана пять северных областей. Ташенев также всячески препятствовал передачи Мангыстау в состав Туркменской ССР и хлопководческих районов Южного Казахстана в состав Узбекской ССР. В декабре 1960 года все таки Целинный край был образован, но уже в составе Казахской ССР. Руководители Целинного края были назначены Москвой, многие из которых были лично друзьями Хрущева. Они открыто показывали, что не обязаны подчиняться распоряжениям Алматы и в сложившиеся ситуации первых кто решился поставить на место руководителей Целинного края, которые опирались на поддержку Хрущева, стал Жумабек Ахметович Ташенев. Первому секретарю Целинного края Соколову Жумабек Ахметович, прямо изъяснял свою мнения по поводу вхождения Целинного края в состав России. Когда же Соколов пожаловался Хрущеву, то в Кремль было вызвано все руководство Советского Казахстана во главе с Д.А. Кунаевым. Жумабек Ахметович не только не отказался от своих слов, но и открыто сказал свое мнение, что это его родной край он родился и вырос в Акмоле.

Здесь находятся могилы его родителей, дедов, прадедов. Что не один патриот своей земли никогда не придаст память о своих предках, а тем более не отдаст родную землю. Таким образом Ташенев показал, что настоящими хозяевами казахстанской земли являются ее жители, а не московские ставленники. Жумабек Ахметович доказывал что советским Казахстаном должны управлять местные кадры, чем они хуже других? Его очень удивляло такое пренебрежительное отношение к готовым местным кадрам, воспринимал все это Жумабек Ахметович как недоверие. По этому поводу Жумабек Ахметович часто вступал в противоречие с Л.И. Брежневым, когда тот еще был назначен на должность руководителя Советского Казахстана. Затем конфликт Брежнева и Жумабека Ахметовича усиливается. На тот момент Л.И. Брежнев стал вторым лицом в Союзе, после Хрущева. Он всячески стал препятствовать карьерному росту Жумабека Ахметовича. После высказанных слов о Целинном крае Жумабека Ахметовича понижают в должности, его снимают с республиканских постов и отправляют чуть ли не рядовым сотрудником в Шымкент [6]. А когда Л.И. Брежнев возглавил Советский союз, Жумабека Ахметовича просто отправляют на пенсию, но это уже не имело смысла, главное что он отстоял Северный Казахстан, главное что он показал Москве, что они должны считаться с казахским народом и добился того, чтобы на руководящие посты в Советском Казахстане постепенно стали назначаться представители местного населения. Именно эти победы ставят Жумабека Ахметовича в ряд таких героев, как Керей и Жаныбек, Абылай хан, Кенесары, Исатай и Махамбет. Нужно хранить память о Жумабеке

Ахметовиче, потому что такими героями мы должны гордиться и восхищаться. Жумабек Ташенев — это фигура, которая, несмотря на политические трудности, сумел сохранить верность своей стране. Его вклад в сохранение казахстанских земель и развитие республики является неоспоримым, а его наследие живет и сегодня, вдохновляя новое поколение казахстанцев на борьбу за независимость и процветание нашего государства.

Литература:

1. «Казахстан». Национальная энциклопедия. Т.5.-Алматы: Главная редакция «Қазақ энциклопедиясы», 2006. -560 с.
- 2.История Казахстана с древнейших времен до наших дней. - Т.IV. - Алматы: «Атамұра», 2010. -Гл. IV. -768 с.
3. Бейсембаева, Л. (2020). «Ташенев Жумабек Ахметович: Политическая биография». Казахская национальная энциклопедия -9 с.
- 4 Кенжебаев С. Жизнь во славу родной земли // Мысль. - 2005. - №3 - 27 - 31 с.
- 5.ҚР ОММ. 1109-қ, 3-т, 376-іс, 3-7 пп.
- 6.Аккозин М.А. Вернуть из забвения: Правдивая история о Жумабае Шаяхметове, первом казахе, возглавившем республику. -Алматы: 2008. - 204 с.

ҚҰЗЫРЕТТІ МАМАНДАР ДАЯРЛАУ – ҚОҒАМ БОЛАШАҒЫ

М.М.Скендирова,
БҚО, Орал қаласы
Орал «Сервис» технологиялық колледжінің
«Тамақтандыруды ұйымдастыру» мамандығы бойынша
өндірістік оқыту шебері, педагог-зерттеуші

Андатпа:

Бұл баяндамада техникалық бағыттағы құзыретті мамандарды даярлау қажеттілігі мен оның ел экономикасындағы рөлі қарастырылады. Жаңа технологиялардың дамуына байланысты өндіріс саласына бейімделген, практикалық дағдылары жоғары, кәсіби әрі жауапты мамандарға сұраныс артып отыр. Осыған орай білім беру жүйесінде дуалды оқыту, өндірістік тәжірибені күшейту және инновациялық әдістерді қолдану маңызды. Техникалық мамандық иелерін сапалы даярлау – қоғам болашағының кепілі.

Түйін сөздер: Құзыреттілік, білім беру жүйесі, еңбек нарығы, практикалық дағдылар, дуалды оқыту, инновациялық әдістер, маман даярлау.

Құзыретті маман – бұл белгілі бір салада жоғары білім мен дағдыларға ие, кәсіби біліктілігі бар тұлға. Қоғамның дамуында құзыретті мамандардың орны ерекше. Өйткені әртүрлі салаларды меңгеріп, жаңа шешімдер қабылдап, инновациялар енгізуге және өндірістік үрдістерді жетілдіруге көмектеседі. Құзыретті мамандар даярлаудың маңызы: 1. Экономикалық даму: Жоғары білікті мамандар экономиканың тұрақты өсуіне септігін тигізеді. 2. Әлеуметтік тұрақтылық: Құзыретті мамандар қоғамның әлеуметтік проблемаларын шешуге тырысады. 3. Техникалық прогресс: Инновациялар мен жаңа технологиялар саласын қолдану арқылы кәсіби маман даярлайды. Құзыретті мамандар даярлау жолдары: Кәсіби бағдарлау жүйесін дамыту: Студенттер мен жас мамандарға өз қабілеттерін

ашуға көмектесу.

Зерттеу әдістемесі: Практикалық дағдыларды қалыптастыру: Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында өндірістік тәжірибелер мен жобалар арқылы студенттердің практикалық білімін арттыру. Инновациялық және заманауи білім беру технологияларын енгізу: «Жас маман» бағдарламасы бойынша Цифрлық білім беру платформалары мен виртуалды зертханалар қолдану. Бағдарламалар арқылы «Business Startup», WorldSkills, Шестовлық семинарлар мен жобалар ұйымдастырылады.

Тамақтандыруды ұйымдастыру мамандығы бойынша атап кетсек, «Business Startup» студенттік орталықтар құрылды. Миссиясы: «Біз көшбасшылар мен кәсіпкерлердің жаңа ұрпағы үшін әлемді ашамыз». Мақсаты: студенттердің өз ісін ашудағы кәсіпкерлік дағдыларын

дамыту. «Business Startup» жобасы 3 қадамнан тұрады: 1.Орталықтар құру; 2.Стартаптарды іске қосу; 3.Өз бизнесіңізді бастау. Қазақстанның 20 колледжінде «Business Startup» студенттік орталықтар құрылған. Бұл орталықтар студенттердің өз ісін ашуда кәсіпкерлік дағдыларды дамытуға бағытталған.

Нәтиже:

«Жас маман» бағдарламасы бойынша кәсіптік білім беру ұйымдары жаңа заманауи жабдықтармен қамтамасыз етілді. Мысалы, Тамақтандыруды ұйымдастыру мамандығы бойынша шокофостер, пицца пеш, конвекциялық пеш, планитарлық былғауыш миксер, пароконвекавтоматпеші,индукционналық пеш (World Skills, Шестволық семинардан видео).

«Business Startup» студенттік орталықтар құрылды. Осы жоба бойынша біздің колледжде әр мамандық өз жобасын таныстырды. Соның бірі жартылай дайын өнімдердің «Полуфаворит» жобасы жасалды.

Шестволық семинарлар өткізілді. WorldSkills жобасына қатысып, жүлделі орындарға ие болды.

Талқылау бөлімі:

Бүгінгі таңда еңбек нарығы қарқынды өзгеріп, жаңа мамандықтар мен дағдыларды талап етіп отыр. Құзыреттілік тек кәсіби білім-дағдылармен шектелмейді, ол сондай-ақ коммуникативті, сыни ойлау, икемділік, ІТ және цифрлық сауаттылық, командамен жұмыс істеу сияқты ауқымды қабілеттерді қамтиды.

Құзыретті мамандарды даярлау үшін

білім беру жүйесі мен өндіріс орындары арасында тығыз байланыс орнату қажет. Оқу орындары тек теориялық біліммен ғана емес, студенттерді нақты өмірлік жағдайларда шешім қабылдауға үйретуі тиіс. Сонымен қатар дуалды оқыту жүйесін енгізу, практикалық сабақтардың көлемін арттыру, жобалық және стартап негізінде оқыту әдістерін қолдану тиімді нәтиже береді.

Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары бұл үдерісте маңызды рөл атқарады. Олар нарықтағы сұранысты саралай отырып, оқу бағдарламаларын икемді түрде өзгертіп, жаңа құзыреттіліктерге бағытталған маман даярлауы тиіс. Сонымен қатар білікті педагогтерді дайындау, заманауи технологияларды қолдану, кәсіпорындармен ынтымақтастықты нығайту – осының бәрі құзыретті маман қалыптастырудың негізі.

Қоғам үшін маңызды бағыттардың бірі – кәсіби этика мен патриоттық құндылықтарды қалыптастыру. Себебі нағыз құзыретті маман тек өз ісінің шебері ғана емес, сонымен бірге жауапты азамат болуы тиіс.

Қорытынды:

Құзыретті мамандарды даярлау қоғамның түрлі саласында тиімді қызмет көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде елдің әлеуметтік және экономикалық дамуына оң әсерін тигізеді.

Құзыретті маман – бұл қоғамның дамуына, инновацияға, тұрақтылыққа және өркендеуге бағытталған негізгі тұлға.

Ұсыныстар: Құзыретті маман даярлауда мемлекеттік және жеке кәсіпкерлердің арасындағы серіктестікті нығайту. Білім беру жүйесіне жаңа технологиялар мен әдіс-тәсілдерді енгізу. Қазіргі заман талаптарына сай жұмыс істейтін оқу

бағдарламаларын жаңарту. Педагогтерге басқа елдермен тәжірибе алмасуға мүмкіндік беру. Осы ұсыныстарды жүзеге асыратын болсақ, біз болашақта әр студентімізді құзыретті маман етіп шығарамыз!

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі. (2019). Техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған тұжырымдамасы. Нұр-Сұлтан.
2. Назарбаев, Н. Ә. (2012). Қазақстан – 2050 стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Ақорда баспасы.
3. Қалиев, С., & Жұмабаев, С. (2018). Кәсіптік білім беру әдістемесі. Қазақ университеті.
4. Елеусінов, Е., & Ахметова, Ш. (2020). Дуалды оқыту жүйесінің заманауи талаптары. Білім – Образование, (3), 45–49.
5. WorldSkills Kazakhstan. (2024). Resmi saity. <https://www.worldskills.kz>
6. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. (2024). Жас маман жобасы туралы ақпарат. <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/projects/zhass-maman>
7. Abdrakhmanova, S., & Alimkulov, D. (2021). Competency-based education in technical and vocational training in Kazakhstan. Central Asian Journal of Education and Research, 4(2), 55–60.
8. Қалматаева, А., & Сейдахметова, Ж. (2023). Инновациялық әдістерді қолдану арқылы студенттердің құзіреттілігін арттыру. Қазіргі білім беру: жаңаша көзқарас халықаралық конференция материалдары, 122–125.

ДИЗАЙН ШАШ ҚИЮ ҮЛГІЛЕРІ

Г.К.Уразова,
БҚО, Орал қаласы
Орал «Сервис» технологиялық колледжінің
өндірістік оқыту шебері, педагог-зерттеуші

Андатпа:

Бұл мәтінде шаш қию үлгілері мен шашқа сурет салу өнері жайлы баяндалады. Шаш үлгілері адамның жеке стилі мен мінез-құлқын айқындап, әлеуметтік мәртебесін көрсетуге мүмкіндік беретіні атап өтілген. Сонымен қатар заманауи шаштараздардың әрбір клиентке жеке көзқараспен қарап, бет пішіні мен шаш құрылымына сай шешімдер ұсынадыны көрсетілген. Мәтіннің негізгі бөлігі шашқа сурет салудың сәндегі ерекше, креативті тәсіл екеніне тоқталады. Бұл үрдістің шығармашылық, техникалық және мәдени ерекшеліктері сипатталып, оның қазіргі сәндегі трендке айналғаны және адамды дараландыратыны айтылады.

Түйін сөздер: Шаш қию үлгілері, сән, шаштараз өнері, жеке стиль, заманауи тренд, шаш бояуы.

Шаш қию үлгілері – бұл сән әлемінде маңызды рөл атқаратын шығармашылық өнер. Олар адамның жеке стилін, мінез-құлқын және әлеуметтік мәртебесін көрсетуге мүмкіндік береді. Дизайн шаш қию үлгілері түрлі мәдениет пен дәстүрдің ықпалымен дамыған, сондықтан олар әрдайым жаңарып, өзгеріп отырады.

Дизайн шаш қию үлгілері, сондай-ақ адамның бет пішініне, шаш түріне және жеке талғамына сәйкес таңдалады. Заманауи шаштараздар клиенттің ерекшеліктерін ескере отырып, жеке шешімдер ұсынады.

Шашқа сурет салу – сән әлеміндегі ерекше және креативті тәсілдердің бірі. Бұл әдіс арқылы шаштараздар мен стилистер шаштың бетінде түрлі графикалық, абстрактылы немесе реалистік суреттерді жасау арқылы

клиенттің жеке стилін ерекшелейді. Шашқа сурет салу көптеген мақсаттарда жүзеге асырылуы мүмкін: сәндік элемент ретінде, мерекелік шаралар үшін, не болмаса өнердің бір түрі ретінде.

Шашқа сурет салудың ерекшеліктері:

1.Креативтілік: Бұл процесс шебердің шығармашылық қабілетін көрсетуге мүмкіндік береді. Әрбір сурет ерекше, клиенттің жеке стилі мен талғамына сәйкес келеді.

2.Түрлі техника мен материалдар: Шашқа сурет салу үшін арнайы шаш бояулары, спрейлер, трафареттер мен щеткалар пайдаланылады. Бұл материалдар шаштың құрылымына зиян келтірмей, уақытша суреттер жасауға мүмкіндік береді.

3.Мерекелік шаралар мен іс-шаралар: Шашқа сурет салу көбінесе той,

мерекелер, фестиваль және басқа да ерекше шараларда танымал. Ол адамның сыртқы келбетін толықтырып, оған ерекше сән береді.

4.Тренд: Заманауи сәнде шашқа сурет салу трендке айналып, әлеуметтік желілерде танымалдылыққа ие болды. Көптеген сәнгерлер мен жұлдыздар шаштарына ерекше суреттер салдыруды жөн көреді.

5.Жеке: Шашқа сурет салу клиенттің жеке ерекшеліктерін, мінез-құлқын және стилін көрсетуге мүмкіндік береді, бұл оны басқалардан ерекшелендіреді.

Шашқа сурет салу – бұл тек сәндік элемент емес, сонымен қатар адамның өзін-өзі көрсету тәсілі. Ол адамның шығармашылық әлеуетін ашады және өз стилін жандандыруға көмектеседі.

Шашқа сурет салу жөніндегі түйін сөздер:

1.Креативтілік – шығармашылық тәсілдер мен идеялар.

2.Сән – заманауи трендтер мен стильдер.

3.Жеке – жеке ерекшеліктер мен мінез-құлықты көрсету.

4.Техника – сурет салу әдістері мен құралдары.

5.Мерекелік – арнайы шаралар мен оқиғаларға арналған.

6.Түстер – әртүрлі бояулар мен реңктер.

7.Графика – абстрактылы және реалистік суреттер.

8.Әлеуметтік желілер – танымалдылық және бөлісу платформалары.

9.Эстетика – көркемдік және әсемдік.

10.Шеберлік – стилист пен шаштараздың кәсібилігі.

Бұл сөздер шашқа сурет салудың негізгі аспектілерін, оның маңыздылығын және әсерін сипаттайды.

Шашқа сурет салудың мақсаты мен міндеттері:

Мақсаты: Шашқа сурет салу арқылы шаштараз өз шығармашылық қабілетін, өнерге деген сүйіспеншілігін көрсетеді. Шашқа салынған суреттер клиенттің сыртқы келбетін толықтырып, оған ерекше стиль мен сән береді. Заманауи сән мен мәдениеттегі трендтерге сай болу жастар арасында танымалдылыққа ие болу.

Міндеттері: Шаштараз клиенттің қалаулары мен ұсыныстарын тыңдап, оларға сәйкес сурет жасау. Шашқа сурет салу үшін сапалы бояулар мен құралдарды қолдану, шаштың денсаулығын сақтау. Суретті дұрыс салу, әртүрлі техникаларды меңгеру, шеберлік деңгейін көтеру. Клиентпен ашық байланыс орнату, оның пікірлері мен ұсыныстарын тыңдау, нәтижелер бойынша кері байланыс алу.

Шашқа сурет салу – бұл тек эстетикалық процесс емес, сонымен қатар клиентпен тығыз байланыс орнату, шығармашылықты дамыту мүмкіндігі.

Шашқа сурет салудың өзектілігі бірнеше аспектілермен байланысты:

– Заманауи қоғамда адамдар өздерін көрсету және стильдерін ерекшелеу үшін жаңа тәсілдер іздейді. Шашқа сурет салу – бұл сәннің бір бөлігі, ол адамдарға өздерін креативті және ерекше түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

– Әрбір адамның өзіндік стилі, талғамы мен мінез-құлқы бар. Шашқа сурет салу арқылы адамдар өз индивидуалдылығын, шығармашылық әлеуетін және өзіндік ерекшеліктерін көрсетуге мүмкіндік алады.

Әлеуметтік желілерде шашқа сурет салу тренді кеңінен таралуда. Адамдар өздерінің креативті жұмыстарын бөлісіп, танымалдылыққа ие болу үшін бұл әдісті қолданады. Бұл мәдениеттегі жаңа трендтер мен әсерлерді қалыптастырады.

Шашқа сурет салу адамның өзін-

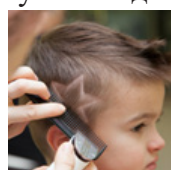
өзі бағалауын, сенімділігін арттыруға көмектеседі. Өзінің сыртқы келбетін өзгертудің, жаңа стильді сынаудың психологиялық әсері бар.

– Шаштараздар мен стилистер үшін шашқа сурет салу – бұл кәсіби даму мен шеберлікті арттырудың бір жолы. Бұл салада бәсекелестік жоғары, сондықтан жаңа техникалар мен әдістерді меңгеру маңызды.

Осы факторлар шашқа сурет салудың өзектілігін көрсетеді, әрі бұл процесс сән, өнер және мәдениеттің дамуына ықпал етеді.

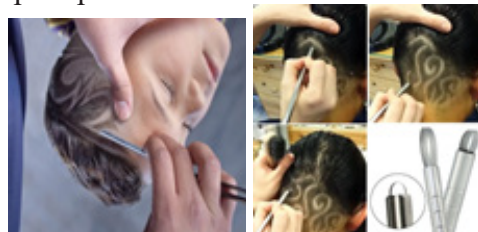
Шаштараз қызметіндегі жаңа бағытты аша отырып, шаштараз ісінің шебері болуы үшін үздіксіз оқып, өзін-өзі жетілдіруі керек. «Дизайн шаш қию үлгілері» бағыты қазіргі кезде білім, дағды және ептілікті қажет ететін мықты беталыс. Ерлер арасында ғана емес, әйелдер арасында да таралуда. Қыздар да шашын қықартып, күрделі дизайн және нәзік өрнектермен безендіреді. Бұл өте ерекше және әсерлі көрінеді. Геометриялық сызықтар кескінді серпімді етеді және мұндай шаш үлгісі иесінің белсенді өмір салтын көрсетеді.

Жұмысты бастамас бұрын композицияның орналасуы туралы дұрыстап ойлануыңыз және клиенттің басы мен бетінің формасына байланысты композицияның формасына ерекше көңіл бөлуіңізге кеңес беремін. Мысалы: егер клиенттің басы артқа қарай созылыққы келсе, бейнелеу формалары міндетті түрде домалақ болуы керек. Адам басының формасын анықтап алу үшін бір рет пайдаланатын қолғап киіп, басын қолмен жайлап ұстап қарауға болады.

1. Жұмысқа кіріспес бұрын шашты қайызғаққа қарсы сусабынмен жуып алыңыз. Ол шаш терісін жақсы тазартады. Төртінші миллиметрлі саптамасы бар мәшкенмен сурет орналасатын жерді қиясыз. Бұндай саптама шаш қалың болған жағдайда өте ыңғайлы. Ең қолайлысы шаштың қысқа болғаны.

2. Шашты қыруға дайындау үшін клиенттің басына бактерицидтік препаратты қолданыңыз. Бұл шеберге де, клиентке де өте ыңғайлы. Себебі ұстара жақсы жылжиды және кесіп кету мүмкіндігін азайтады. Кесіп кеткен кезде де препараттың заларсыздандыратын әсері бар.

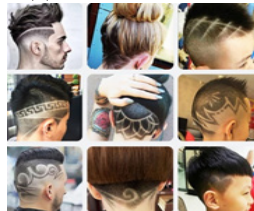

3. Суретті орындағанда ауыстыратын жүзі бар ұстараны қолданыңыз. Контурын құралдың ұшын қаламмен салғандай етіп салыңыз.

Композицияның шашпен жабылмай, анық көрініп тұруы үшін суретті шаштың өсу бағытына сай салу керек. Суреттің контурын ұстарамен «технологиялық тесіктер» немесе сызықтар жасай отырып саламыз. Олар шаш пен бас терісінің арасындағы түстер кереғарлығын жасайды. Сонымен бірге композицияның көрнектілігін көрсетеді.

4. Егер шебер тек мәшкені қолдануға үйренсе, шаш қиғанда және оны аяқтауда осы құралмен жұмыс істеген ыңғайлы болады. Үлкен мәшкенке тым кең сызықтар қалдырады. Сондықтан суретті айыра білу немесе түзу етіп қию үшін мәшкенке ұшымен жұмыс істеу қажет емес. Барлық уақытта бас формасына параллельді жұмыс істеу керек. Егер

нақты элементті орындау және қолдың қозғалысын тұрақтандыру қажет болса, сәл ғана клиенттің иығына тірелуіңізге болады.

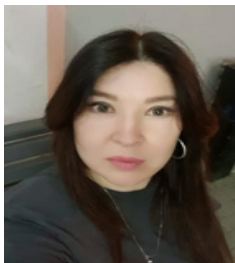
6. Сурет аймағындағы шаштың ұзындығын (2мм) шаш қиюға арналған мәшенкемен құралға күш салмай және жіберген қателерді дұрыстай отырып, жәймен тегістейміз. Суретті бояу үшін алдын-ала қиғаштап қиылған кішкентай кәсіби қылқаламдарды қолдану жақсы болады.

Қорытындылай келе, шаш қию өнері – бұл тек шашты қиып алу емес, адамның стилі мен өзін-өзі көрсету тәсілі. Қазіргі уақытта соңғы беталыстарға еліктеп сәнді болмау мүмкін емес. Сұлулықты өзінше түсініп, өткен жылдардың көптеген идеяларын қолданып, әртүрлі бағыттарды араластыра отырып, стильді және еркін болу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Л.В. Смирнова «Уроки парикмахерского искусства»,
2. И.Ю. Плотникова, Т.А. Черниченко «Технология парикмахерских работ».
3. Интернет көздері
4. «COLFFURE» журналы
5. О.А. Панченко «Справочник парикмахера»

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ И ПРИЁМЫ РАБОТЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В КЛАССЕ ФОРТЕПИАНО

Г.А.Кажгалиева,
Преподаватель фортепиано
музыкальный колледж им. Курмангазы
педагог-исследователь
г.Уральск, ЗКО

Андатпа:

Мақала музыкалық мектеп, колледж және жеке практика жағдайында фортепиано сыныбында оқытудың заманауи әдістеріне арналған. Мақалада тұлғалық-бағдарлы көзқарас, цифрлық технологиялар, оқытудың шығармашылық формалары, техникамен жұмыс жасаудағы заманауи екіпіндер, музыкалық ойлауды дамыту және психологиялық қолдау қарастырылған. Пәнаралық байланысқа, концерттік тәжірибеге, ата-аналармен өзара іс-қимылға, сондай-ақ пандемиядан кейінгі кезеңде өзекті болған онлайн және гибриді форматтарға ерекше назар аударылады. Талдау көрсеткендей, ХХІ ғасыр мұғалімі тек білім тасымалдаушы ғана емес, шығармашылық процестің тәлімгері, психологы және модераторы ретінде әрекет ете отырып, дәстүр мен жаңашылдықты біріктіруі керек.

Түйін сөздер: Фортепиано, педагогика, цифрлық технологиялар, даралау, шығармашылық әдістер.

Современное музыкальное образование переживает динамичные изменения. Особенно ярко это проявляется в обучении игре на фортепиано, которое сочетает исполнительскую, аналитическую и творческую деятельность. В последние десятилетия акценты смещаются от традиционной «школы мастерства», основанной на авторитарной модели и механическом заучивании, к более гибким формам педагогики, ориентированным на развитие личности ученика, его мышления и креативности.

Актуальность исследования обусловлена необходимостью поиска оптимальных методик обучения, сочетающих традиционные педагогические принципы с новыми возможностями цифровой среды. Сегодня педагог сталкивается

с задачей не только обучать игре на инструменте, но и поддерживать интерес ученика, формировать навыки самостоятельной работы, помогать в освоении междисциплинарных связей и развивать психологическую устойчивость.

Цель исследования заключается в систематизации современных методов и приёмов преподавания в классе фортепиано и анализе их эффективности.

Задачи исследования включают:

- изучение роли личностно-ориентированного подхода в музыкальном обучении;
- выявление значимости цифровых технологий и гибридных форм обучения;
- анализ креативных форм работы и их влияния на мотивацию учащихся;

- рассмотрение психологических аспектов обучения и сценической подготовки;

- определение перспектив развития педагогической практики.

Методология исследования

Для решения поставленных задач использовались следующие методы:

1.Анализ педагогической литературы. Изучены труды Г. Нейгауза, Т. Николаевой, Л. Баренбойма, а также современные исследования в области музыкальной педагогики и психологии обучения.

2.Сравнительный метод. Проведено сопоставление традиционных методик фортепианного обучения с новыми подходами, основанными на цифровых ресурсах и индивидуализации.

3.Практическое наблюдение. В исследовании учитывался опыт преподавателей музыкальных школ, колледжей и частных педагогов.

4.Интервью. Были опрошены учащиеся и педагоги, что позволило выявить восприятие эффективности различных методов.

5.Анализ цифровых платформ. Рассмотрены возможности Flowkey, Simply Piano, Yousician, а также специализированных программ для нотной графики (Finale, Sibelius).

Результаты

В результате исследования выявлены основные современные направления работы преподавателя фортепиано:

1.Индивидуализация и личностно-ориентированный подход. Подбор репертуара с учётом темперамента, целей и уровня ученика, гибкий темп занятий, эмоциональная поддержка.

2.Цифровые технологии. Использование онлайн-платформ, MIDI-клавиатур, анализа записей исполнения, видеозаписи уроков и выступлений.

3.Креативные формы обучения. Импровизация, музыкальные игры, сочинение собственных произведений, тематические уроки и квесты.

4.Новые акценты в работе над техникой. Принцип «техника через музыку», телесно-ориентированные практики, использование «естественных движений» для предотвращения зажимов.

5.Развитие музыкального мышления. Анализ формы, гармонии, сравнение интерпретаций, обсуждение стиля и художественного образа.

6.Психологическая составляющая. Отказ от авторитарного давления, поддержка, формирование установки на развитие и устойчивости к сценическому волнению.

7.Разучивание произведений. Методы разучивания «с конца», игра «в уме», вариативные интерпретации.

8.Междисциплинарность. Включение истории, литературы и живописи в процесс изучения музыкальных произведений.

9.Концертная практика. Внутрикласные концерты, участие в конкурсах, освоение сценического поведения.

10.Взаимодействие с родителями. Рекомендации по домашним занятиям, цифровые дневники и обратная связь.

11.Гибридное обучение. Совмещение очных и онлайн-уроков, использование Zoom и Skype для анализа и постановки задач.

Обсуждение

Результаты показывают, что современное обучение игре на фортепиано переходит от авторитарной модели, где главным было механическое воспроизведение нотного текста, к модели партнёрского взаимодействия и личностного развития.

Современный педагог, сохраняя лучшие

традиции школы пианизма (Нейгауз, Николаева), активно внедряет цифровые ресурсы, что позволяет расширить доступ к обучающим материалам, а также развивает новые формы мотивации учащихся.

Отдельного внимания заслуживает психологический аспект обучения. Практика показывает, что успех ученика зависит не только от технических навыков, но и от уверенности, умения справляться с волнением и воспринимать ошибки как часть процесса.

Сравнение с зарубежными исследованиями (Hallam, Swanwick, Gordon) подтверждает универсальность тенденции: развитие креативности, междисциплинарность и цифровизация музыкального образования становятся основными векторами в XXI веке.

Заключение

Современный преподаватель фортепиано выполняет сразу несколько ролей — методиста, наставника, психолога, модератора творческого процесса. Его главная задача заключается в формировании всесторонне развитой музыкальной личности, способной к самовыражению и творческому мышлению.

Перспективы дальнейших исследований связаны с внедрением искусственного интеллекта в музыкальную педагогику, расширением гибридных форм обучения и изучением влияния цифровых технологий на мотивацию и креативность учащихся.

Информация о финансировании: исследование выполнено без финансовой поддержки из внешних источников.

Список литературы:

1. Алексеев А. Д. История фортепианного искусства. — М.: Музыка, 1990.
 2. Баренбойм Л. А. Путь к музицированию. — Л.: Музыка, 1979.
 3. Гольденвейзер А. Б. О фортепианной педагогике. — М.: Музыка, 1985.
 4. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. — М.: Музыка, 1988.
 5. Николаева Т. Искусство игры на фортепиано: педагогические наблюдения. — М.: Классика-XXI, 2005.
 6. Смирнова Е. В. Личностно-ориентированное обучение в музыкальной школе. — М.: Академический проект, 2014.
3. Мерекелік шаралар мен іс-шаралар: Шашқа сурет салу көбінесе той,